

Eija Koski – Petra Lindqvist

PALVELUT PAIKALLISESTI ORGANISOITUNA

**Maaseudun palvelusopimusprosessit
Kyrönmaan kokeilussa**

Vaasan yliopisto
Levón-instituutti

Julkaisu
No. 121

Vaasa 2006

ESIPUHE

Maaseudulla on paljon sirpaleista työtä, jonka organisoiminen työkokonaisuuksiksi täydentää paikallista palvelutarjontaa ja antaa työllistymisen mahdollisuuksia. Palvelujen organisointi paikallistasolla on entistä tärkeämpää uuden kunta- ja palvelurakenteen uudistuksen kynnyksellä, joka toteutuessaan keskittää palveluita kuntakeskuksiin jättäen kylätasolle ehkä entistä suurempia palveluaukkoja. Näitä maaseudun hajanaisia töitä on mahdollista organisoida ja palveluaukkoja mahdollista paikata sopimuksellisuuden keinoin. Kyrönmaan kolmessa kunnassa – Laihialla, Isossakyrössä ja Vähässäkyrössä – on kokeiltu maaseutusopimusmenettelytavan mahdollisuuksia käytännössä. Siinä pienten töiden teettäjien ja tekijöiden yhteensaattajana on toiminut Vaasan yliopiston Levón-instituutti niin sanottuna välittäjäorganisaationa. Paikallisena tuntosarvena ”Palvelusopimus maaseudun uuden työllisyyden mahdollisuutena” –kehittämishankkeessa on toiminut paikallinen toimintaryhmä – Kyrönmaan Kehittämisyhdistys YHYRES ry.

Käsillä oleva raportti on helmikuussa 2006 päättyneen kaksivuotisen kokeiluhankkeen loppuraportti, jossa esitellään sopimuksellisuudesta saatuja kokemuksia sekä annetaan ohjeita sopimuksellisuuden soveltamisesta käytäntöön. Raportissa kuvataan Kyrönmaalla toteutetut parikymmentä sopimusprosessia, joiden avulla paikalliset toimintaryhmät pystyvät toteuttamaan omilla alueillaan sopimuksellisuuden ideaa. Julkaisussa pohditaan sopimuksellisuuden käytäntöjä myös kuntien, yritysten, valtion aluehallintoviranomaisten ja kansalaisjärjestöjen näkökulmasta. Julkaisuun sisältyy myös valikoima erilaisia mallisopimuksia.

Hankkeen ensimmäinen raportti ”Maaseudun palvelusopimus – Teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla” julkaistiin vuoden 2005 alussa. Se keskittyi selvittämään niitä tehtäviä, jotka soveltuvat maaseudun palvelusopimusten piiriin. Hankkeen ensimmäinen ja toinen raportti muodostavat eräänlaisen jatkumon, mutta molemmat raportit ovat luettavissa yksistäänkin.

Hankkeen johtajana on toiminut professori Hannu Katajamäki Vaasan yliopiston hallintotieteiden tiedekunnan aluetieteen laitokselta. Käytännön työstä ovat vastanneet KTM Eija Koski ja HTM Petra Lindqvist. Sopimuksellisuuden käytäntöjen asiantuntijana hankkeessa on toiminut yliassistentti Esa Hyyryläinen Vaasan yliopiston hallintotieteiden tiedekunnan julkisjohtamisen laitokselta. YHYRES-yhdistyksen puolelta keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat olleet hallituksen puheenjohtaja Aulis Nuuja, toiminnanjohtaja Matti Jaskari, tiedottaja Outi Myllymäki ja hankeneuvoja Arja Suomalainen.

Hankkeella on ollut laaja ohjausryhmä, jonka puheenjohtaja on Aulis Nuuja YHYRES-yhdistyksestä ja jäsenenä Rami Mattila Laihian kunnasta, Patrik Lindholm Isonkyrön kunnasta, Jouni Haapaniemi Vähänkyrön kunnasta, Sami Niemelä Pohjanmaan TE-keskuksen maaseutuosastolta, Pasi Peltola

Pohjanmaan TE-keskuksen yritysosastolta, Mirva Hannelin Pohjanmaan TE-keskuksen työvoimaosastolta, Marja-Riitta Vest Pohjanmaan liitosta, Raine Saari Länsi-Suomen ympäristökeskuksesta, Vesa Leino Vaasan Tiepiiristä, Marko Muotio Länsi-Suomen lääninhallituksesta, Hannu Uitto Etelä-Pohjanmaan MTK:sta, Rune Takamaa KTV:n Pohjanmaan aluetoimistosta, Janne Kempainen SAK:n Pohjanmaan aluetoimistosta, Lea Ranne Etelä-Pohjanmaan yrittäjistä sekä Hannu Katajamäki Vaasan yliopistosta. Hankkeen rahoitus on tullut Pohjanmaan TE-keskuksen maaseutuosaston hallinnoimasta ALMA-ohjelmasta.

Kiitän kaikkia hankkeeseen osallistuneita hyvin sujuneesta yhteistyöstä. Erityiskiitokset hankkeeseen aktiivisesti sitoutuneelle YHYRES-yhdistyksen väelle sekä motivoituneelle ohjausryhmälle, joka antoi vahvan tukensa hanketta eteenpäin luotsanneille. Hankkeen myötä on syntynyt silta maaseudun kehittäjiä ja tutkijoiden välille. Tästä on hyvä jatkaa.

Vaasassa, vuoden 2006 maaliskuun pakkasissa

Jouko Havunen
Levón-instituutin johtaja

SISÄLTÖ

MISSÄ MENEÄ MAASEUDUN PALVELUSOPIMUS	9
Maaseudun palvelusopimuksen asemointi palvelukentässä.....	13
Maaseudun palvelusopimuksen asemointi ajassa.....	15
SOPIMUSTEN SOLMIMINEN	17
Sopimus on kaksipuolinen tahdonilmaisu.....	17
Sopimustyytit ja sopimusten jaottelua.....	18
Sopimusprosessin kulku.....	21
VÄLITTÄJÄORGANISAATION ROOLI	24
Välittäjäorganisaatio käsitteenä	24
Välittäjäorganisaation monet tehtävät	26
Toimintaryhmä välittäjäorganisaation roolissa	30
YHYRES-yhdistys alkutaipaleella välittäjäorganisaatioksi	30
Tulevaisuuden haasteet	31
MAASEUDUN PALVELUSOPIMUSOSAPUOLTEN KIRJO	34
Kunta toimeksiantajana.....	35
Sopimuskumppanina kolmannen sektorin edustaja.....	36
Yritys tilaajana ja tuottajana.....	38
Työttömän henkilön työllistäminen palvelusopimuksissa.....	39
MAASEUDUN PALVELUSOPIMUSTEN PROSESSIKUVAUKSET	41
Hoiva- ja hyvinvointipalvelut työllistävät	42
Siivousrinki kotitalouksille	43
Koululaisten iltapäiväkerhotoiminta	47
Lasten kesäateriapalvelu	50
Mummo-vaaritoiminta päiväkodilla	52
Omaishoitajien tukipalvelut	54
Selvitys yksityisten kotipalvelujen tarpeesta	56
Kulttuuriympäristön hoito ei vain viljelijöiden varassa	58
Perinnemaiseman hoito	59
4H-yhdistys perinnebiotoopin hoitotehtävissä.....	59
Kyläyhdistyksen perinnemaiseman hoitotehtävissä lampaat	64
Muinaisjäännekohteen hoitosuunnitelma	
Kyrönjoen varrella.....	65
Virkistysreitistön huolto ja ylläpito	68
Kulttuuripalvelut aktivoivat kyliä.....	71
Ruotsinkielisen kesäkerho lapsille.....	71
Kyläyhdistyksen elokuvaleiritoiminta.....	73
Ohjelmapalveluita matkailuyrityksille	76
Paikallistuotteiden yhteismyyntipiste.....	78
Käsityöosaajan kurssitoiminta	80

Luonnonresursseihin liittyvät palvelut hyödyntämättä	82
Luonnonmateriaalien floristiikkakäyttö	82
Maaseutuelämyksiä kaupunkilaisille	84
Teiden hoito ja kunnossapito	86
Tieisännöitsijäpalvelu	86
Lähiruoka	88
Lähiruoaalla erottuva matkailukeskus	89
Prosessivaiheeseen jääneet ideat	91
Pienimuotoinen teidenhoito	91
Hirvivaara-alueen hoito	93
Vanhat talot kunnostamalla hyötykäyttöön	94
 TÄHÄN ASTI JA TÄSTÄ ETEENPÄIN	 96
 LÄHTEET	 99
LIITTEENÄ SOPIMUSMALLIT	101
Liite 1. 4h-yhdistyksen ohjauspyyntö verottajalle kotipalvelujen tuottamisesta	102
Liite 2. Kotipalvelusopimus	103
Liite 3. Avustussopimus iltapäiväkerhotoiminnasta	105
Liite 4. Koululaisten kesäateriapalvelu	107
Liite 5. Kotitalouskysely	108
Liite 6a. Maisemanhoitosopimus	109
Liite 6b. Maisemanhoitosopimus. Maanomistajan esitys toimenpiteistä	110
Liite 7. Laiduntamissopimus	111
Liite 8. Patikkareitistön huoltosopimus	113
Liite 9. Kouluttajasopimus kyläyhdistyksen leiritoiminnan järjestämiseen	115
Liite 10. Sopimus ohjelmapalveluiden tuottamisesta	117
Liite 11. Tilimyyntisopimus	118
Liite 12a. Luonnonmateriaalien keräys/tilauslista	119
Liite 12b. Luonnonmateriaalien tilaussopimus	120
Liite 13. Maaseutuelämyksiä kaupunkilaisille, tarjous	121
Liite 14a. Tieisännöintisopimus, tarjous	122
Liite 14b. Tieisännöintisopimus	124

MISSÄ MENEE MAASEUDUN PALVELUSOPIMUS

Vaikka maaseudulla on pulaa työpaikoista, niin siellä on samanaikaisesti myös hyödyntämättömiä työmahdollisuuksia ja vajaakäytössä olevia resursseja. Työmahdollisuuksia löytyy maaseudun pienistä, sirpaleisista töistä, joille ei itseohjautuvasti ole löytynyt tekijää ja maksajaa. Käyttämättömät resurssit voivat olla paikallisista olosuhteista ja erityispiirteistä jalostettuja tuotteita ja palveluita tai julkishyödykkeitä, kuten maisemakokonaisuuksia. Työ ja työntekijä on saatava kohtaamaan ja vajaakäytössä olevien hyödykkeiden käyttöä on tehostettava. Kysymys ei ole negatiivissävytteisestä pakosta saada jokin työ tehdyksi, vaan maaseudun olemassa olevien mahdollisuuksien ja kykyjen esiin nostamisesta. Hyödyntämättömät resurssit ovat maaseudun voimavara ja mahdollisuus.

Sirpaleisten töiden organisoimiseksi paikallislähtöisesti on luotu toimintatapamalli, joka on nimeltään maaseudun palvelusopimus. Toimintatavan avulla hajallaan olevia töitä pyritään organisoimaan sopimuksin siten, että työt kana-voituvat ansiolähteiksi maaseudun asukkaille. Välittäjäorganisaatio on väline sopimusosapuolten yhteensaattamiseksi.

MAASEUDUN PALVELUSOPIMUS = TOIMINTATAPA MAASEUDUN PIENIEN TÖIDEN ORGANISOIMISEKSI SOPIMUKSIN VÄLITTÄJÄORGANISAATION AVULLA.

Maaseudun palvelusopimus asemoituu markkinoille, jotka eivät toimi itseohjautuvasti siten, että kysyntä ja tarjonta kohtaisivat. Maaseudun palvelupaletin erityispiirteenä on, että julkisen ja yksityisen sektorin palveluiden lisäksi jää palveluaukkoja, joihin kukaan ei syystä tai toisesta tartu. Julkisen sektorin tarjoamat palvelut eivät ulotu kaikille lakisääteisistä palveluntarjoamisvelvoitteista huolimatta. Yksityinen sektori ei markkinoista ole kiinnostunut, koska kysyntä on vähäistä, satunnaista tai kehittymätöntä. Maaseudun palvelusopimus liikkuu julkisen ja yksityisen palvelusektorin rajapinnassa pyrkien välittäjäorganisaation avulla täyttämään maaseudun palveluaukkoa.

Kaksivuotisen Pohjanmaalla Kyrönmaan seutukunnassa helmikuuhun 2006 käynnissä olleen ”*Palvelusopimus maaseudun uuden työllisyyden mahdollisuutena*” –kehittämishankkeen tavoitteena on paikantaa kunnallisia ja yksityisiä palveluja täydentäviä palvelumalleja, jotka tukevat maaseudun palvelujen säilymistä ja maaseudun asukkaiden työllisyyttä. Hankkeessa julkaistiin vuonna 2004 ensimmäinen raportti *Maaseudun palvelusopimus – Teoriasta käytäntöön*¹, jossa esiteltiin

¹ Lindqvist Petra - Rissanen Eija (2004). Maaseudun palvelusopimus. Teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla. Vaasan yliopiston Levón-instituutin julkaisu no. 115.

niitä tehtäviä, jotka sopivat maaseudun palvelusopimuksen piiriin. Nyt käsillä oleva raportti keskittyy esimerkkitapauksiin, jotka on käytännössä toteutettu Kyrönmaalla. Näistä tapauksista on koottu sopimusprosessien kuvaukset sekä sopimusmallit, jotta toimintamallin tuomat mahdollisuudet hahmottuisivat.

Maaseudun kehittäminen sopimuksellisuudella nostettiin esille ensimmäisen kerran maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR:n) asettamassa Maaseutusopimus -työryhmässä, joka on selvittänyt ratkaisuja maaseudun erityisongelmien poistamiseen kehittämällä järjestelmää, jonka avulla maaseudun piilevät työ- ja toimeentulomahdollisuudet yhdistetään ansiolähteeksi. Työryhmän *Suomalainen maaseutusopimus keskusteluun* -raportti² julkaistiin syksyllä 2003. Raportin innoittamina käynnistettiin eri puolilla Suomea useita käytännön kokeiluhankkeita, joista Kyrönmaan kokeilu oli laajin.

Maaseudun pienten töiden organisoinnissa on kysymys uudesta ilmiöstä, minkä vuoksi käsitteet eivät ole täysin vakiintuneita. YTR:n työryhmä nosti edellä mainitussa raportissa ensimmäisenä Suomessa esille *maaseutusopimus*-käsitteen. Maaseutusopimus-termi viittaa kuitenkin suureen järjestelmään eikä välttämättä kohdennu pieniin töihin. Kyrönmaan kokeiluhankkeessa käsite on täsmentynyt *maaseudun palvelusopimukseen*, sillä työn luonne on palveluita täydentävä. Termistöön liittyy myös käsite *uusi sopimuksellisuus*³, joka viittaa maaseudun sopimusperusteiseen kehittämistoimintaan erityisesti ympäristöpolitiikan välineenä. Maaseutusopimuksen versoja on itänyt myös Suomen ulkopuolella. Ranskan mallissa on kysymys maatalon seutusopimuksesta, jossa maanviljelijä tekee maatalouden paikallisen piiriviranomaisen kanssa sopimuksen julkishyödykkeiden tuottamisesta. Tämä maaseudun seutusopimus on osa Ranskan parlamentin hyväksymää puitelakia. *Nämä termit limittyvät* raportissa osittain.

Neljännens, vuosille 2005–2008 laaditun maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman mukaan sopimusperusteisuudessa on yleisemmällä tasolla kyse siitä, että politiikan ja maaseudun rakenteita uudistetaan vastaamaan toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia. Nykyisten rakenteiden ja käytäntöjen varassa monet maaseudun palvelut ovat vaarassa jäädä hoitamatta. Maaseutusopimuksen on tarkoitus antaa välineitä maaseudun hyvinvoinnin turvaamiseen nykyistä tehokkaammin. Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman esittämistä ehdotuksista neljää pyritään viemään eteenpäin maaseutusopimuksen keinoin ainakin osittain. Yksi ehdotuksista liittyy suoraan maaseutusopimusjärjestelmän valmisteluun ja käyttöönottoon: *”Valtioneuvosto asettaa maaseutusopimustyöryhmän työtä jatkamaan poikkihallinnollisen valmisteluryhmän edellisen ryhmän esittämän tehtävänannon pohjalta. Uusi järjestelmä*

² Maaseudun uudet työt. Suomalainen maaseutusopimus keskusteluun. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 7/2003.

³ Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä. Toimintatutkimus ympäristönhallinnan ja maaseudun kohtaamisesta. Simo Palviainen. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 70.

otetaan käyttöön vuonna 2007 (ehdotus numero 82). Muut kehittämissuositukset ovat toimialakohtaisia liittyen metsäsektoriin (ehdotus numero 50), vesihuoltoon, johon sisältyvät sekä talous- että jätevesi (ehdotus numero 99) sekä maisemanhoitoon, johon liittyy myös kulttuuriympäristön ylläpito (ehdotus numero 124). (Maaseutopolitiikan yhteistyöryhmä 2004: 150, 181, 183, 200, 226.)

Sopimuksellisuuteen sopivia tehtäviä on selvitetty Kyrönmaan palvelusopimushankkeessa Kyrönmaan kolmessa kunnassa Laihialla, Isossakyrössä ja Vähässäkyrössä. Hankkeen aikana on tehty noin 20 erilaista koesopimusta. Nämä ovat eräänlaisia mallisopimuksia, joita voidaan soveltaa myös muualla maassa. Sopimuksellisuuden kautta organisoitavan työn tekijöinä ovat olleet kansalaisjärjestöt, pienet yritykset, yksittäiset kansalaiset ja maatilat. Sopimukset ovat liittyneet esimerkiksi ympäristöhoitoon, hoiva- ja hyvinvointipalveluihin ja yhteistyöhön, jossa kunta on toisena sopimusosapuolena.

Maaseudun palvelusopimus-hankkeen tavoitteena on luoda työskentelymalli, jossa paikallinen toimintaryhmä⁴ avustaa työn tekijöiden ja teettäjien yhteen saattamisessa ja niiden välisten sopimusten solmimisessa. Sen roolina on niin sanottuna välittäjäorganisaationa toimiminen. Tavoitteena on synnyttää käytäntö, jota voidaan soveltaa Suomen kaikkien maaseudun paikallisten toimintaryhmien alueella. Maaseudun kehittäminen on ollut pitkään projektien varassa. Vuoden 2006 jälkeen EU:n kautta Suomen maaseudulle välittyvä projektirahoitus vähennee. Määräaikaisten projektien sijaan on pyrittävä vakiintuneisiin käytäntöihin tai ainakin siihen, että saadaan aikaan pysyvyyttä. On löydettävä uudenlainen kansallinen tapa edistää maaseudun uusien toiminnallisten suuntien vahvistumista. Uusista tavoista lupaavin on tällä hetkellä sopimuksellisuuden idea. Sopimuksellisuuden kautta toteutuisi nykyistä paremmin toimintatapa, jossa hallinto, kansalaisjärjestöt, yritykset ja asiantuntijaorganisaatiot yhdessä suunnittelisivat ja toteuttaisivat maaseudun kehittämisen sisältöjä. Uuden työskentelymallin kautta toimintaryhmille tulisi pysyvä olemassaolon oikeutus, joka ei olisi riippuvainen EU:n rahoitusjärjestelyistä; toimintaryhmät olisivat kansallisesti hoidetun laajan maaseutopolitiikan paikallisia toteuttajia.

⁴ Paikallinen toimintaryhmä eli maaseudun kehittämissuostus kannustaa maaseudun asukkaita kehittämään omaa kotiseutuaan, lisäämään sen viihtyisyyttä sekä synnyttämään työpaikkoja ja yrityksiä. Maaseudun kehittämissuostus toteuttaa alueellaan ns. toimintaryhmätyötä eli päättää alueensa kehittämiseen suunnattavista rahoituksista. Toimintaryhmän rahoittamien hankkeiden täytyy olla kehittämissuostelman mukaisia. Toiminta on ruohonjuuritasoista: ideat, suunnittelu ja toteutus ovat lähtöisin alueen asukkailta ja yrityksistä. Näin varmistetaan, että maaseudun kehittämistyössä keskitytään alueen todellisiin tarpeisiin. Maaseudun kehittämissuostuksen jäsenistö ja hallitus koostuu yhdistysten, yritysten ja viranomaisten edustajista sekä alueen asukkaista. Päätöksenteko ja toiminta perustuvat avoimuuteen ja laajapohjaiseen yhteistyöhön, kumppanuuteen. Tulevalla ohjelmakaudella on tavoitteena, että Leader-toimintatapa kattaa koko Suomen maaseutualueet. (Suomen Kylätoiminta ry:n kotisivut <http://www.maaseutuplus.fi/toimintaryhmatyo/paikallisettoimintar>)

Tiivistetysti maaseudun palvelusopimus -hankkeen tavoitteet ovat seuraavat:

1. Selvittää palvelusopimuksen piiriin mahdollisesti sopivia työtehtäviä Kyrönmaan kolmessa kunnassa.
2. Paikantaa työtehtäviä, joiden yhteydessä palvelusopimusmenettelyä voidaan kokeilla käytännössä.
3. Tutkia paikallisen toimintaryhmän edellytyksiä toimia maaseudun pienten töiden teettäjien ja tekijöiden yhteensovittajana eli välittäjäorganisaationa.

Yllä mainittuun ensimmäiseen tavoitteeseen vastaa hankkeen ensimmäinen raportti *Maaseudun palvelusopimus – Teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla*. Selvityksessä hyödynnettiin paikallisen toimintaryhmän asiantuntemusta “piilossa olevien” työmahdollisuuksien paikantamisessa. Tärkeä rooli oli myös alueen kunnilla ja muilla julkisyhteisöillä sekä yrityksillä. Selvitys ei pysähdy pelkästään mahdollisten töiden paikantamiseen, vaan se selvittää lisäksi, millä tavoin työt pystytään organisoimaan ja kenelle työt sopivat. Kuntien, valtion aluehallintoviranomaisten ja alueen yritysten kanssa on neuvoteltu löydettyjen töiden rahoittamisen tavoitusta. Lisäksi tutkimuksessa valotetaan toimintaryhmän mahdollisuuksia toimia välittäjäorganisaationa.

Käsillä oleva julkaisu on hankkeen toinen raportti. Se vastaa edellä esitettyyn toiseen tavoitteeseen. Raportti sisältää mallisopimuksia maaseutusopimuksen eri toimialoilta sekä kokemuksia sopimusprosesseista. Myös mahdollisia ongelmia ja sopimusten tekemisen esteitä kuvataan. Toisessa raportissa täydentyy hankkeen kolmas tehtävä eli ensimmäisen raportin aloittama selvitys paikallisen toimintaryhmän edellytyksistä toimia välittäjäorganisaationa. Hankkeen tutkimuksellisella osuudella on ollut merkitystä paitsi Kyrönmaan kokeilun sisällön täsmentämisessä, myös valtakunnallisessa keskustelussa, jota käydään sopimuksellisuuden mahdollisuuksista maaseudulla. Raportit ovat keino tuoda Kyrönmaan kokeilun kokemukset kaikkien maaseudun kehittäjien, olivatpa he sitten kyläaktiiveja tai poliittisia päättäjiä, tietoisuuteen.

Kyrönmaan kokeilu on nyt toteutettu ja sen siirtyminen varsinaiseksi toiminnaksi toivottavaa. Kokeilu toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Kyrönmaan YHYRES-kehittämisyhdistys ry:n kanssa, jolla on tarvittavat edellytykset jatkaa välittäjäorganisaation tehtävää itsenäisesti. Kyrönmaan toimintaryhmä on esittänyt rahoitusviranomaisille, että sen toimintamenoihin saataisiin lisärahoitus välittäjäorganisaatiotoiminnan jatkumiseksi. Maaseudun palvelusopimusmallin mukaisesti toimittuna varsinaiset palvelujen sisällöt rahoitetaan olemassaolevin kansallisin varoin, esimerkiksi maisemanhoidon sisällön tuottamisen maksaa kyseinen vastuuministeriö alueviranomaisten kautta ja hyvinvointipalvelut maksaa palvelun tilaaja. Toisin sanoen sisältöjen rahoituksessa ei turvauduta projekti-rahoitukseen, mutta sen sijaan välittäjäorganisaatiotoiminta vaatii vähintään yhden ihmisen työpanoksen ja voidaan esittää maksettavaksi toimintaryhmän

toimintamenoista. Tavoitteena on pitkäjänteinen aktivaattorityön käynnistäminen. Kyrönmaalla toiminta on saanut vauhtia kokeilun kautta, mutta myös valtakunnallisesti kokeilu on herättänyt paljon kiinnostusta ja Kyrönmaan ulkopuoliset toimintaryhmät ovat saaneet vaikutteita oman työnsä kehittämiseen tästä kokeilusta.

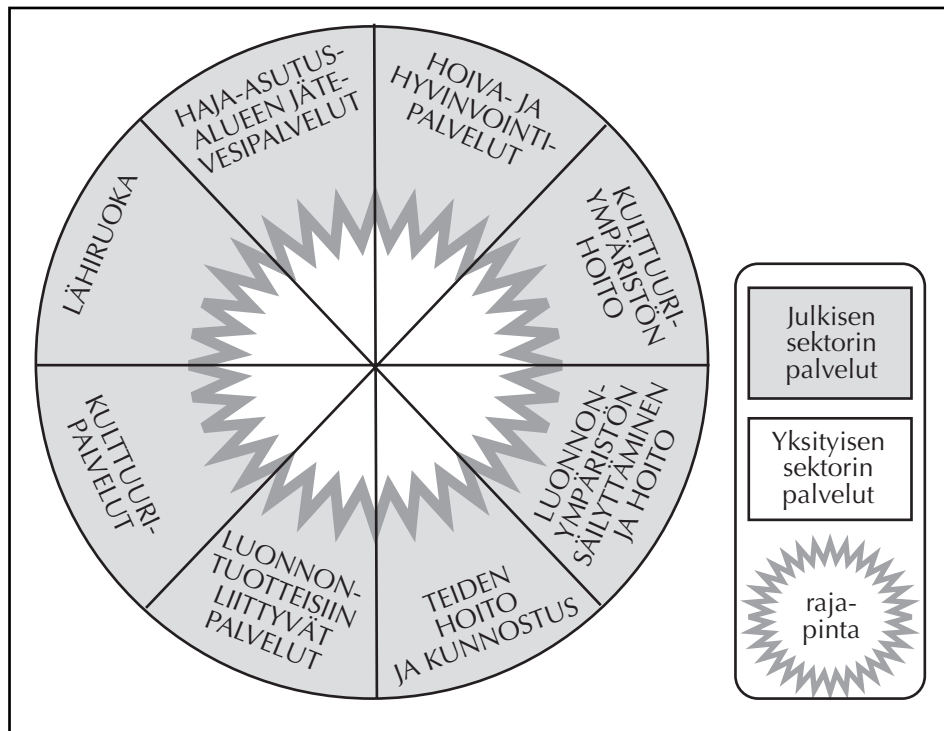
Maaseudun palvelusopimuksen aseointi palvelukentässä

Maaseudulla on monenlaisia tekemättömiä töitä, joiden tekemistä voitaisiin edistää sopimusmenetelmin. Kaikki toimialat ovat maaseudun palvelusopimuksin organisoitavia, mutta joillain toimialoilla on selkeästi enemmän sellaista hajanaista työtä, johon maaseudun palvelusopimuksin keinoin tulisi ensisijaisesti tarttua. Silmiinpistävää työtä on maiseman- ja ympäristönhoidon alalla, sillä maanviljelijöiden lukumäärä on vähentynyt ja heidänkin tehtävänsä painopiste on siirtynyt tuotantotehtäviin. Hyödyllistä ja tarpeellista työtä on vanhus- ja lähimmäispalveluiden sekä kulttuuripalvelujen aloilla. Osaksi nämä työt ovat nyt hoitamatta tai ne on totuttu tuottamaan ilmaiseksi esimerkiksi kyläyhdistysten ja muun maaseudun vapaaehtoistoiminnan voimin. Hoivapalveluita tarvitaan entistä enemmän maaseutuväestön vanhetessa, mutta julkinen sektori ei pysty huolehtimaan kaikista. Myös asumiseen ja teiden hoitoon liittyy monia tehtäviä, jotka perinteisesti ovat kuuluneet maaseudun yhteisöllisesti hoidettaviin. Niitä hoitavat esimerkiksi tiekunnat. Tekijöitä ei kohta enää ole, sillä urakoitsijoiden määrä vähenee ja kalusto vanhenee. (Lindqvist, Rissanen 2004: 14–15.)

Työ ja sen tekijä eivät aina kohtaa itseohjautuvasti. Maaseutusopimuksen tehtävänä on paikata kysynnän ja tarjonnan väliin syntyntä aukkoa ja saada työn tekijä ja teettäjä sekä mahdollinen kolmas osapuoli, rahoittaja, kohtaamaan. Peruslähtökohtana on, että sopimuksellisuutta tulisi käyttää tilanteissa, joissa markkinat eivät jostain syystä voi tuottaa haluttua tuotetta tai toimintaa. Kyse voi olla joko markkinoiden puutteesta tai niiden epätäydellisestä toiminnasta (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2003a: 20).

Maaseudun palvelusopimus toimii yksityisen markkinaehtoisesti toimivan yritystoiminnan ja julkisen sektorin tarjoamien palvelujen rajapinnassa. Markkinat eivät ole niin laajoja, että ne olisivat yksityisen sektorin näkökulmasta katsottuna houkuttelevia, koska palveluista saatava tuotto ei nykyisellään kata yritystoiminnalla tavoiteltavia tuottovaatimuksia. Palvelu voi olla sellaista, että julkinen sektori on velvoitettu sitä tarjoamaan, mutta kenties vain osittain. Julkisten varojen niukkuus ei mahdollista kaikkien tarvittavien palveluiden tarjoamista kyliin. Palvelu on siis mustassa aukossa, koska mikään taho ei ole ottanut tehtävää hoitaakseen. Maaseudun palvelutarjonnan turvaamiseksi

tarvitaan uutta sopimuksellisuutta, jonka kautta tehtävä pyritään organisoimaan siten, että työn tekijä ja teettävä kohtaisivat. Idea esitetään kuvassa 1.

Kuva 1. Maaseudun palvelusopimuksen tehtäväkenttä julkisen ja yksityisen sektorin tarjoamien palveluiden rajapinnassa.

Suomen Kylätoiminta ry on nostanut valtakunnallisessa kylätoimintaohjelmassaan esille varsinkin syrjäisellä maaseudulla nousseen ongelman. Monet koko kylää hyödyttävät palvelutehtävät ovat sellaisia, joille olisi tarvetta, mutta joiden tuottamisessa markkinamekanismi ei toimi, koska palveluille ei löydy selkeää toteuttajatahoa tai maksajaa. Tällaisissa tilanteissa välittäjäorganisaation rooli on näkyvä. Sen tehtävä on osallistua aktiivisesti laajapohjaiseen yhteistyöhön palvelujen järjestämiseksi alueellaan ja pyrkiä löytämään tapauskohtaisesti tuottaja- ja teettäjäosapuolet sekä edistämään sopimusneuvotteluja osapuolten välillä. Välittäjäorganisaatiolle kuuluu palvelun tuottajien ja palvelutoimintojen yhteen kokoaminen siten, että saataisiin syntymään taloudellisesti järkeviä ratkaisuja palvelujentuottamisessa. (Lindqvist, Rissanen 2004: 29.)

Maaseudun palvelusopimuksen asemointi ajassa

Julkinen sektori on perinteisesti huolehtinut kansalaisten hyvinvoinnista, mutta 2000-luvulle siirryttäessä tilanne on murroksessa. Julkisen sektorin rahat alkavat loppua, sillä karvas totuus on, että monen kunnan käyttömenot ylittävät tulot. Vuonna 2004 vuosikate oli 138 kunnassa negatiivinen ja tällä menolla vuonna 2009 nykyisestä 416 kunnasta vain 51 kunnassa vuosikate olisi positiivinen. Väestö vanhenee ja ennusteiden mukaan vuonna 2020

Suomi on EU:n seniorivaltainen maa. Ikärakenne vaihtelee kunnittain, mutta harvaan asutuilla alueilla tilanne on ongelmallinen, koska ei ole työntekijöitä, jotka tuottaisivat veroeuroja kunnille. (Manninen: 21.1.2006.)

Vuonna 2006 on lähtenyt vauhdilla käyntiin kunta- ja palvelurakenneuudistusprojekti, jonka tavoitteena on turvata peruspalvelut kuntalaisille. Sisäasiainministeri Hannes Mannisen mukaan kuntien liitokset ovat vain keinoja kyseiseen tavoitteeseen pääsemiseksi. Tilanteeseen pyritään löytämään ratkaisuja muun muassa etsimällä paras ja tehokkain palvelukonsepti ja siirtämällä se samantyyppisiin olosuhteisiin. Paras käytäntö -etsinnällä on löytynyt Oulun malli, jossa on tuotettu parhaalla katteella terveystalot, jonka tehokkuuden taustalla on todennäköisesti tilaaja-tuottajamalli.

Palvelujen organisointi herättää keskustelua kunta- ja palvelurakenneuudistuksen kynnyksellä. Maaseutukuntien asukkaita mietityttää, ajaako uudistus palvelut uusiin kuntakeskuksiin ja kylien asukkaiden ulottumattomiin. Pelkona on, että palvelut keskitetään laajoihin kokonaisuuksiin, joita tarjoavat suuret kansalliset tai jopa kansainväliset organisaatiot syyntä syrjään pienet paikalliset palveluntarjoajat. Maaseudun palvelusopimus -hankkeessa Kyrönmaalla on lähdetty pienuuden logiikan puolestapuhujaksi. Tämä tarkoittaa käytännön tasolla sitä, että palveluita on pyritty organisoimaan siten, että esiinnoisseisiin palveluntarpeisiin vastataan paikallis- ja asiakaslähtöisesti. Vastuu palvelujen tuottamisesta on otettava omiin käsiin. Maaseudun palvelusopimus voisi olla maaseudun olosuhteiden paras käytäntö tuottaa palveluita tehokkaasti ja parantaa tällä tavalla maalla asumisen mahdollisuuksia.

Kuntien riisuessa säästösyistä palvelujaan tekemättömien palvelutöiden ryhmä on entisestään kasvanut. Paikallisia palveluita tuottaa entistä pienempi joukko. Myös kilpailuttamisesta johtuva suurten yritysten suosiminen vähentää

Kunta- ja palvelurakenneuudistus

”Hankkeen tavoitteena on se, että nykyisin kuntien vastuulla olevat palvelut saavat riittävän vahvan rakenteellisen ja taloudellisen perustan niiden järjestämisen ja tuottamisen turvaamiseksi tulevaisuudessa. Samanaikaisesti palveluiden laatu ja vaikuttavuus, saavutettavuus ja tehokkuus sekä teknologinen kehittäminen otetaan huomioon.”

<http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/paras/home.nsf/pages/indexfin>

työpaikkoja maaseudulla. Samanaikaisesti tekemättömän työn kanssa maaseudulla on työttömyyttä ja vajaatyöllistettyjä, mutta pirstaleiset ansaitsemismahdollisuudet eivät ole kovin houkuttelevia yrittäjien tai työntekijöiden mielestä. Jotta tilanne ei jatkuisi entisen kaltaisena, tarvitaan muutosta toimintatavoissa ja ennakkoluulottomuutta uusiin malleihin tuottaa palveluita. Vaihtoehtoisena toimintatapana voi olla esimerkiksi monialayrittäjäyys, jonka alla sirpaleisista ansiomahdollisuuksista löytyy elinkeino ja maaseudulla asumisen edellytys. Yritysten ja palvelujen monimuotoistamisessa sekä paikallisessa työllistämässä on myös yhteisötaloudella korostuva merkitys. Osuuskunnat, yhdistykset, säätiöt ja keskinäiset yhtiöt luovat työpaikkoja sinne, missä niitä tarvitaan, esimerkiksi paikkaamaan julkisen sektorin lakkauttamia palveluita. Yhteisötalouden kautta on luonteva yhdistää yhteistyötä ja kumppanuutta julkisen sektorin, paikallisviranomaisten, ammattiyhdistysten sekä yksityisten yritysten kesken (Coop Consult 2005: 10). Tämä on linjassa maaseudun palvelusopimuksen tavoitteleman paikallislähtöisyyden kanssa.

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen myötä suurenevat yksiköt tarvitsevat rinnalleen paikallisia kylätasoisia yksiköitä. Maaseudun palvelusopimuksilla on palvelurakennemuutoksen myötä ehkä entistäkin suurempi haaste ja tehtävä paikata paikallisesti entistä suurempia palveluaukkoja, joita alati suurenevat yksiköt jättävät taaksensa. On oletettavaa, että keskittämisen ja siitä pidemmälle viedyn globalisaation rinnalle syntyy vahvaa paikallisuuden korostamista – lokalisaatiota, joka tarkoittaa asukkaiden sitoutumista ja kotiseudun ja paikan puolustamista.

SOPIMUSTEN SOLMIMINEN

Maaseudun palvelusopimuksia esiin nostettaessa tarkastelu kiinnittyy välittömästi sopimuksen käsitteeseen ja sen sisältöön. Sopimusmenettelyä on kuvattu laajemmin hankkeen ensimmäisessä raportissa (Lindqvist & Rissanen 2004: 23–27), josta tiivistettynä voidaan sanoa, että sopimuksellisuudessa on kysymys sopimusperusteisesta toimeksiannosta, joka syntyy toimeksiantajan ja toimeksisaajan välille. Käytännössä on yksinkertaisinta ymmärtää toimeksianto tilaamisena ja toimeksisaanti tuottamisena tilaaja-tuottajamallin mukaan. Sopimukset voivat olla osapuolten vapaasti sopimia, kuten tämän raportin mallit enimmäkseen ovat. Sopimuksilla voi olla myös jonkin tyyppinen kollektiivinen puite, jonka olemassaolosta kielii viranomaisen toisena sopimuskumppanina. Tässä raportissa viimeksi mainittuja edustavat muun muassa perinnemaiseman hoitosopimukset, jotka ovat ympäristöministeriön toiminnan painopisteisiin sijoitettavia.

Sopimus on kaksipuolinen tahdonilmaisu

Sopimukset perustuvat tahdonilmaisuihin, jotka ovat joko yksi- tai kaksipuolisia. Ainoastaan kaksipuolista tahdonilmaisuuta voidaan pitää sopimuksena. Sopimusosapuolia voi olla useitakin. Itse sopimus-sana voi tarkoittaa useita eri asioita. Ensinnäkin se voi tarkoittaa sopimuksen tekemistä eli kun sopijaosapuolet tekevät sopimuksen, heistä tulee sopimus oikeudellisesti sidottuja. Toiseksi sopimuksella voidaan tarkoittaa myös sopimusosapuolten suhteen sisältöä. Sopimuksella voidaan tarkoittaa myös asiakirjaa, joka sisältää sopimuksen ehtoja. Sopimus voidaan määrittellä myös seuraavasti: ”Sopimus on sellainen tosiasioiden kokonaisuus, joiden perusteella oikeusjärjestyksen mukaan voidaan katsoa sidonnaisuuden syntyneen kahden tai useamman henkilön välille”. (Saarnilehto 1996: 3.)

Sopimukset ovat tärkeitä ja niiden sisältöihin kannattaa kiinnittää huomiota. Sopimus laaditaan usein heikomman suojaksi. Koska kyse on kahden tai useamman henkilön välisestä suhteesta, on syytä varautua mahdollisiin epäselvyyksiin. Sopimusten voidaankin sanoa olevan ristiriitojen ennaltaehkäisyn välineitä. Sopimuksilla pyritään sitomaan eri osapuolet yhteen. Mikäli sopijaosapuolten välille tulee epäselvyyksiä ja päädytään ristiriitatilanteeseen, voidaan osapuolten tarkoituksia selvittää sopimusten, kuten kirjallisten tarjousten, perusteella. Sopimusten laatu tarkentuu usein vasta ristiriitatilanteissa. (www.yrittajat.fi.)

Epäselvissä tilanteissa joudutaan miettimään sopijoiden oikeuksia, velvoitteita ja tehtäviä. Mikäli sopimuksia ei ole, ongelmatilanteissa on pakko turvautua lakiin, joka on palvelun tarjoajalle usein varsin ankara. Kuitenkin pakollisia lakeja

on aina noudatettava eli niitä ei voi laiminlyödä kirjaamalla asioita eri tavalla sopimukseen. Tällaisia pakottavia lakeja ovat muun muassa kuluttajansuojalaki ja verolait. Ellei pakottavia lakeja ole, tulkitaan asioita sopimusten sisältöjen perusteella. (www.yrittajat.fi.)

Yrityksen tai yhdistyksen toiminnasta esimerkiksi kotipalvelujen tuottajana saattaa pahimmassa tapauksessa aiheutua vahinkoa ulkopuolisille. Tästä syystä toiminta on syytä vakuuttaa vastuuvakuutuksilla. Vastuukysymyksiä kannattaa selvittää sopimuksissa. Sopimukseen voidaan kirjata sopivia vastuunrajoitusehtoja ja jakaa riskejä ottamalla vakuutuksia. Sopimusten vastuunrajoituslausekkeilla ei ole kuitenkaan mahdollista vapautua kaikista vastuista. (www.pk-rh.com.)

Sopimustyypit ja sopimusten jaottelua

Sopimuksia voidaan jaotella esimerkiksi niiden syntyvän mukaan. Sopiminen voi tapahtua kirjaamalla sopimuksen yksityiskohtia ja sopimalla asioista suullisesti tai hiljaisesti. Sopimus on sitova, tehdään se sitten kirjallisesti tai suullisesti. Maaseudun palvelusopimuksissa on esillä sekä suullisia että kirjallisia sopimustyyppisiä. Osa tehtävistä – erityisesti vastuu- ja velvollisuuskysymykset – on varmintaa vahvistaa kirjallisella sopimuksella. Sopimuksen sisällön laajuus muotoutuu asian tärkeyden ja monimutkaisuuden mukaan. Sopimuksen sisältö edelleen määrää sopimustyypin valinnan.

Taulukko 1. Kirjallisen sopimuksen sopimuskohtat.

KIRJALLISESSA SOPIMUKSESSA ESITETTÄVÄ	
1)	Sopimusosapuolet
2)	Sopimuksen kohde
3)	Sopimuksen tarkoitus
4)	Osapuolten velvollisuudet
5)	Osapuolten oikeudet
6)	Yksityiskohtaiset ehdot
7)	Viittaukset yleisiin ehtoihin
8)	Hinta/vastike
9)	Sopimuksen voimassaolo
10)	Irtisanominen
11)	Erimielisyyksien ratkaisu
12)	Päiväys ja allekirjoitukset
13)	(Salassapito)

Kirjallinen sopimus on varmintaa tehdä etenkin silloin, kun sopimuksessa määritellään taloudellisia tai muita vastuukysymyksiä, koska kirjallinen sopimus vähentää väärin tulkintojen mahdollisuuksia. Kirjalliseen sopimukseen

on erityisen tärkeää listata sopimusehdot, sopijoiden tehtävät sekä heidän oikeutensa ja vastuunsa. (www.yrittajat.fi.) Kirjallisen sopimuksen yleisimmät sopimuskohdat listataan taulukossa 1. Kirjallisen sopimuksen etuja ovat tekstin riidattomuus, sisällön varmistettavuus ja henkilöstä riippumattomuus.

Korkean luottamustason *suullinen sopimus* on riittävä tietyissä tapauksissa. Osa maaseudun palvelusopimuksista voi olla pelkästään suullisia. On turhaa laatia kirjallisia palvelusopimuksia, mikäli kyse on hyvin pienimuotoisista tai rutiininomaisista tehtävistä. Ei ole tarkoitus monimutkaistaa asioita liikaa ja sitouttaa ihmisiä turhaan. Epäselvyyksien välttämiseksi kirjallinen sopiminen on kuitenkin suullista sopimista varmempaa. On vaikea todistaa sovittua, mikäli ei ole olemassa minkäänlaista kirjallista dokumenttia asiasta. Asiat tulee ratkaista tapauskohtaisesti eli esimerkiksi sopimus, jonka lasten vanhemmat tekevät ryhmäperhepäiväkodin kanssa kesäateriapalveluiden hankkimisesta voi olla pelkästään suullinen.

Hiljainen sopimus voi syntyä silloin, kun tuotteen tilaaja käyttää tuotetta ilman varsinaista sopimusta. Hiljainen sopiminen ei periaatteessa kuulu maaseudun palvelusopimus-toimintatapaan, mutta suullisen sopimuksen jatkuminen hiljaisena sopimuksena voi tulla kyseeseen siinä vaiheessa, kun tuotetta ja palvelua on käytetty pitkään ja ristiriitatilanteiden vaaraa ei ole. Yhteistyö voi jatkua hiljaisena sopimuksena silloin, kun jotain tavaraa on toimitettu säännöllisesti tietyn määräjän ja on itsestään selvää, että yhteistyötä halutaan jatkaa. Hiljainen sopimus kannattaisi kuitenkin aina vahvistaa vähintään suullisesti. (www.pk-rh.com.)

Tarjous-tilaus-tilausvahvistus-prosessi on myös sopimus, vaikka sitä ei helposti sellaiseksi välttämättä mielletä. Sopimus voi pitää sisällään kirjallisen tarjouspyynnön, tarjouksen, tilauksen ja tilausvahvistuksen. Varsinaista sopimuspaperia ei siis tarvita sopimuksen syntymiseen. Tarjoukset on syytä tehdä huolella, koska ne sitovat tekijäänsä. Epäselvissä tilanteissa voidaan tarjouksien ja jopa tarjouspyyntöjen yksityiskohdista tarkastaa osapuolten tarkoituksia. (www.yrittajat.fi.) Kuitenkin tarjouksen tekijä vapautuu tarjouksestaan, ellei vastaus tule määräajassa. Suullinen tarjous tulee hyväksyä heti tai tarjouksen tekijän antaman määräajan puitteissa. Jos näin ei käy, sopimuksesta ei voida katsoa syntyneen. (Saarnilehto 1996: 36.) Maaseudun palvelusopimuksista muun muassa sopimukset luonnonmateriaalien toimituksista on mahdollista vahvistaa tarjous-tilaus-tilausvahvistuksella.

Mikäli varsinaista sopimuspaperia ei ole, voidaan myös *sopimusneuvotteluissa laadittua muistiota* pitää sopimuksena. Muistioiden laadintaan kannattaa kiinnittää myös siinä mielessä huomiota, että niiden perusteella varsinaisten kirjallisten sopimusten teko helpottuu. (www.pk-rh.com.) Tällaisesta palvelusopimuksesta esimerkkinä raportissa on välittäjäorganisaation ja kuntien yhteistyössä toteutama kotitalouksille kohdistettu selvitys kotipalvelujen tarpeesta.

Työntekijän kanssa on suositeltavaa tehdä kirjallinen *työsopimus*, joka laaditaan joko toistaiseksi tai määräaikaiseksi. Nykyään on erityisesti projek-

timaailmassa yleistymässä määräaikainen työsopimus, joka on irtisanottavissa kuten toistaiseksi voimassa oleva työsopimus. Kun työntekijä ja työnantaja ovat solmineet kirjallisen työsopimuksen, on sopimusehtoja helppo tarkastella. Työsuo-
jelupiireistä sekä työ- ja elinkeinokeskuksista saa lisätietoja työehtosopimuksista, jotka vaihtelevat aloittain.

Sopimusten jaottelua voidaan tehdä myös erottelemalla sopimuksia niiden keston mukaan. *Kertaluonteiset sopimukset* voidaan erottaa *kestosopimuksista* (www.yrittajat.fi.) Maaseudun palvelusopimuksissa esimerkiksi luonnonmateriaalin ostaminen ja myyminen perustuu pääsääntöisesti kertaluonteisiin sopimuksiin. On kuitenkin mahdollista sopia pidemmästäkin yhteistyöstä. Kestosopimuksissa on kyse pitkäkestoisista yhteistyösopimuksista. Maaseudun palvelusopimuksissa esimerkiksi koululaisten iltapäiväkerhon järjestämisen tai patikkareitistöjen ylläpidon yksityiskohdat on syytä vahvistaa kestosopimuksin. Kestosopimuksessa toiminta perustuu pitkään jatkuvaan yhteistyöhön. Sopimukseen kirjataan sopimuksen kestoksi esimerkiksi yksi vuosi.

Sopimukset voidaan jaotella myös yksipuolisesti *velvoittaviin sopimuksiin*, *kaksipuolisesti velvoittaviin sopimuksiin* ja *sopimuksiin kolmannen hyväksi*. Yksipuolisessa sopimuksessa velvoitus syntyy vain toiselle osapuolelle. Tällainen sopimus voi olla sopimus jonkun työn tekemisestä ilman palkkaa. Kaksipuolisesti velvoitettava sopimus synnyttää velvoitteen kummallekin sopijaosapuolelle, esimerkiksi työsopimus velvoittaa sekä työntekijää että työnantajaa. Sopimus kolmannen hyväksi tulee kysymykseen vain erityistapauksissa. Tällainen erityistapaus voi olla työehtosopimuksen syntyminen, jolla velvoitetaan muita kuin sopimuksen tekijöitä. (Saarnilehto 1996: 6–7.) Maaseudun palvelusopimuksissa työehtosopimukset voivat olla palkan maksun määräytymisen pohjana.

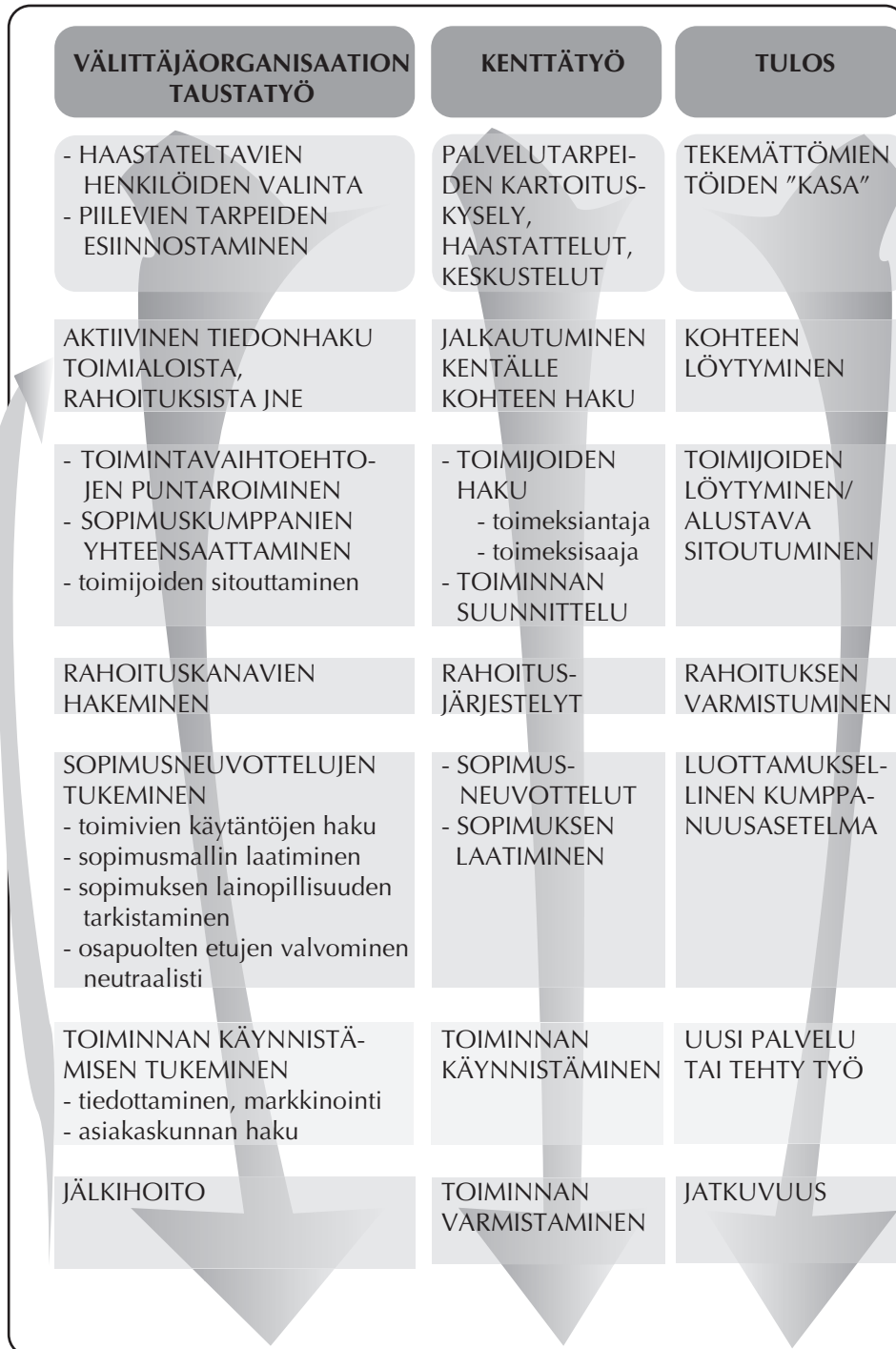
Sopimustyyppinä voidaan erottaa myös *yksilöllinen sopimus* ja sen vastakohtana *vakiosopimus*. Yksilöperustaisessa sopimuksessa ajatellaan tilanteen olevan sellainen, että kukin pyrkii maksimoimaan sopimuksesta saatavan hyödyn. Yksilöllinen sopimus räätälöidään tapauskohtaisesti kun taas vakiosopimukset ovat ”ylhäältä määrättyjä”. Vakiosopimusten alalajina ovat puitesopimukset, joihin lopullinen sopimus pohjautuu tietyllä liikkumavaralla.

Horizontaaliset sopimukset perustuvat lähtökohtaisesti osapuolten tasa-arvoisuuteen sopimuksen määrittelyssä, vaikka osapuolten välistä epäsymmetrisuutta saattaa esiintyä. *Vertikaalisuus* tarkoittaa sopimuksellisuudessa sitä, että sopijaosapuolten välillä vallitsee hierarkkinen suhde ja että valta sopimuksen määrittelyssä on jakautunut epätasaisesti. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2003: 16–17). Maaseudun palvelusopimuksissa välittäjäorganisaation tehtävänä on tasapainottaa epäsuhtaisia osapuolia ja tarvittaessa olla pienemmän toimijan tukena. Näin on mahdollista päästä sopimussuhteeseen jopa hyvinkin epätasa-arvoisten sopimus-kumppaneiden, kuten esimerkiksi kunnan ja kyläyhdistyksen välillä.

Sopimusprosessin kulku

Maaseudun palvelusopimusten yhteydessä sopimus on ymmärrettävä paljon laajempina kokonaisuutena kuin pelkkä kirjallinen sopimus. Sopimus on enemmänkin prosessi, joka alkaa tarpeen realisoitumisesta tai ideasta, joka on syntynyt vajaakäytössä olevan hyödykkeen ympärille ja päättyy yhteistyön käytännön toteuttamiseen joko kerta- tai kesto-olotteisesti. Käytännössä sopimusten syntyminen edeltävät sopimusneuvottelut. Ennen kuin niihinkään päästään, on löydettävä sopimuskuoppaanit, jotka pystyvät esilleen nousseen palvelutarpeen ratkaisemaan, toisin sanoen siis järjestämään, tuottamaan ja rahoittamaan kyseisen palvelun. Välittäjäorganisaatiolla on suuri rooli palvelusopimusten sopimusneuvotteluiden järjestämisessä ja eteenpäin viemisessä, mutta tärkein tehtävä sillä on jo ennen varsinaisia sopimusneuvotteluja: Tarpeiden esiinnostaminen ja sopivien sopimuskuoppaanien löytäminen ja heidän yhteensaattaminen. Tämä on kuvattu prosessikaaviossa (kuvan 2) ylimmäisillä riveillä.

Prosessikaaviossa esitetään maaseudun palvelusopimusprosessi askel askeleelta. Tätä kaaviota vasten voidaan esittää kaikki tässä raportissa kuvatut sopimusprosessit. Huomattava on, että varsinaisen kenttätöön eli ihmisten ja verkostoissa liikkumisen lisäksi sopimusprosesseihin liittyy melkoinen määrä taustatyötä eli toimintavaihtoehtojen puntaroimista, rahoitusmahdollisuuksien selvittämistä ja sopimusneuvottelujen tukemista. Tämä on sopimusprosessiin liittyvää tehtävää, jonka voi tehdä kuka tahansa, mutta joka yleensä lankeaa välittäjäorganisaatiolle tehtäväksi. Tilanne on toisenlainen verrattuna esimerkiksi kahden yrityksen väliseen sopimusprosessiin. Niillä sopimusprosessia vie eteenpäin molempien osapuolten taloudellinen hyödyntäminen. Maaseudun palvelusopimuksissa taloudellinen hyödynäkölle voi olla täysin poissuljettu, sillä lähtökohtana on voinut olla palvelujen järjestäminen tavalla tai toisella ja esimerkiksi toiminnan rahoittaja voi olla täysin ulkopuolinen taho. Tämän vuoksi sopimusprosessi on haasteellinen ja kolmatta neutraalia osapuolta eli välittäjäorganisaatiota tarvitaan, jotta palveluita yleensä saatisiin synnytettyä. (Välittäjäorganisaation roolista tarkemmin: katso seuraava luku.)

Kuva 2. Maaseudun palvelusopimus prosessikaaviona.

Sopimusosapuolten kannattaa ottaa erityisesti muutamia seikkoja huomioon sopimusprosessin aikana, jotta yhteistyössä päästään mahdollisimman hyvään lopputulokseen. Tässä niistä tärkeimmät:

- Huolehdi siitä, että alustavat sopimukset ja sopimusmallit laaditaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta jatkoneuvottelut sujuisivat hyvässä yhteisymmärryksessä.
- Jos käytät malli- tai vakiopohjia, tutustu niihin huolellisesti. Sopimus pohjiin saattaa sisältyä jotain sellaista, mitä et missään nimessä ole tarkoittanut. Maaseudun palvelusopimuksissa eri alueilla voi olla erilaisia käytäntöjä, jotka on syytä huomioida omia sopimuksia laadittaessa.
- Käytä asiantuntijoita, jos olet epävarma. Mikäli maaseudun palvelusopimusjärjestelmä havaitaan hyväksi ja sopimuksellisuus laajenee, tarvitaan tulevaisuudessa kenties jonkinlaista ”help deskia”, josta saa lainopillisia neuvoja sopimusten laadintaan. Tällä hetkellä sekä Kuntaliiton että SYTYn kautta on mahdollista saada neuvontaa juridisiin kysymyksiin.

Sopimuskumppaneiden löydyttyä on tapauskohtaisesti harkittava, kuinka kiinteästi sopimusosapuolet sidotaan yhteistyöhön. Se voi tapahtua kirjallisin sopimuksin, mutta maaseudun palvelusopimuksissa tavoitteena on synnyttää sopimuskumppanuus, joka perustuu korkeaan luottamustasoon. Se on tärkeää, sillä sopimuskumppanuus ei maaseudun palvelusopimusten kohdalla läheskään aina perustu taloudellisiin intresseihin, kuten edellä jo mainittiin. Pitää löytyä muita perusteita, joilla yhteistyö saadaan jatkumaan.

Jos verrataan maaseudun palvelusopimusprosessia yritysten välisiin sopimustoimiin, löytyy molemmista sopimusprosesseista yhtäläisesti esisopimus. Siinä voi eritellä sopimuksen siitä, että tehdään sopimus. Lisäksi esisopimuksesta löytyvät vastaukset kysymyksiin: millainen, milloin tehtävä, milloin voimassa. Maaseudun palvelusopimuksissa esisopimukset ovat poikkeuksetta suullisia.

Maaseudun palvelusopimusprosessi voi muodostua sopimussuhteiden verkostosta – yleensä näin on. Edellä jo mainittiin toimeksiantajan ja toimeksisaajan lisäksi välittäjäorganisaation olemassaolo, mutta sen lisäksi mukana voivat olla erillinen rahoittaja ja alihankintasuhteet sekä lopulliset hyödynsaajat. Prosessit kulkevat tapauskohtaisesti ja niihin lukija voi perehtyä seuraavassa luvussa.

VÄLITTÄJÄORGANISAATION ROOLI

Maaseudun palvelusopimusprosesseissa kolmantena osapuolena palvelun tuottajan ja tilaajan (johon kuuluu myös mahdollinen ulkopuolinen rahoittaja) lisäksi toimii niin sanottu välittäjäorganisaatio. Välittäjäorganisaatio ei ole varsinainen sopimuskumppani, vaikka sillä voi olla varsin olennainen tehtävä sopimusprosessin aikana. Välittäjäorganisaatio toimii maaseudun pienten töiden teettäjien ja tekijöiden yhteensaattajana. Tässä luvussa nostetaan esille välittäjäorganisaation päätehtävän lisäksi sen muut roolit ja tehtäväkuvat.

Välittäjäorganisaatio käsitteenä

Vakiintunutta välittäjäorganisaation määritelmää ei ole löydettävissä. Termiä käytetään tiedostetusti monissa erityyppisissä yhteyksissä, toisaalta taas moni organisaatio tai muu taho toimii välittäjäorganisaationa tiedostamattaan. Välittäjäorganisaatioille ei ole yhtä yksittäistä mallia, vaan niitä kuvaa mallien monimuotoisuus. Keskeisintä välittäjäorganisaation toiminnassa on tiedon tai muun osaamisen välitys.

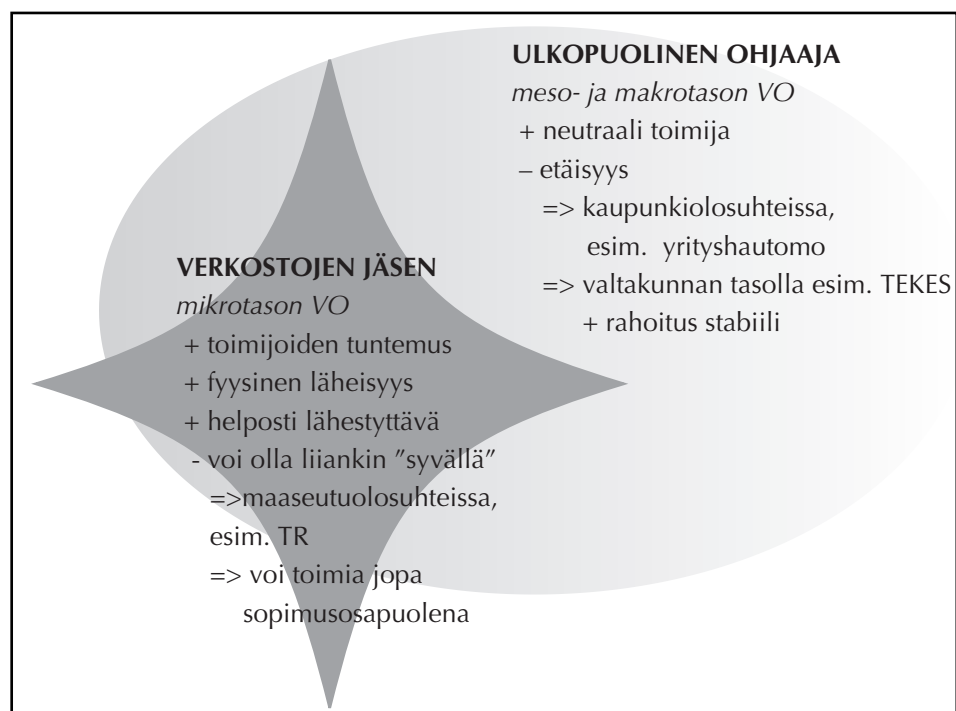
Välittäjäorganisaation käsite on alkanut esiintyä innovaatiopolitiikkaa käsittelevissä puheenvuoroissa. Kauppa- ja teollisuusministeriön toimeksiannosta on laadittu kolme raporttia (Koskenlinna 2004; Stähle, Smedlund & Köppä 2004; Valovirta & Niinikoski 2004), jotka käsittelevät välittäjäorganisaatiotoimintaa teknologian siirron ja kaupallistamisen sekä innovaatiolähtöisen yritystoiminnan tukijana. Suomessa tämän tyyppinen toiminta käynnistyi vuonna 1982 Oulun teknologiakylässä, jossa palvelupaketti koostui kiinteistöpalveluista, yrityskehityspalveluista sekä yrityshautomopalveluista (Valovirta & Niinikoski 2004: 5).

Stähle, Smedlund ja Köppä (2004: 25, 29) jakavat välittäjäorganisaatiot kansallisiin, alueellisiin ja paikallisiin välittäjiin. Oulun teknologiakylä ja vastaaventyypiset osaamis- ja kehittämiskeskukset toimivat alueellisina välittäjäorganisaatioina, jotka kehittävät ja pitävät yllä alueen visioita ja strategioita. Aluetason lisäksi välittäjäorganisaatioiden toiminta voidaan erottaa kansalliseksi ja paikalliseksi toiminnaksi. Kansallisen tason välittäjäorganisaatioita ovat muun muassa Sitra, Tekes ja Suomen Akatemia, joiden tehtävä on vaikuttaa osaamiskeskittymien syntymiseen institutionaalisella tasolla. Paikallisen, mikrotason välittäjäorganisaatiot luovat kontakteja, järjestävät verkostoja ja tarjoavat resursseja yrityksille. Paikallisen tason välittäjäorganisaatioina voivat toimia julkiset tai yksityiset tietointensiiviset asiantuntijaorganisaatiot.

Ero alueellisen ja paikallisen tason välillä on, että mikrotason välittäjäorganisaatio toimii osana innovaatioympäristön verkostoja, kun taas aluetason

välittäjäorganisaatio katselee alueen verkostoja ulkopuolisin silmin (kuva 3). Neutraalina ulkopuolisena ohjaajana välittäjäorganisaatio on erityisesti alue- tai valtakunnallisella tasolla toimiessaan. Tällöin hankaluutena voi olla välittäjäorganisaation etäisyys joko fyysisesti tai asiantuntemuksellisesti toisinkuin sellaisella välittäjäorganisaatiolla, joka toimii paikallisella tasolla itse osana verkostoja ja jopa sopimuskumppanuuksia. Tällainen aktivaattori, esimerkiksi paikallinen toimintaryhmä, tuntee toimijat, sijaitsee lähellä ja on helposti lähestyttävä. Paikallistasolle juurtuneella välittäjäorganisaatiolla voi tosin olla rutinoituneita toimintatapoja verrattuna uuteen ja ulkopuoliseen toimijaan, jolla voi olla uusia ja raikkaita näkemyksiä toiminnan suuntaamiseksi.

Stählen ym. (2004) kriteereitä tarkasteltaessa välittäjäorganisaation toimintaympäristö on ymmärrettävissä kaupunkimaiseksi, koska on kysymys nimenomaan teknologian siirroista ja yrityspalveluista, mutta ristiriitaa maaseudun palvelusopimuksia eteenpäin luotaavan välittäjäorganisaation ja yllämainittujen mikrotason välittäjäorganisaation tehtävien kanssa ei ole. Maaseudun palvelusopimusten välittäjäorganisaatio sijoittuu selvästi mikrotasolle paikalliseksi välittäjäorganisaatioksi. Täydennyksenä voitaisiin kuitenkin lisätä, että maaseudun palvelusopimusten välittäjäorganisaatio on tarkoitettu palvelemaan yritysten lisäksi myös muita alueella toimijoita kuten yhdistyksiä ja alueen asukkaita.

Kuva 3. Välittäjäorganisaation kaksi luonnetta.

Välittäjäorganisaation käsite nousee esille myös työministeriön tavoite 3 –ohjelmassa, jossa se on synonyymi sateenvarjoprojektin toteuttajataholle. Välittävä organisaatio on statukseltaan ohjelmaa toimeenpaneva elin, jolla on oikeus myöntää varoja pienimuotoiseen, yleishyödylliseen toimintaan. Valtiosta riippumattomia välittäjäorganisaatioita käytetään ESR-asetuksen artiklan 4.2. mukaisesti pienten tukien välittämiseksi ei-julkisille yhteisöille. Välittäjäorganisaatioiden käytön ideana on saada mukaan ESR-toimintaan kansalais- ja vapaaehtoisjärjestöjä sekä paikallisia toimijoita sekä perinteisen projektitoiminnan ulkopuolelta tulevia toimijoita. Välittäjäorganisaatio voi toimia lisäksi tukiorganisaationa rahoittamilleen hankkeille ja keventää näin pienten toimijoiden hallinnollista työtaakkaa. (Työministeriön tiedote 21.11.2002.) Tavoite 3 –ohjelman välittäjäorganisaatio-toiminta eroaa maaseudun palvelusopimusten välittäjäorganisaatiotoiminnasta siinä, että ensiksi mainitussa projektirahoituksella voidaan tuottaa myös palveluita, jälkimmäisessä ei.

Välittäjäorganisaation monet tehtävät

Välittäjäorganisaatiolla on monenlaisia tehtäviä, jotka liittyvät substanssiosaamiseen, dynamiikan eli verkostojen luomiseen ja aluerakenteen ohjaamiseen (tiivistelmä taulukossa 2). Välittäjäorganisaatio voidaan kuvata kahteen suuntaan avautuvana ovena, sillä nimensä mukaisesti se sijoittuu kahden – toimensiantajan ja toimeksisaajan – väliin. Kenties tärkein välittäjäorganisaation rooleista on toimia aktivaattorina, joka innostaa paikallisia toimijoita sekä etsii uusia ruohonjuuritason ideoita ja siirtää toteuttamiskelpoisia ideoita myös muualta. Välittäjäorganisaatiolla on oltava aktivaattorina toimiessaan myös kykyä tarttua ajan haasteisiin sekä mahdollisuuksiin. Välittäjäorganisaatio vie viestiä eteenpäin paikallisen tason tarpeista. Aktivaattori tarvitsee tietynlaista ”vainua” huomataksensa myös pinnan alla lymyävät piilevät tarpeet. Aktivaattorilla on oltava kykyä luovia esteistä eteenpäin sekä nähdä tavoitteet selvänä ja mahdolliset ongelmat ratkaisukeskeisesti.

Välittäjäorganisaatiolla on oltava keskeisin tieto alueen toimijoista. Välittäjäorganisaatiolla on dynaaminen verkostojen rakentajan rooli, sillä sitä tarvitaan sopivien toimijoiden etsimisessä ja osapuolten yhteen saattamisessa. Välittäjäorganisaatio toimii ”solmukohtana” tai linkkinä viranomaisten, asukkaiden, yrittäjien ja yhdistysten välillä. Se on eräänlainen avaintoimija, joka on yhtä lähellä viranomaisia kuin kylän asukkaitakin ja siten molempien osapuolten tavoitettavissa. Se voi olla myös edusmiehenä kolmanteen osapuoleen, esimerkiksi rahoittajaan tai työvoimaviranomaisiin nähden. Välittäjäorganisaation on oltava sopimusneuvotteluissa neutraali ulkopuolinen taho, jonka tehtävänä on toimia molempien sopimusosapuolten edunvalvojana, mutta myös tasapainottaa osapuolten mahdollista hierarkkista epäsuhtaa.

Välittäjäorganisaatio auttaa sopimusprosessin eri vaiheissa, jotta molempia osapuolia hyödyttävään yhteistyöhön päästään. Sopimusprosessi voi olla pitkä ja esteitä nousta matkalle, jolloin tukea sopimusneuvotteluissa ja sopimusten laatimisessa tarvitaan. Välittäjäorganisaation tehtävä on ylläpitää prosessia, jotta asetettuun tavoitteeseen päästään ajoittaisista hidasteista tai esteistä huolimatta. Välittäjäorganisaatio voi laatia tai hankkia valmiita sopimusluonnoksia, joiden pohjalta voidaan räätälöidä sopimukset oman alueen toimijoiden välille. Välittäjäorganisaatio toimii juridisena apuna tietojensa puitteissa, mutta tarvittaessa hankkii lisätietoja vahvemmilta asiantuntijatahoilta.

Maaseudulta löytyy paljon työtehtäviä ja jopa työlle tekijä, mutta rahoituksen järjestäminen on toiminnan pullonkaula. Välittäjäorganisaation tehtävänä on auttaa rahoituksen etsimisessä palvelusopimusten tuottamiseksi. Mitä välittömämpää hyöty on, sitä todennäköisemmin palvelulle löytyy myös rahoittaja. Esimerkiksi hoivapalveluissa todennäköisintä on, että asiakas on ainakin osittain rahoittamassa saamaansa palvelua. Sen sijaan maisemanhoidossa välitöntä hyödynsaajaa ei voida kohdentaa – vaikka maiseman katselija maisemasta ilahtuu tai kunnan imago parantuukin – minkä vuoksi palvelusta maksajaa ei helpolla löydy. Välittäjäorganisaation tehtävänä on selvittää mahdolliset rahoituslähteet ja ohjata hakijaa hyödyntämään olemassaolevat tukimuodot ja erilaiset avustukset.

Välittäjäorganisaatio toimii eräänlaisena katalysaattorina, joka suodattaa tietoa siten, että vain olennainen jää jäljelle. Esimerkiksi internet on hyvä lähde tiedonhankkimiseen, mutta tietoa on paljon, joten suodatusta tarvitaan. Tiedon ja toiminnan yhteensovittamisessa syntyy auttamattomasti turhaakin työtä. Lähestytään väriä henkilöitä tai rahoituksen hakuprosessit ovat tuloksettomia. On hyväksyttävä, että asiantuntijuus syntyy vähitellen ja matkaan kuuluu myös tuottamattomia osuuksia. Nämä harha-askleet ovat kuitenkin opinkappaleita, sillä samalla karttuu tietoa siitä, mistä johtuu, jos asiat eivät etenekään toivotulla tavalla.

Laajin ja vastuullisin rooli välittäjäorganisaatiolla on alueen rakenteeseen vaikuttamisessa. Maaseudun palvelusopimuksen peruseriaate on tukea paikallistaloutta eli toimia niin sanotun pienuuden logiikan puolestapuhujana. Palveluita voidaan tuottaa pienimuotoisesti mutta samalla kokonaistaloudellisesti omalla kylällä tai kunnassa sen sijaan että mittakaavaetuihin ja tehokkuuteen vedoten työt ohjataan suurina kokonaisuuksina alueen ulkopuolisille toimijoille niin sanotun suuruuden logiikan mukaisesti. Kaikki tämän raportin toisessa osiossa kuvattavat sopimusprosessit noudattavat pienuuden logiikkaa, mutta erityisesti kotitalouskyselyn toteuttaminen koko Kyrönmaan kotitalouksiin ja kyselyssä nousseisiin tarpeisiin vastaaminen paikallisin kotitalouspalveluyrittäjien voimin on esimerkki siitä, kuinka välittäjäorganisaatio voi toimillaan vaikuttaa jopa koko toimialan kehittämiseen kohdealueella.

Taulukko 2. Välittäjäorganisaation tehtävät.

<p>SUBSTANSSIOSAAMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> - tarpeiden selvittäminen - katalysaattorina toimiminen: tiedon, osaamisen ja rahoituksen hakeminen → asiantuntijuus - sopimusten laatiminen
<p>DYNAMIIKKA eli verkostojen luominen</p> <ul style="list-style-type: none"> - aktivointi - eri toimijoiden yhteen saattaminen - sosiokulttuurinen innovaattori - solmukohtana toimiminen - neuvotteluprosessin tukeminen - sopimuskumppaneiden tasapainottaja - prosessien ylläpitäjä - tiedotus ja tiedonkulun varmistaminen
<p>RAKENTEEN OHJAAMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alueen (palvelu)rakenteeseen ja dynamiikkaan vaikuttaminen - Paikallistalouden tukeminen

Välittäjäorganisaatiota ei välttämättä tarvita jokaisessa sopimuksellisuuden vaiheessa. Osapuolet voivat haluta toimia tietyissä vaiheissa täysin omillaankin. Tämä saattaa olla joissain tilanteissa luontevampaa kuin jatkaa toimintaa välittäjäorganisaation kanssa. Mitä pienemmistä ja yksinkertaisemmista työtehtävistä on kysymys, sitä helpompaa eri organisaatioiden on jatkaa toimintaa omillaan saatuaan hieman apua, esimerkiksi sopimuskumppaneiden löytymisen tai rahoituksen järjestymisen jälkeen. Tämä toki riippuu myös paljon henkilöistä ja heidän aktiivisuudestaan. (vrt. Tieliikelaitos, iltapäiväkerho ja tieisännöitsijä). Ei ole itseisarvo, että välittäjäorganisaatio on läpiprosessin mukana ja tekee tarpeettomia tehtäviä. Tärkeintä on kentältä löytyvä sirpaleisen työn organisoiminen tavalla tai toisella. Tavoitteeksi voi asettaa sen, että välittäjäorganisaatio tekee itsensä ”työttömäksi” sopivassa kohdassa kutakin sopimusprosessia. Tavoiteltavaa on lisäksi se, ettei ulkopuolista prosessien ylläpitäjää tarvittaisi vaan että aikansa aktivaattorina toimittuaan välittäjäorganisaation tarve vähenisi. Silloin tekemättömät työt saataisiin tehtyä ja sopimussuhteet muuttuisivat toimivaksi yhteistyökumppanuudeksi.

Välittäjäorganisaation tehtävänä on innostaa paikallisia toimijoita alueensa omaehtoiseen kehittämiseen. Voidaan puhua niin sanotusta sosiokulttuurisesta innostamisesta, jonka käsitteen on nostanut esille J. V. Merino. Hän nostaa

innostamisen yhdeksi avainkäsitteeksi ”välittää, ryhtyä välittäjäksi”. Sen tavoitteena on synnyttää aidoissa hankkeissa ja yhteistyön verkoissa toimivia sosiaalisen oma-aloitteellisuuden ryhmiä. Toiminta tapahtuu siten, että tehokkaiden paikallisten ohjelmien avulla tuetaan ihmisten omaa luovaa osallistumista. (Kurki 2000.)

Merinon mukaan innostamisella on kaksi päätavoitetta. Ensinnäkin sen avulla ”herätetään henkiin elämää siellä, missä sitä ei ole”, luodaan liikettä, huolestuneisuutta, positiivista levottomuutta ja tuetaan aloitteellisuutta, asioiden täytöntöönpanoa, itsenäistä toimintaa ja vastuuntuntoa. Tämä on erityisesti ammatillisen innostajan haastava tehtävä. Toinen tavoite on ”tukea ja saada liikkeelle niitä kykyjä, jotka jo ovat olemassa”, vaikka ne olisivatkin heikot ja tiedostamattomat. Innostamisella motivoidaan, herätetään, vahvistetaan ja koordinoidaan yksilöiden ja ryhmien kykyjä ja voimia sekä heidän osallistumistaan sosiaaliseen, kasvatukselliseen ja kulttuuriseen toimintaan. (Kurki 2000.)

Välittäjäorganisaation tarpeellisuus on herättänyt useaan otteeseen keskustelua. On jopa esitetty, että välittäjäorganisaatio tekee päällekkäistä työtä työvoimatoimiston kanssa. Työvoimahallinnon kautta työntekijä ja työnantaja eivät kuitenkaan välttämättä kaikissa tapauksissa kohta. Maaseudun palvelusopimus on yksi keino tehostaa näiden osapuolien kohtaamista. Välittäjäorganisaation jalkautuminen tehostaa nimenomaan pienten, sirpaleisten työtehtävien löytymistä. Välittäjäorganisaatio tekee työtä kentällä ja etsii sopivia osapuolia sellaisilla välineillä ja menetelmillä, joihin työvoimatoimistolla ei ole aikaa eikä mahdollisuuksia. Työvoimatoimistossa etsitään töitä pääasiassa yksityisille henkilöille, kun taas välittäjäorganisaatio etsii töitä yhtä hyvin myös esimerkiksi yhdistyksille ja seuroille. Lähtökohtana ovat tekemättömät työt ja niiden kanavoituminen ansioläheteiksi. Työvoimatoimistossa taas lähdetään liikkeelle työpaikan löytymisen tarpeesta. Eroavaisuutta ilmenee myös siinä, että työvoimahallinnon kanssa yhteistyö on hyvin määrämuotoista, kun taas välittäjäorganisaation kanssa toiminta lähtee vapaaehtoisuuspohjalta. Kyse ei siis ole välittäjäorganisaation kilpailemisesta työvoimatoimiston kanssa, vaan toisiaan tukevasta toiminnasta, jossa välittäjäorganisaatio toimii työvoimatoimiston käden jatkeena.

Innostajan ominaisuudet ja innostajatyypit

”Innostajat voidaan luokitella kolmeen päätyyppiin, joiden kaikkien piirteitä hyvällä innostajalla tulisi olla. Militantti innostaja pyrkii herättämään ihmisten tietoisuutta ja on usein varsin karismaattinen. Toiminta perustuu ideologiselta pohjalta ja sitä ohjaavat humanistiset arvot, joihin liittyy voimakas kutsumuksellinen tietoisuus. Teknisen innostajan toimintaa leimaavat tehokkuus, rationaalisuus ja uskollisuus työnantajan tavoitteille. Hän työskentelee ammatilliselta perustalta, osaa paljon menetelmiä ja käyttää niitä välineellisesti. Välittäjänä toimiva innostaja etsii ja luo sopivia kommunikaatioverkostoja sekä neuvottelemisen ja muun sosiaalisen interaktion mahdollisuuksia. Hänen ammatillinen tehokkuutensa näkyy erityisesti kyvyssä luoda suhteita.” (Kurki 2000.)

Työhallinnossa on ollut käynnissä kaupungeissa toteutettu työnetsijäko-keilu vuosina 2002–2004. Työnetsijöinä toimi yrityksiä, yhdistyksiä ja säätiöitä. Kokeilun myötä toimintaa ei otettu vakiintuneeksi käytännöksi, koska tulokset eivät olleet tarpeeksi lupaavia. Parhaimmat tulokset ja onnistumiset kannattaisi kuitenkin hyödyntää suunniteltaessa välittäjäorganisaatiotoimintaa, koska työnetsijöiden ja välittäjäorganisaation työt ovat hyvin lähellä toisiaan. (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 2003: 30.) Myös parhaat käytännöt EU:n rahoituksella toteutetuista 26 kumppanuuden pilottikokeiluista voisivat tuoda arvokasta tietoa välittäjäorganisaatiotoimintaan. Kokeiluhankkeissa kumppanuuden eteenpäinviemisestä vastasivat kumppanuuskoordinaattorit, joiden työssä oli paljon samoja elementtejä kuin sopimuksellisuudessa tarvittavien välittäjien työssä. (Katajamäki & Lindedahl 1998: 63.)

Toimintaryhmä välittäjäorganisaation roolissa

YHYRES-yhdistys alkutaipaleella välittäjäorganisaatioksi

Kyrönmaalla kokeiltiin maaseudun palvelusopimus-toimintatapaa hyvin tuloksin kahden vuoden ajan. Hanke sai aikaan verkostoja, yhteistyötä uusien toimijoiden välillä, aktivoitumista ja motivoitumista oman alueen kehittämiseen. Hanke myötävaikutti yhden yrityksen syntymiseen ja lisäsi Kyrönmaan asukkaiden ansiolähteitä neljän vakituiseen työpaikan verran. Hankkeen aikana maaseudun palvelusopimusten välittäjäorganisaationa on toiminut hyvässä yhteistyössä YHYRES-yhdistyksen kanssa Vaasan yliopiston Levón-instituutti, joka siirtyy sivuun kokeiluhankkeen loputtua YHYRES-yhdistyksen jatkaessa toimintaa.

Edellä mainittujen hankkeen tuloksien aikaansaamisen edellytyksenä oli välittäjäorganisaation jatkuva kosketus kenttään ja erilaisiin verkostoihin. Kyrönmaan paikallistuntemus ja YHYRES-yhdistyksen mukanaolo alusta asti oli erityisen tärkeää, sillä yksin ja ulkopuolisena toimijana Vaasan yliopiston Levón-instituutin toimijat eivät olisi pystyneet alueella vaikuttamaan ainakaan näin tehokkaasti. YHYRES-yhdistyksen rooli alueen ”tuntosarvina” todentui vahvimmin siinä, että yhdistys tunsu alueensa ihmiset, olivatpa he sitten viranomaisia, kunnan luottamushenkilöitä, yhdistysten keulahahmoja tai kyläyhdistyksen aktiiveja. Kun tietää oikeat ja kehittämisasioista kiinnostuneet ihmiset, on asioiden eteenpäin vieminen helpompaa.

Kokeiluhankkeen aikana välittäjäorganisaation roolia siirrettiin Levón-instituutilta YHYRES-yhdistykselle luontevasti. Puhelin- ja sähköpostiyhteydessä oltiin viikottain. Työn alla olevista kehittämiskohteista ja palvelusopimusprosesseista keskusteltiin kuukausittain järjestettävissä työryhmän kokouksissa, joihin osallistui aina kolme Levón-instituutin ja kolme YHYRES-yhdistyksen edusta-

jaa. Lisäksi pidettiin muutama focusryhmäistunto, jotka keskittyivät pelkästään välittäjäorganisaation tehtäväkuvan pohdintaan.

Maaseudun palvelusopimus -hankkeessa ei lähdetty ylläpitämään ”keinolla millä hyvänsä” välittäjäorganisaation roolia, jotta hajallaan olevat työtehtävät saataisiin organisoitua. Mikäli näytti siltä, että organisaatiot eivät tarvinneet välittäjäorganisaatiota ja tulivat toimeen omillaan, ei heidän toimintaansa haluttu puuttua. Osa toimijoista hyötyi kuitenkin todella paljon välittäjäorganisaation avusta.

On huomattava, että kaikki organisaatiot eivät halua ottaa apua vastaan. Kyrönmaalta löytyi sellaisia toimialoja, joissa välittäjäorganisaatiotoimintaa ei koettu tarpeelliseksi. Eräs tällainen oli Vaasan Tieliikelaitos, jolla on jo valmiiksi perinteitä toimia yhteistyössä yhdistysten ja paikallisten urakoitsijoiden kanssa. Sopimukset halutaan tehdä suorien kontaktien pohjalta, ilman kolmannen osapuolen avustusta. Saattaa kuitenkin olla, että jollakin toisella alueella Tieliikelaitos kaipaa välittäjäorganisaation apua.

Toimintaryhmien etuna erilaisissa välittämiseen ja tiedottamiseen liittyvissä tehtävissä on niiden puolueettomuus ja tunnettuus alueella. Toimintaryhmillä on ollut perinteisesti rahojen jakajan rooli, mutta lisäksi jo ennestään jonkinlaisia välittäjäorganisaation kehittämistehtäviä alueellaan. YHYRES-yhdistyksen ei tarvinnut aloittaa toimintaa täysin tyhjästä. Yhdistyksen Internet-sivuilta löytyi ennestään kykypankki ja taitajaverstas. Yhdistyksellä on valmiiksi laajat verkostot ympäri Kyrönmaata ja yhteydenottoja tulee esimerkiksi kunnista, jos niissä etsitään jotain tiettyä osajaa tai henkilöä. Yhdistyksestä on annettu myös jonkin verran yritysneuvontaa. Ohjaus ja tietojen välittäminen voisi olla aikaisempaa järjestelmällisempää.

Tulevaisuuden haasteet

Kahden vuoden kokeiluhankkeen jälkeen maaseudun palvelusopimusten väliaikaisena välittäjäorganisaationa toiminut Vaasan yliopiston Levón-instituutin siirtyy sivuun. Todellisen paikallisen toimijan eli YHYRES-yhdistyksen on tarkoitus ottaa ohjat käsiin. Maaseudun palvelusopimus -toimintamalli on saatava jatkumaan myös uudella ohjelmakaudella. YHYRES-yhdistyksellä on tarvittavat valmiudet jatkaa työtä itsenäisesti ja toimia alueensa tuntosarvina, jotta hyödyntämättömät työtehtävät saadaan organisoiduksi.

Toiminnan jatkuminen on erityisen perusteltua nykyisessä kuntatilanteessa, jossa palveluja koskevat päätökset siirtynevät suurempiin kokonaisuuksiin ja keskitettyihin malleihin. Kylien ja muiden paikallistoimijoiden on otettava itse vastuuta toimintojen järjestämisestä ja aktivoituttava. Suuruuden logiikkaan luottamisen sijasta on nostettava omat mahdollisuudet esille ja panostettava

pienuuden logiikkaan, sillä tällä tavoin on mahdollista tuottaa ja tarjota palveluita paikallis- ja asiakaslähtöisesti. Tämä voi olla hyvä työllistymisen mahdollisuus kylien asukkaille. Esimerkiksi vanhustenhuollossa kylille voitaisiin perustaa palvelukoteja, joissa oman kylän vanhuksat hoidettaisiin työllistämällä oman kylän asukas.

Kokeiluhankkeen myötä palvelusopimusmalli on saanut jalansijaa, toiminta on tunnettua ja välittäjäorganisaatioon osataan ottaa yhteyttä. Uudella ohjelmakaudella YHYRES-yhdistys laventaa nykyistä tehtäväkuvaansa välittäjäorganisaatioksi, joka tukee sopimusosapuolien eli esimerkiksi julkisen sektorin ja yhdistysten yhteistyön lisääntymistä. YHYRES toimii aktivaattorina yhdistäen kylien palvelutarpeet ja palvelujen järjestämisen. YHYRES tiivistää yhteistyötään kuntien kanssa ja tarvittaessa täydentää kuntien palveluja viranomaisluonteisissa tehtävissä. Näistä pitää kuitenkin sopia kunnan, kuntien tai työvoimatoimiston kanssa. Esimerkiksi pohjalaisista vajaakäytössä olevista rakennuksista on koottavissa tietokanta, jota YHYRES-yhdistys voisi kuntien puolesta ylläpitää. Tietokannan ylläpitämisen lisäksi YHYRES-yhdistys voisi ottaa aktiivisen asunnonvälittäjän roolin sellaisten asuin- ja lomakäyttöön kunnostettavissa kohteissa, joissa kiinteistönvälittäjät eivät ole kiinnostuneita. Neuvontatoiminta voisi ulottua monenlaisiin tehtäväalueisiin. YHYRES voisi toimia seutukunnallisena tietopankkina haja-asutusalueiden jätevesiasioissa. Kuntien painetta lisäävä kotitalouksien tiedottaminen ja neuvontatehtävä olisi mahdollista ohjata YHYRES-yhdistykselle, joka tiedottaisi kyselijöitä alueen toimintastrategioista ja mahdollisista toimintamalleista sekä ylläpitäisi tiedostoja paikallisista suunnittelijoista, laitetoimittajista ja urakoitsijoista. Tämän tyyppisten tehtävien ulkoistaminen yhdistykselle tuo lisäetuja verrattuna siihen, että jokainen kunta hoitaisi tehtäviä erikseen. Tarvittaisiin lisäneuvotteluja palvelusopimusten aikaansaamiseksi kyseisten tehtävien ulkoistamisesta ja kokoamisesta seutukunnittaiseksi kokonaisuudeksi.

Kuntien sitoutuminen toimintaryhmätyöhön ja sen rahoitukseen on tulevaisuudessa entistä tärkeämpää. Myös maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa on nostettu esille toimintaryhmä yhtenä toimijana, mikäli kunnallisia palveluja ulkoistetaan. Kokonaisohjelmassa mainittuja toimintaryhmille osittain ulkoistettavia kunnallisia tehtäviä voisivat olla muun muassa elinkeinotoimintaan ja kulttuuriin liittyvien palvelujen, kotipalvelujen, liikunta- ja vapaa-aika- sekä matkailupalvelujen välittäjäorganisaatiotoiminta. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2004: 122.)

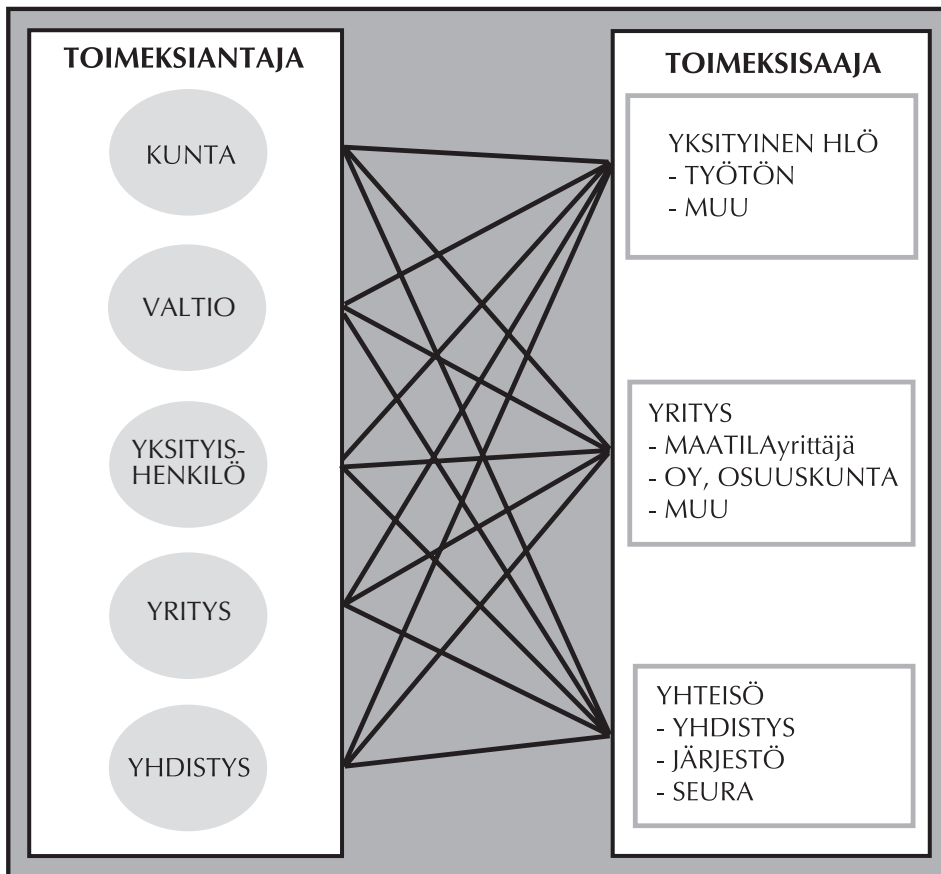
Maaseudun palvelusopimusten periaatteena on riippumattomuus varsinaisesta projektirahoituksesta, sillä kansallinen olemassa oleva rahoitus valjastetaan palvelusopimukseen. Rahoitus mietitään räätälöidysti, jolloin välittäjäorganisaation tehtävänä on selvittää, onko esimerkiksi maisemanhoidon rahoitusta haettavissa ympäristöministeriöstä tai alueviranomaisilta ja toimivatko hyvinvointipalvelu-

jen rahoittajina yksityiset kotitaloudet tai julkinen sektori. Varsinaiseen välittäjäorganisaatiotoimintaan on löydyttävä julkista rahaa. Välittäjäorganisaation toimiminen mahdollistetaan Kyrönmaalla siten, että uudella ohjelmakaudella toimintaryhmän toimintamenoihin lisätään toiminnan rahoitus. Käytännössä tämä tarkoittaa yhden henkilön palkkaamista kyseiseen tehtävään.

Valtakunnallisesti tarkasteltuna maaseutusopimusmenettely on rahoitettava pääosin olemassa olevilla yksityisillä ja julkisilla varoilla. Maaseutusopimustyöryhmä totesi jo vuonna 2003, että on epärealistista odottaa lisävaroja sopimustoiminnan laajenemisen perusteella esimerkiksi sosiaali- ja työllisyysvaroihin, vaikka siihen tarvetta olisikin. Tarvitaan olemassa olevien varojen uudelleenjärjestelyä ja uusiakin varoja erityisesti maisemanhoitoon ja kulttuuritoimintaan. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2003: 1–11). Tämänkin hankkeen aikana on todentunut, että kyseiset alat jäävät epähuomiolle, koska näiden tehtävien hoidosta ei voida nähdä välittömiä tuloksia. Sen vuoksi niille ei löydy myöskään rahoitusta. Tällä hetkellä maisemanhoito on lähes yksinomaan maanviljelijöiden kontolla. Näin ei voi tulevaisuudessa olla, sillä myös muiden on kannettava vastuuta maaseudun maiseman säilymisestä. Tahtoa ja kiinnostusta luonnon- ja kulttuuriympäristön säilyttämiseen on, mutta rahoitusta tehtävän hoitamiseen ei ole. Aika näyttää, tuoko uusi ohjelmakausi muutosta maaseudun maisemanhoidon toimijakenttään ja rahoitukseen.

MAASEUDUN PALVELUSOPIMUSOSAPUOLTEN KIRJO

Maaseudun palvelusopimusten sopimusosapuolina voivat toimia monenlaiset tahot (Kuva 4.) Toimeksiantajina voi olla julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin edustaja. Vastaavasti toimeksisaajan ominaisuudessa voi toimia yksityinen henkilö tai yritys sekä kolmannen sektorin edustaja. Kaikilla näillä toimijoilla on omia erityispiirteitä, joista on hyvä olla tietoinen jo ennen sopimusprosessiin ryhtymistä. Tässä luvussa esitetään toimijatahoittain hankkeen aikana esiin nousseita tai muutoin tiedossa olevia erityispiirteitä.

Kuva 4. Maaseudun sopimusosapuolten kirjo (Lindqvist & Rissanen 2004: 18).

Kunta toimeksiantajana

Kun puhutaan sopimuksellisuudesta julkisen sektorin kohdalla, kysymys on periaatteessa ulkoistamisesta eli julkisen toiminnan siirtämisestä sopimuksella jonkin muun kuin julkisen organisaation toteutettavaksi. Yksityisen ja julkisen sektorin työnjaolle palvelutuotannossa ei ole mallia, vaan palvelut voidaan saada aikaiseksi yhdistelemällä eri rooleja. Kolme roolia on tässä yhteydessä olennaista; palveluiden järjestämismääräyksen mukaan lukien rahoitus, niiden tuottamismääräyksen ja valvontamääräyksen. Esimerkiksi kunnalla on ensimmäistä ja toista luokkaa käyville koululaisille tarkoitetun iltapäiväkerhotoiminnan järjestämismääräyksen ja valvontamääräyksen, mutta tuottamismääräyksen se voi ulkoistaa esimerkiksi yksityiselle ryhmäperhepäiväkodille. (Lindqvist & Rissanen 2004: 20–21.)

Julkisen sektorin sopimuksellisuus tuottaa hankalia vastuukysymyksiä muun muassa siksi, että siinä julkisoikeudellinen ja yksityisoikeudellinen sääntely kohtaavat toisensa. Siirtämällä jokin julkisen organisaation vastuulla oleva asia sopimuksella järjestettyjen toimintojen joukkoon ei voida irtautua vastuusta. Vastuu jää edelleen sille toimijalle, jonka toimintaa sääntelee julkisoikeus. Aina-kaan pääsääntöisesti se ei siirry yksinomaan yksityisoikeudellisesti säännellyn toimijan kontolle.

Kunnan asenne ja suhtautumistapa ovat ratkaisevia sopimussyhteistyön kehittymiselle. Kunta on vaativa yhteistyökumppani ja sen kanssa sopimukseen pyrkivän on kunnioitettava julkisen sektorin työmenetelmiä ja niitä rajoituksia, joita julkisten varojen käsittely aiheuttaa poliittisessa päätöksenteossa. Aikaisemmasta, lähes täysin kuntaosapuolen sanelevasta yhteistyömallista on joillain sektoreilla edetty jo varsin pitkälle. Yhteistyön määrä vaihtelee sektoreittain. Esimerkiksi teknisellä sektorilla ollaan monessa kunnassa jo tottuneita ostopalvelujen käyttäjiä. Joillain toisilla kuntasektoreilla (esim. koulutus) palvelut on tuotettu kautta historian sisäisesti eikä yhteistyömalleja ulkopuolisten palveluntuottajien kanssa vielä ole. Jos yhteistyötä on, se tapahtuu usein julkisen sektorin ehdoilla ja lyhytkestoisena. Kyse on julkisen sektorin organisaatio- ja hallintokulttuurin muutoksesta, mikä ei tapahdu hetkessä (Lindqvist & Rissanen 2004: 19.)

Kunnat ovat muiden julkisyhteisöjen ohella velvoitettuja kilpailuttamaan hankintansa julkisista hankinnoista säädetyn lain (1505/1992) säännösten mukaisesti. Kuntien on kilpailutettava ne palvelut, joita ne eivät tuota itse tai muiden kanssa yhteistyössä. Kilpailuttamisen perusajatus, tehokkuuden lisääminen ja julkisten voimavarojen säästö, on sinänsä toimiva. Kilpailuttaminen on tuonut mukanaan selkeän periaatteen, ettei oman kunnan tuotteita ja palveluita voi suosia. (Myllymäki & Kalliokoski 2005.) Tämä on ristiriidassa maaseudun palvelusopimuksen kantavan ajatuksen kanssa, jonka mukaan palvelut tuotetaan lähellä paikallistaloutta tukien. Kunnat kilpailuttavat ulkoistamansa tehtävät suurina kokonaisuuksina, minkä vuoksi tarjouspyyntöihin pystyvät vastaamaan

vain tehokkaiksi erikoistuneet suuryksiköt. Nämä suuruuden logiikalla toimivat organisaatiot operoivat valtakunnallisesti tai jopa kansainvälisesti ottamatta huomioon kylän kokonaisyhyvinvointia. Pienten alueiden yritykset eivät voi jättää edes tarjousta, koska niillä ei ole resursseja kokonaisuuden hoitamiseen. Eurot valuvat alueen ulkopuolelle. On toki tehtäviä, joista suuruuden logiikalla toimivat organisaatiot eivät ole edes kiinnostuneita. Ne ovat liian vähäpätöisiä tai pientä voittomarginaalia tuottavia palveluita, joten ne jäävät omaan nojaansa. Näistä tehtävistä löytyy mahdollisuuksia pienuuden logiikkaa edistävälle maaseudun palvelusopimus-toimijalle. Maaseudun näkökulmasta kilpailunäkökohtia tärkeämpi kysymys on tulevaisuudessa varmuudella se, kuka pitää huolen siitä, että palveluja ylipäättään on tarjolla (Sirkkala 2005: 29). Kysymys korostuu, mitä harvaan asutummasta maaseudusta on kysymys.

Kuntasektorin kanssa käydyin yhteistyön erityispiirteenä on, että työhön on linkittynyt myös kolmas osapuoli, vaikka sopimus on esimerkiksi kunnan ja yksityisen palveluntarjoajan välillä. Tämä on kuntalainen, joka on palvelun loppukäyttäjä eli hyödynsaaja. Sopimuksen varassa toimivan palveluntuottajan näkökulmasta toimeksiantajia on kaksi, kunta, joka palvelun maksaa ja kuntalainen, joka palvelun saa. Tilanne voi olla vieläkin monimutkaisempi, jolloin vastaavasti osapuolia on useampia. Maksajana voi olla valtio ja palveluntuottaja voi ostaa palvelun alihankintana, jolloin sopimusosapuolia on neljä. (Lindqvist & Rissanen 2004: 17.)

Laajin yhteistyösektori kunnan ja yksityisen palveluntuotannon välillä lienee hyvinvointiala. Julkinen sektori on perinteisesti tuottanut hyvinvointipalvelut ja uusien ajatustapojen ja mallien omaksuminen voi olla vaikeaa. Hyvinvointialan palveluyrittäjyyteen suhtaudutaan myönteisesti ajatuksellisella tasolla ja palvelun tuottajat koetaan tarpeellisina julkisen sektorin toiminnan täydentäjinä. Kuitenkin, vielä 2000-luvulla yrittäjyys saatetaan kokea julkisen vallan uhkana. Kunnallisen hoiva- ja hyvinvointipalvelujen valta-asemaa ei haluta kaventaa ja toimintaa perustellaan muun muassa työpaikkojen säilyttämisellä ja palvelun tason laadukkuudella ja tasaisuudella. Yksityisen sektorin tarjoama palvelujen lisäys ja yhteistyö kunnan kanssa eivät kuitenkaan käytännössä ole uhanneet julkisen sektorin työpaikkoja. Palvelujen tarve on kasvava, joten asiakkaita riittää varmasti sekä julkiselle, yksityiselle että yhteisötalouden palveluiden tuottajalle.

Sopimuskumppanina kolmannen sektorin edustaja

Kolmannen sektorin vahvuuksia maaseudun palvelujen tuottajana ja organisoijana ovat hyvä paikallistuntemus ja joustavuus. Kolmannen sektorin toimijoilla on ensi käden tietoa kansalaisten tarpeista ja paikallistoimintansa takia kenttä-tuntuma ihmisten tilanteeseen. Kyläyhdistykset, Mannerheimin lastensuojelu-

liiton, 4H-piirin sekä maa- ja kotitalousnaisten paikallisyhdistykset pitävät huolta oman alueensa toimivuudesta ja paikkaavat palveluvajeita, joita julkinen ja yksityinen sektori toiminnassaan jättävät. Kolmannen sektorin vahvuutena on se, että mukana olevat ihmiset ovat aidosti motivoituneita ja innostuneita toimintansa ja alueensa kehittämiseen. Palvelujen käyttäjien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen on sisäänrakennettu koko järjestötoiminnan toimintalogiikkaan.

Järjestöjen palveluntuotanto on kasvanut 1960-luvulta lähtien, jolloin paikalliset vanhustenhuollon yhdistykset alkoivat tukea ikääntyneiden asumispalveluja. Palveluita järjestettiin ensin omalle jäsenistölle ja sen jälkeen myös muille. Monesti palveluita kehitettiin alueille, joilla muita toimijoita ei ollut. Järjestöjen on mahdollista toimia ja ylläpitää palveluita myös aloilla ja alueilla, joilla kysyntä on vähäistä tai satunnaista. Alikehittyneillä markkinoilla toimiminen on mahdollista, koska järjestöjen toiminta on yleishyödyllistä. Mahdollinen ylijäämä, jollei sitä jouduta käyttämään aiempien alijäämien kattamiseen, käytetään järjestön toiminnan kehittämiseen tai asiakkaiden ja jäsenten elinolosuhteiden parantamiseen. (Kauppinen & Niskanen 2005:38–39.)

Kolmas sektori näyttäytyy hyvin vahvana toimijana Kyrönmaalla. Aktiivisimmat yhdistykset toimivat sekä palvelun toimeksiantajana että toimeksisaajana, siis monissa rooleissa ja monilla toimialoilla. Kyse ei ole vain vapaaehtoisesta talkootyöstä, vaan kolmannelle sektorille on synnytetty myös ”oikeaa” palkkatyötä. Pelkästään talkootyön varaan ei voida laskea, koska työtä on paljon ja jonkinlaista ”osallistumisväsymystä” on ollut havaittavissa etenkin aktiivisimpien ja perinteisesti tunnollisten toimijoiden keskuudessa.

Mitä kolmannen sektorin toimenkuvaan sitten kuuluu ja voidaan sisällyttää? Julkisen sektorin alati vähenevät mahdollisuudet etenkin hoiva- ja hyvinvointipalvelujen tuottamisessa ovat siirtäneet katseet nimenomaan kolmannen sektorin suuntaan. Kolmas sektori nähdään jopa mahdollisuusreservinä, jonka avulla palvelujen tuottamisen ongelmat voitaisiin ratkaista. On pohdittava, millaiset ovat kolmannen sektorin valmiudet ottaa vastaan ulkoa käsin annettuja haasteita ja velvollisuuksia. Syksyllä 2005 käynnistynyt kunta- ja palvelurakenteen uudistushanke tuonee muutoksia maaseudun palvelupalettiin. Ilman julkisen sektorin osallistumista palvelujen rahoittamiseen kolmannenkaan sektorin ei ole mahdollista ottaa vastatakseen julkiselle sektorille kuuluneiden tehtävien hoitamista. (Sirkkala 2005: 8, 24.)

Erityisesti hoivapalvelujen palveluvajetta pyritään kattamaan kannustamalla toimivia yrityksiä laajentamaan toimintaansa ja synnyttämällä aktiivisesti uusia yrityksiä. Mikäli kolmas sektori saa vastaavatyypiseen toimintaan julkista rahoitusta ja veroetuuksia, nähdään kilpailun vääristyminen uhkakuvana. Julkiseen tuenmyöntäjään verrattavissa oleva Raha-automaattiyhdistys (RAY) pohtii tätä kysymystä myöntäessään avustuksia yhdistyksille. Veroetus

voi näkyä siten, että yhdistys tuottaa ja myy esimerkiksi kotitalouspalveluita omille jäsenilleen ilman arvonlisäveroa. Jopa EU:n tasolla pohditaan kolmannen sektorin toimenkuvan määrittämistä ja lainsäädännön kohdalleen saattamista. Ongelmana ovat kuitenkin eri valtioiden hajanaiset käytännöt ja kolmannen sektorin roolien erilaisuus. (Kari & Markwort 2004:3–12.)

Suomessa kolmannen sektorin rooli palvelujen tuottajana on vielä hyvin vähäinen johtuen suomalaisen yhteiskunnan rakenteesta, joka pohjautuu kattavaan julkiseen sektoriin. Julkisen sektori on perinteisesti vastannut pitkälti esimerkiksi hyvinvointipalvelujen tuottamisesta. Nyt ollaan kuitenkin kasvavien ongelmien äärellä ja kolmannen sektorin roolia on tarvetta vahvistaa. Tämän tosiasian kanssa on ristiriitaista, että markkinaehtoistaminen ja kilpailuvelvoitteet ovat tukahduttamassa RAY:n tukeman kolmannen sektorin palvelutoiminnan.

Kolmannen sektorin rooli on muuttunut viime vuosien aikana. Vaarana on aatteellisen tason toiminnan heikentyminen. Karin & Markwortin (2004:12–18) mukaan on todennäköistä, että kolmas sektori jatkaa eriytymistään; osa hoitaa kolmannelle sektorille perinteisesti kuuluvia tehtäviä, osa toimii yrittäjämäisesti ja osa muuttuu virastotyypisiksi toimijoiksi julkisen sektorin lähentymisen seurauksena.

Yritys tilaajana ja tuottajana

Yritys voi olla sopimuskumppanina joustava ja dynaaminen osapuoli. Yrityksissä voidaan tehdä nopeita ja itsenäisiä päätöksiä. Hankintoja ei tarvitse kilpailuttaa. Tämä takaa sen, että yritys voi tehdä tilaukset nopeasti ja se voi valita itse keneltä haluaa palvelun tai tuotteen ostaa.

Yrityksen toimiessa tuottajana, on huomattava, että palvelujen ja tuotteiden myyminen on arvonlisäverovelvollista. Arvonlisävero on yleinen kulutusvero, joka kohdistuu lähes kaikkien tavaroiden ja palvelujen kulutukseen. Jos ostajana on yksityinen henkilö, palvelun tai tuotteen hinta jää lopullisesti hänen maksettavakseen. Yritysten välisissä liiketoimissa arvonlisävero ei ole kustannustekijä, sillä yritys voi omassa toiminnassaan vähentää maksamansa arvonlisäveron. Tämä johtuu siitä, että arvonlisävero on välillinen vero, joka on tarkoitettu lopullisten kuluttajien maksettavaksi. Joitain poikkeuksia arvonlisäveron veloittamatta jättämiseen kuitenkin on. Jos yritys toimii hyvin pienimuotoisesti eli yrityksen liikevaihto tilikaudessa jää alle 8 500 euron, sen ei tarvitse ilmoittautua arvonlisäverovelvolliseksi. On huomattava, että yrittäjä joutuu maksamaan arvonlisäveron takautuvasti tilikauden alusta viivästysseuraamuksineen, jos 8 500 euron raja kuitenkin ylittyy (Verohallituksen julkaisu 190.05 1.5.2005.) Jos liikevaihto on 8 500–22 500, arvonlisäveroa ei tarvitse maksaa täysimääräisenä. Yrityksen ei myöskään tarvitse veloittaa eikä siten maksaa arvonlisäveroa tarjotessaan sosiaalihuollon palveluita. Tällaista

on arvonnäköalain 37–38 pykälän mukainen sosiaaliviranomaisten valvoma toiminta, joka edellyttää yrityksen rekisteröitymistä alueensa lääninhallitukseen (Lemponen 2004: 48.)

Työttömän henkilön työllistäminen palvelusopimuksissa

Työttömän henkilön työllistämässä on omat lakisääteiset velvoitteensa, jotka on otettava huomioon yhtä lailla myös maaseudun palvelusopimuksia laadittaessa. Työttömän työllistämässä on omanlaisiaan etuisuuksia. Työvoimatoimisto voi myöntää työttömän palkkauskustannuksiin työllistämistä tai yhdistelmätukea. Tuella on mahdollista työllistää 12 kuukautta, mutta myös lyhyempi aika sopii. Työnantaja hakee tuen, johon tarvitaan muun muassa kaupparekisterinote ja muita papereita. Varsinainen hakuprosessi ei kestä kauan, kunhan vain sopiva työllistettävä henkilö löytyy. Yhdistelmätuella palkkaa useimmiten yhdistys, myös jotkin maatilat hyödyntävät tätä mahdollisuutta, sen sijaan yritykset ja kotitaloudet harvemmin.

Työllistämistukien avulla maaseudulle pystytään palkkaamaan kylätalkkareita ja kyläavustajia. Tämä ei ole pysyvä malli työntekijän kannalta, koska usein työsuhde solmitaan puolen vuoden ajaksi. Koska palvelut hinnoitellaan yleensä erittäin alhaisiksi, ei toiminnalla ole jatkuvuutta työllistämistukien loppumisen jälkeen. Palvelut pitäisi hinnoitella siten, että palvelujen tarjoamista ja työllistämistä olisi mahdollista jatkaa myös työllistämistukikauden jälkeen. On selvää, että palvelun ostajat eivät ole tyytyväisiä hintojen korotuksiin. Juuri tästä syystä hinnan tulisi olla alun alkaen oikea.

Tapausesimerkki yhdistelmätuen käytöstä: huono lopputulos.

Isonkyrön 4H-yhdistyksen siivousrinkiin aiemmin ilmoittautunut henkilö perui viime hetkellä palveluiden tilaamisen. Tähän oli syynä se, että hänen omalle kylälleen palkattiin samanaikaisesti kyläavustaja työllisyysvaroin puoleksi vuodeksi. Tämän palvelun hinta oli ainoastaan pari euroa tunnilta, kun siivousringin hinta oli 13,5 €/tunti. Oli selvää, että asiakas valitsi edullisemman palvelun. Työntekijän ja palvelun saatavuuden takaamisen kannalta on valitettavaa, että tällaiset tilapäiset ratkaisut vievät pohjan kestävimmillä malleilla. Puolen vuoden kuluttua palvelu on loppu ja asiakkaat on totutettu saamaan alihinnoiteltuja palveluita.

On kuitenkin hyvä muistaa, että kotitaloudet eivät pysty tekemään kotitalousvähennystä ostamastaan palvelusta, jos palveluntuottaja myy palveluja kotitalouksille palkkaamalla yhdistelmätuella kotipalvelutyöntekijän. Syynä tähän on se, että kahta yhteiskunnan tarjoamaa etua ei saa hyödyntää yhtä aikaa.

Tapausesimerkki yhdistelmätuen käytöstä: hyvä lopputulos.

Yksityinen ryhmäperhepäiväkoti Kultainen Hanhiemo palkkasi työttömän henkilön iltapäiväkerhotoiminnan työntekijäksi yhdistelmätuella. Iltapäiväkerho pääsi alkuun ja vuoden aikana osoitti palvelun tarpeellisuuden. Toiminta sai jatkoa, kun kunta tuli rahallisesti hieman vastaan toiminnan vakiinnuttua seuraavana vuonna. Näin työntekijä pystyttiin palkkaamaan työllistämisyksikön jälkeen ns. tavalliseen työsuhteeseen.

MAASEUDUN PALVELUSOPIMUSTEN PROSESSIKUVAUKSET

Maaseudun palvelusopimusten mallit⁵ ovat kuvauksia toteutetuista palvelusopimuksista Kyrönmaalla. Tavoitteena on ollut paikallisen palvelutarjonnan täydentäminen sekä tekemättömien töiden kanavoiminen ansiotoiminnaksi maaseudun asukkaille. Osalla Kyrönmaalla toteutetuista palvelusopimuksista on aikaansaatu kokopäivätoimisia töitä. Nämä ovat olleet nimenomaan hoivapalveluita, joissa on saatu työllistettyä työtön maaseudun asukas. Sen sijaan suurin osa palvelusopimuksista on koskenut pienimuotoisia tehtäviä, jotka ovat tuoneet kertaluonteisen korvauksen tehdystä työstä. Ne ovat yksinään laskettuina vain vähän työllistäviä töitä, mutta kerrannaisvaikutuksiltaan jo hieman suurempia saati jos sata kylää ottaa mallia Kyrönmaalta ja ryhtyy toteuttamaan samanlaista toimintaa omalla kylällään. Silloin puhutaan jo merkittävästä työllistämisaikutuksesta. Mallit on laadittu nimenomaan sitä silmällä pitäen, että vastaavia toimia voidaan toteuttaa kylissä kaikkialla Suomessa. Palvelusopimusten rahoitus ei ole sidottu projekti-raameihin. Kaikki sopimukset on toteutettu varoilla, joihin osansa ovat antaneet sekä kunnat että yksityiset henkilöt kansallisten alueviranomaisten kautta maksettavien tukien lisäksi.

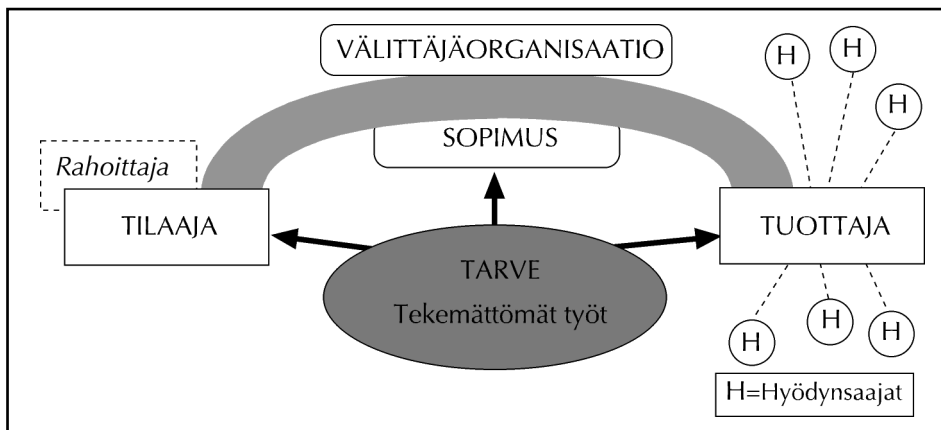
Kyrönmaalla palvelusopimusten luominen on lähtenyt niistä tarpeista, mitä kylillä on noussut esille lukuisten haastattelujen yhteydessä. Kartoitetut tarpeet on esitetty edellisessä vuonna 2004 julkaistussa Levón-instituutin palvelusopimuksia käsittelevässä raportissa ”*Maaseudun palvelusopimus – Teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla*”. Esiteltävät parikymmentä sopimusprosessia on toteutettu Kyrönmaalla pääosin vuoden 2005 aikana. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vain esitettävät mallit ovat soveltuvia palvelusopimusten piiriin. Lähtökohtana on ollut, ettei mitään tehtävää suljeta automaattisesti toiminnan ulkopuolelle. Kyseiset tapausesimerkit ovat nousseet esille Kyrönmaalla ja nähty potentiaalisimpana viedä käytäntöön. Jos kokeilu olisi toteutettu Itä-Suomessa harvaan asutulla maaseudulla, todennäköisesti sopimuskokoelma olisi ainakin osittain ollut toisenlainen. Myös välittäjäorganisaation subjektiiviset näkemykset ja osaamisalueet ovat voineet vaikuttaa tehtävävalikoimaan.

Esiteltävissä sopimuksissa puhutaan prosessikuvauksista sopimusmallien sijaan. Osa sopimuksista on suullisia ja osa tarjous-tilaus -tyyppisiä sopimuksia. Vain noin kahdessa kolmesta tapauksesta on laadittu kirjallinen sopimus eli liitteenä oleva mallisopimus. Sopimukset eivät kuitenkaan ole vähäpätöisempiä siitä

⁵ Tässä luvussa ja liitteissä esitetyt kirjalliset sopimusmallit ovat Kyrönmaan kokeiluhankkeen tuoksia (ellei erikseen muuta mainita) ja niitä voi käyttää esimerkkeinä, mutta Levón-instituutti ei ota vastuuta sopimusten oikeellisuudesta mahdollisessa riitatilanteessa.

syystä, että kirjallinen sopimus puuttuu. Kysymyksessä ovat vain eriluonteiset sopimukset – yleensä sopimuskumppaneiden korkeaa luottamustasoa edustavat sopimukset, joihin kirjalliset sopimukset eivät ole luontevia. Kirjallisten sopimusmallien sijaan raportissa korostetaan sopimusprosesseja, eli kokonaisuutta lähtien palvelutarpeesta tai ideasta johtuen kumppanuusasetelman syntymiseen.

Kaikissa tämän luvun palvelusopimusten tapausesimerkeissä on nostettu esille palvelun tilaaja ja varsinainen työn tuottaja (kuva 5). Jos tapaus on monisyisempi, eli esimerkiksi työn tilaaja on eri taho kuin sen rahoittaja, nämä asiat on valotettu kunkin tapauksen sopimusprosessin kuvauksen yhteydessä.

Kuva 5. Maaseudun palvelusopimuksen kolme T:tä sekä niiden yhdistäminen sopimuksilla.

Hoiva- ja hyvinvointipalvelut työllistävät

Kyrönmaalla maaseudun palvelusopimushankkeen alussa tehdyn palvelujen tarvekartoituksen selkeä viesti oli, että hoiva- ja hyvinvointipalveluista on suorastaan huutava pula. Päälimmäiseksi tarpeeksi nousivat vanhusväestölle tarjottavat palvelut kotona-asumisen tueksi. Yhtä lailla myös perheelliset olivat halukkaita panostamaan hyvinvointiinsa ja hankkimaan lisäapua arkeensa esimerkiksi lasten iltapäiväkerhojen ja ateriapalvelujen kautta. Seuraavat kuusi sopimusprosessikuvausta ovat esimerkkejä siitä, kuinka Kyrönmaa on pystynyt parantamaan alueensa palvelurakennetta lisäämällä palveluja kotitalouksille, koululaisille, päiväkerholaisille sekä omaishoitajille. Uudenlaista yhteistyötä on synnytetty kunnan, ja yritysten ja kolmannen sektorin välille.

Siivousrinki kotitalouksille

Lähtökohta

Kotisiivouksen ja muiden kotipalvelujen tarve on kasvava. Maaseudun markkinat eivät välttämättä houkuttele uusien hoivapalveluyritysten luomiseen maaseudulle, vaikka tarve kasvaa vuosi vuodelta vanhusväestön lisääntyessä. Myöskään kunnat eivät pysy vastaamaan alati kasvavaan kysyntään, vaan joutuvat jopa supistamaan palvelun tarjontaa taajamien ulkopuolella. Kotipalveluja on usein mahdoton saada kunnan kautta, eikä ainakaan pelkkiä siivouspalveluita enää nykyisin myönnetä. Etenkin kiertävälle ja liikkuvalla palvelulle tuntuu olevan tarvetta, mutta ongelmana on pidetty niiden korkeita kustannuksia. Toisaalta, asiakkaiden luona kiertävä palvelu voi olla hyvinkin edullista kunnan kannalta, jos vaihtoehtona on laitoshoido. Kotona asumisen tukeminen on siis kunnan näkökulmasta kannattavaa, mutta myös yksityishenkilöt itse ovat entistä valmiimpia maksamaan kotiin saamistaan palveluista.

Erilaisten siivousrinkien kautta palveluja voidaan tuottaa suhteellisen pienellä byrokratialla. Jos siivousrinkipalvelu toteutetaan yhdistyksen tarjoamana palveluna, se on mahdollista myydä arvonlisäverottomana, jos se ei ole yhdistyksen veronalaista elinkeinotuloa. Tuloverolaissa (1535/92 22 § 1 mom) tarkoitettu yleishyödyllinen yhteisö on verovelvollinen vain, jos sen harjoittamasta toiminnasta saatua tuloa pidetään yllä mainitun lain mukaan yhteisön veronalaisena elinkeinotulona. Arvonlisäverottomuuden perusteena siis on, että palvelu on tarkoitettu vain yhdistyksen jäsenille eikä toiminnalla ole tarkoitus tavoitella voittoa.

Verottaja on 2000-luvun puolessavälissä tarkentanut yleishyödylliseksi katsotun toiminnan verotusohjeita. Tulkinnat voivat tarkoittaa sitä, että yhä suurempi osa järjestöjen toiminnasta voidaan jatkossa tulkita elinkeinotoiminnaksi ja siten veronlaiseksi. Yhdistyksen kannattaa pyytää verovirastosta kirjallinen ohjaus arvonlisäveroveron huomioonottamisessa toiminnassaan, jotta yhdistyksen toiminnalle ei tulisi yllätyksiä arvonlisäverotuskohtelussa. Tästä on mallina Isonkyrön 4H-yhdistyksen ohjauspyyntö Länsi-Suomen verovirastolle liitteessä 1. On myös yhdistyksiä, jotka ovat ottaneet alusta asti linjakseen tuottaa palveluita arvonlisäverovelvollisena.

Monelle yhdistykselle työntekijän palkkaaminen on korkean kynnyksen takana. Yhdistyksen ei kannata vieroksua työntekijän palkkaamista siinä pelossa, että yhdistyksen talous menee tappiolle työntekijän sairastuessa. Sairastapauksiin kannattaa varautua ennakolta. Jos käy niin ikävästi, että työntekijä sairastuu, työnantaja maksaa sairausajan palkkaa sairastumispäivän lisäksi yhdeksän seuraavaa kalenteripäivää poislukien sunnuntait. Työnantajan on siis laskettava työntekijää palkatessaan kymmenen päivän riskivaraus työntekijän mahdollista sairastumista

varten. Jos työntekijä on osa-aikaisessa palkkasuhteessa, riskivaraus on tehtävä suhteessa työn määrään, esimerkiksi kolmea päivää viikossa tekeväälle työnantajan maksama karenssi on enimmillään kuuden työpäivän palkka. Karensin ylimenevältä sairausajalta palkan maksusta vastaa KELA.

Kolmannen sektorin roolista hoiva- ja hyvinvointipalvelujen tuottajana on käyty paljon keskusteluja. Osa on vahvasti sitä mieltä, ettei kolmannen sektorin kannattaisi ottaa hoivapalvelujen tuottajien tehtäviä vaan kyseiset tehtävät tulisi jättää julkisen ja yksityisen sektorin hoidettavaksi. Perinteiden puoltajat näkevät kolmannen sektorin rooliin sisältyvän ainoastaan melko pienimuotoisia ja vapaaehtoisuuteen perustuvia toimintoja. On vaarana, että kolmannen sektorin perustoiminnot kärsivät uusien palvelujen tuottamisen myötä. Toisten mielestä palvelujen tarjonnassa on olemassa aukkoja, joita julkinen ja yksityinen sektori eivät toiminnallaan täyttämään. Lähellä ihmisten arkea ja asiakkaita toimiva kolmas sektori pystyy täydentämään julkisen ja yksityisen sektorin jättämiä palveluaukkoja joustavasti, ennakoivasti ja kustannuksia säästäen.

Prosessin kuvaus

Kaikissa kolmessa Kyrönmaan kunnassa nousi esiin siivouspalveluiden tarve. Muutamia asiakkaita ilmoittautui kyläilloissa välittömästi palvelun ostajaksi, kun vain palvelu saataisiin organisoitua. Kyrönmaalta löytyi ennestään muutamia yksityisiä siivouspalveluita ja yksi yhdistyksen pyörittämä kotipalvelurinki, joka oli toiminut jo parisen vuotta. Vakiovuorosysteemiin perustuva kotipalvelurinki-idea oli hyväksi havaittu ja kyseiset siivouspalvelut kysytyjä.

Kotipalvelu-idean levittämistä ja uuden ringin perustamista alettiin pohtia, koska mahdollisia palveluntilajia tuntui olevan. Hoiva-alalle haluavia henkilöitä oli selvitysvaiheessa löytynyt muutamia ja esiin nousseiden nimien joukosta löytyikin sopiva työntekijä. Palvelujen tarjoaminen perustettavan yrityksen tai toiminimen kautta oli ensisijainen tavoite. Yrittäjäksi ryhtymisen kynnyks oli kuitenkin kaikille alasta kiinnostuneille ja välittäjäorganisaatiolle ilmoittautuneille liian korkea. Oli löydettävä vaihtoehtoinen toimintamuoto.

Alettiin etsiä palvelun tuottajaa, jotta pystyttäisiin räätälöimään nimenomaan tuottajalle sopiva toimintakonsepti. Paikallinen 4H-yhdistys ilmoittautui halukkaaksi palvelun tuottajaksi. Asiakkaiden kannalta yhdistys oli hyvä palveluntuottaja, koska yhdistys voi tuottaa palveluja omille jäsenilleen ilman arvonlisäveroä. Yhdistyksen tulee kuitenkin saada tähän ohjaus verottajalta.

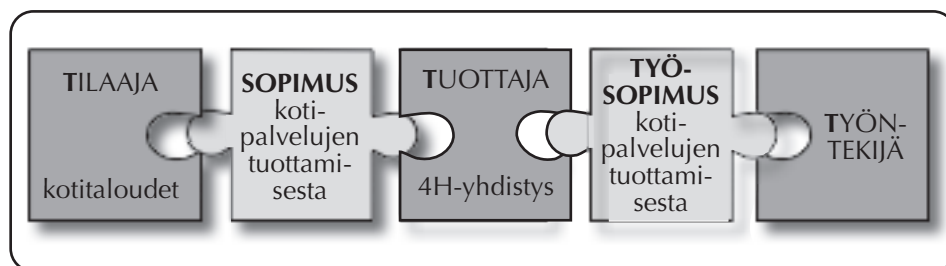
Välittäjäorganisaatio mietti yhdistyksen kanssa myös muita toimintaperiaatteita, kuten hinnoittelua ja markkinointia sekä työntekijän valintaan liittyviä kysymyksiä. Välittäjäorganisaation tehtäväksi tuli työntekijän ja työnantajan yhteensaattaminen, tapaamisen järjestäminen ja neuvottelujen eteenpäinvieminen. Välittäjäorganisaatio oli puolueeton toimija, joka ajoi kummankin osapuolen etuja.

Sopimukset

Kotipalveluringissä sopimuksia kirjoitetaan kaksi; toinen työnantajan ja työntekijän välille ja toinen palveluntuottajan ja kotitalouksien välille (kuva 6). 4H-yhdistys ja työntekijä allekirjoittivat vakiomuotoisen 4H-yhdistyksen työsopimuksen. Vuosiloma-asia kannattaa pohtia sopimusta tehtäessä. Sellaisten yhdistysten, joilla ei ole mahdollista työllistää työntekijän kesäloman ajaksi sijaista, kannattaa lisätä sopimukseen maininta palvelun poisjäämisestä työntekijän vuosiloman aikana. Kuitenkin esimerkiksi 4H-yhdistyksen toiminnalle on tyypillistä työllistää nuoria, joille on mahdollista tarjota ansaitsemismahdollisuuksia kesän ajaksi ja näin saada toiminta ympäri vuoden jatkuvaksi.

4H-yhdistys ja palvelun tilaajat eli kotitaloudet solmivat palvelusopimuksen (liite 2) jossa sovittiin palvelujen tuottamisen ajankohdasta, hinnasta ja sisällöstä. Periaatteena palvelulle oli, että asiakkaat ottavat vakiovuoron, eli esimerkiksi neljän tunnin siivouksen joka perjantaiamupäivä. Vakiovuoroilla tavoitellaan koko viikon työtuntien täyttymistä, millä saadaan siivoustyöntekijä palkattua kokopäivätoimiseksi. Vakiovuorot hyödyttävät asiakasta palvelun edullisena hintana, sillä hinnanmuodostuksessa ei tarvitse ottaa huomioon työntekijän tyhjiä tunteja eikä markkinointikustannuksia. Rinkiin pääsemiseksi on monissa tapauksissa käytössä liittymismaksu, joka toimii alkupalkan maksuna tai vararahastona sairauskuluja vastaan.

Sopimuksen irtisanomisen ehdot ja sopimuksen voimassaoloajat on kirjattava sopimukseen. Sopimukseen voidaan kirjoittaa yhdistyksen oikeus irtisanoa sopimus kahden viikon irtisanomisajalla. Tämä vastaa työsopimuslain mukaista työntekijän työsopimuksen irtisanomisaikaa. Ehdolla varmistetaan se, ettei yhdistys ole irtisanomisajan jälkeen sitoutunut palvelua tarjoamaan, mikäli työntekijä irtisanoisi työsopimuksensa tai mikäli sattuisi jotakin muuta odottamatonta. Tärkeää on yhdistyksen kannalta se, että se voi koska tahansa kohtuullisessa ajassa irtautua sopimuksesta.

Kuva 6. Sopimusosapuolet kotipalveluringissä.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Kotipalvelurinki voi toimia ainakin kahdella edellisestä poikkeavalla tavalla. Ensisijaisena vaihtoehtona palvelujen tuottamiselle on yrittäjäpohjainen toiminta. Siivousrinkiin työntekijäksi haluava voi perustaa yrityksen ja toimia esimerkiksi toiminimen kautta ja hankkia sitä kautta itselleen asiakkaita sen verran kun haluaa yrityksensä tuottavan. Tässä on huomattava, että toiminnasta on maksettava arvonlisäveroa, mikäli liikevaihto ylittää 8 500 euroa vuodessa. Tällöin palvelujen hinta on jonkin verran korkeampi kuin esimerkiksi yhdistysten ringeissä. Mikäli vajaatyöllistetty henkilö haluaa harjoittaa pienimuotoista liiketoimintaa ja käydä siivoamassa muutaman kyläläisen talon silloin tällöin, on mahdollista tuottaa palvelua edullisemmin.

Toinen vaihtoehto kotipalveluringin toteuttamiseksi on, että ringiin liittyvät kotitaloudet palkkaavat yhdessä siivousrinkityöntekijän. Jonkun ringin jäsenistä pitää tällöin ottaa ringin vetovastuu ja työnantajavelvollisuudet. Hyvän avun tähän tuo maksuton ”www.palkka.fi” pientyönantajan maksupalvelu.

Muitakin kiertäviä ja liikkuvia palveluja voitaisiin kehittää vastaavanlaisella ringi-periaatteella. Esimerkiksi omaishoitajien lomitusrinki olisi tarpeellinen. Tähän tarvittaisiin kuitenkin myös kunnan panostusta, koska pelkästään markkinaehtoisesti palvelu ei lähde liikkeelle. Joissain kunnissa onkin järjestetty omaishoitajien lomitus hankkimalla se yksityisiltä sijaisomaispalvelujen tuottajilta.

Ongelmia ja kehittämistä

Sopimuksellisuuden ja toimivien markkinoiden syntymistä saattavat jarruttaa siivous- ja kotipalveluiden osalta maaseudulla työllistämisarvoin palkatut kylätalkkarit tai avustajat. Koska niiden palvelut hinnoitellaan alhaisiksi, toiminnalla ei ole jatkuvuutta työllistämistukien loppumisen jälkeen. Palvelun ostajat eivät olisi tyytyväisiä, jos hintoja korotettaisiin yhtäkkiä puolella entisestään. Kuuden kuukauden työllistämisyksikö ei ole välttämättä mieluisa työllistämistapa työntekijän kannalta eikä työllistetyt tekemästä palvelusta ole mahdollista suorittaa kotitalousvähennystä.

Mikäli palvelut hinnoiteltaisiin alusta asti kohdalleen, toiminnalla olisi jatkuvuutta työllistämisyksikön jälkeenkin. Yhdistys voisi käyttää työllistämisyksikön aikana kertyneitä tuloja puolen vuoden jälkeen alkavaan palkan maksuun. Näin työllistämisyksiköä voitaisiin pidentää ainakin puolella. Toki palvelun hinta on kaikille koko ajan korkeampi, mutta työntekijän motivaatio kasvaisi ja olisi mahdollista tarjota pysyvämpi työpaikka jollekin kylän asukkaalle. Myös uusia palvelun tarjoajia saattaisi uskaltautua markkinoille, mikäli palveluiden hinnat voisivat olla suurin piirtein samaa tasoa.

Koululaisten iltapäiväkerhotoiminta

1–2-luokkalaisten ja erityisopetuksessa olevien 3–9-luokkalaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa säätelee perusopetuslaki. Kunnille myönnetään aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisestä valtionosuutta, joka on 57 % toiminnan käyttö-kustannuksista. Kunnan ei tarvitse välttämättä olla itse palvelun tuottaja, vaan se voi hankkia sen yksityiseltä tai kolmannen sektorin toimijalta ja ohjata valtionosuuden edelleen varsinaiselle palvelun tuottajalle. Järjestely vaatii kuitenkin sopimusten tekoa. Erilaiset palvelusopimusmallit ovat tärkeitä, jotta eri toimijat osaaavat ottaa huomioon tarvittavat ehdot ja sopimuskohdat. Muun muassa vastuukysymysten vuoksi kirjalliset sopimusmallit ovat ensiarvoisia. (<http://www.nuorisuomi.fi/avustukset>.)

Lähtökohta

Kunta voi sopia aamu- ja iltapäivätoiminnan hankinnasta joko ostopalvelusopimuksella tai antamalla tähän tarkoitukseen avustusta palvelun tuottajalle. Aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan hankkimista ostopalvelusopimuksin ohjaa kilpailuttamislaki. Avustussopimuksen tekeminen ei edellytä palveluntuottajien kilpailuttamista. Avustuksesta on syytä tehdä avustussopimus, jossa määritellään vastaavat asiat kuin ostopalvelusopimuksessa. Osa kunnan ja palveluntuottajan väliseen sopimukseen kirjattavista asioista määrittää aamu- ja iltapäivätoiminnasta annettu laki. Muut sopimuksessa olevat asiat pohjautuvat toimintasuunnitelmaan. Apuna toiminnan organisoimisessa ja suunnittelussa voi hyödyntää Nuori Suomi ry:n käsikirjaa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisestä. (Nuori Suomi ry 2004: 12.)

Prosessin kuvaus

Laihian kunnan sivistystoimenjohtajan ja kunnan sivistyslautakunnan puheenjohtajan kanssa käydyissä keskusteluissa keväällä 2004 tuli ilmi, että Laihian kunta näkisi mielellään nimenomaan kolmannen sektorin järjestämässä nykyistä laajemmin koululaisten iltapäivätoimintaa. Kolmannen sektorin toimijoista erityisesti Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) Laihian paikallisyhdistyksellä oli kunnassa lapsille suunnatun toiminnan järjestäjänä hyvä maine ja yhdistys nähtiin mahdollisena palvelun tuottajatahona.

Alustavissa neuvotteluissa kävi ilmi, että MLL ei itse ollut halukas järjestämään toimintaa: Tässä vaiheessa yhdistys piti kuntaa parhaana tuottajatahona. Ajatus iltapäiväkerhotoiminnan tuottamisesta päätettiin jättää mietinnän alle ja mahdollisesti jatkaa keskusteluja myöhemmässä vaiheessa. Välittäjäorganisaation rooliin kuului tässä vaiheessa lähinnä iltapäivätoiminnasta tiedottaminen ja markkinointi sekä toiminnan eri toteuttamismahdollisuuksien esiin tuominen.

Kesän 2004 aikana MLL ja kunta kuitenkin päättivät, että toiminta käynnistetään yhteistyössä. Päätös syntyi muutamassa päivässä ja MLL ryhtyi palveluntuottajaksi yhdessä ryhmäperhepäiväkodin Kultaisen Hanhiemon kanssa (kuva 7). MLL:llä ei ollut itsellään resursseja palvelun tuottamiseen, minkä vuoksi palvelu tilattiin alihankintana ryhmäperhepäiväkodilta. Katsottiin järkevimmäksi, että Kultainen Hanhiemo palkkaa työllistämistuella yhden työntekijän iltapäivätoiminnan vetäjäksi. Toiminta lähti käyntiin melko helposti ja vähäisellä suunnittelulla. Tähän mennessä välittäjäorganisaation rooli oli vähäinen. Osapuolet kohtasivat välittäjäorganisaation aiemmin tekemän pohjatyön jälkeen oma-aloitteisesti saatuaan aikansa miettiä asiaa rauhassa.

Kuva 7. Kultainen Hanhiemo iltapäiväkerholapsineen.

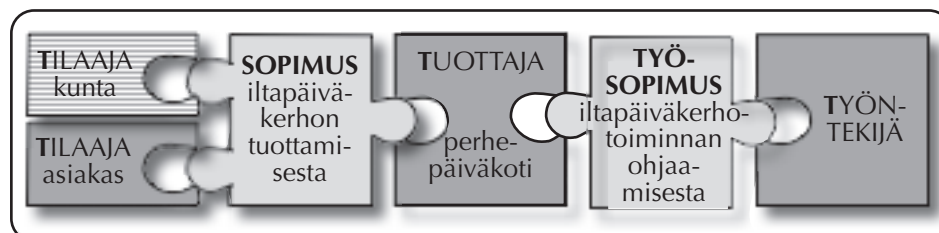
Sopimukset

Toiminnan järjestämisestä tehtiin alkuun kunnan kanssa pelkästään suullinen sopimus. Lasten vanhempien MLL:n ja Kultaisen Hanhiemon välille tehtiin kirjalliset sopimukset. Välittäjäorganisaation aloitteesta päätettiin kuitenkin laatia kunnan, MLL:n ja yksityisen ryhmäperhepäiväkodin välille kattavampi kirjallinen avustussopimus, jossa tarkennettiin eri osapuolten työn- ja vastuunjakoa (liite 3). Kirjallinen sopimus koettiin kaikkien osapuolten kannalta tärkeäksi, olihan kysymys melko monimutkaisesta sopimuksesta ja pienten lasten hoidon vastuun ottamisesta. Kunnan vastuulla on toiminnan lainmukaisuus, jonka se varmistaa sopimuksella (Nuori Suomi ry 2004: 8). Avustussopimusta muokattiin, kunnes

se oli sellainen, että molemmat osapuolet sen hyväksyivät. Välittäjäorganisaatio auttoi MLL:a sopimuksien valmisteluissa. Sopimus voidaan tehdä määräajaksi (esim. vuodeksi tai useammaksi) tai toistaiseksi.

Ensimmäisenä iltapäiväkerhotoiminnan järjestämisen vuonna MLL ei itse tuottanut palvelua, vaan varsinainen palvelun tuottaja oli yksityinen ryhmäperhepäiväkoti. Malli oli monimutkainen ja periaatteessa MLL oli ”turha” välikäsi. Kuitenkaan ilman Laihian MLL:n hyvää mainetta luotettavana toimijana ei sopimuksia olisi saatu Laihialla aikaan. MLL toimi samoissa tiloissa yksityisen ryhmäperhepäiväkodin kanssa ja toimijoilla oli keskenään paljon yhteistyötä. Toimintaa ohjasivat yrityksen periaatteiden lisäksi MLL:n toimintaperiaatteet. Tällaisessa mallissa on kuitenkin ongelmansa. Mikäli ongelmia olisi tullut, esimerkiksi jollekin lapselle olisi sattunut tapaturma, olisi MLL joutunut vastuuseen, vaikka ei olisi ollut millään tavalla osallinen asiaan. Tällaista turhaa vastuun kantoa kannattaa yhdistysten ja muidenkin toimijoiden ehdottomasti välttää.

Vuoden kuluttua uusi toimintatapa oli kuitenkin jo vakiintunut ja kunta oli valmis solmimaan uuden sopimuksen suoraan Kultaisen Hanhiemon kanssa (kuva 8). Koska työntekijän palkkaamisesta saatu työllistämistuki loppui ensimmäisen vuoden kuluttua ja toiminnan jatkumista pidettiin tärkeänä, kunta suostui myös avustamaan iltapäivätoimintaa 10 000 euron avustuksella. Muutoin toiminta katettiin valtion avustuksella ja lasten vanhempien maksuilla.

Kuva 8. Sopimusosapuolet iltapäiväkerhotoiminnan tuottamisesta.

Alkuperäisissä olosuhteissa ei olisi ollut mahdollista saada sopimuksia kunnan ja yksityisen ryhmäperhepäiväkodin välille. Yhteistyön sujuvuus ja sopimuksen ongelmattomuus kolmannen sektorin toimijan kanssa oli osa prosessia ja tärkeä välivaihe pysyvemmän palvelun tuotantotavan löytymisessä. Tapaus on erinomainen esimerkki kehittyvästä yhteistyöstä, jonka perusedellytyksenä on jatkuva vuoropuhelu. Sen avulla saatiin rakennettua luottamusta osapuolten välille sekä yhteistä näkemystä ja ymmärrystä palvelutoiminnan tavoitteille ja toteutukselle.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Välittäjäorganisaation ei ole välttämättä helppoa päästä mukaan suunnittelemaan kunnalle perinteisesti kuuluvia tehtäviä. Kunnan perinteiset tehtävät, kuten peruskoulutus ja siihen liittyvät toiminnot, ovat ainakin Kyrönmaalla haluttu pitää vahvasti kunnan hallinnassa. Toimivaa yhteistyöverkostoa ei ole olemassa, vaan se on luotava pala palalta.

Koululaisten aamu- ja iltapäiväkerhotoiminta voidaan järjestää palvelusopimusmallin mukaisesti. Välittäjäorganisaatio voi olla aktivoijana tai asiantuntijana mukana toiminnan organisoinnissa. Yhdistykset tai toimivat yritykset eivät välttämättä tule itse ajatelleeksi, että voisivat olla sopivia palvelun tuottajia tai organisoijia. Joissain kunnissa kolmannella sektorilla on pitkät perinteet koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjinä. Myös yksityistä palvelun tuotantoa on ollut jo jonkin aikaa. Osassa kunnista toiminta halutaan pitää osana julkisen sektorin toimintaa. Tästä huolimatta uudenslaisiakin toimintamalleja olisi hyvä kokeilla ja tuoda esiin.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa voivat toteuttaa MLL:n lisäksi monenlaiset kolmannen sektorin toimijat. Esimerkiksi 4H-yhdistyksillä, seurakunnilla ja urheiluseuroilla on jo pitkät perinteet nuorisotoiminnan järjestämisestä. Joillain kylillä kyläyhdistykset ovat perustaneet julkisten palvelujen karsimisen yhteydessä kylille päiväkotia palvelujen saamisen turvaamiseksi. Vaikka aiemmin kolmannen sektorin toiminta perustui pitkälti vapaaehtoisuuteen, on toiminta nykyisin usein järjestelmällisempää ja yhdistykset saattavat työllistää jopa useita henkilöitä.

Yksityisiä palveluntarjoajia on kunnille myönnettävän valtionosuusjärjestelmän myötä alkanut tulla yhä enemmän. Aamu- ja iltapäivätoiminnan tuottaminen voi olla hyvä vaihtoehto yrittäjyyttä harkitsevalle. Iltapäivätoimintaan laajentaminen voi olla yksityiselle päiväkodille mahdollisuus, mikäli se haluavat laajentaa tai täydentää nykyistä toimintaansa. On huomattava, että aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjällä tulee toimintaan vaadittava pätevyys viiden vuoden siirtymäajan jälkeen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vuoden 2009 syksystä alkaen ohjaajien kelpoisuus edellyttää tehtävään soveltuva tutkinnon suorittamista (Lemponen 2004: 51).

Lasten kesäateriapalvelu

Lähtökohta

Kesäkuussa koulujen lukuvuoden päättymisen jälkeen moni koululainen joutuu viettämään päivänsä yksin. Vanhemmat saattavat käydä kaukana ulkopaikkakun-

nalla töissä, eikä heillä ole mahdollisuuksia käydä kotona varmistamassa lasten ruokailuja. Toisaalta päivähoitopaikoissa on kesäkuussa tavanomaista hiljaisempaa ja selkeää toiminnan vajausta osan päivähoitolapsista ollessa lomalla. Uusien toimintamuotojen löytyminen saattaa olla yksityiselle palveluntuottajalle ainoa tapa turvata yritystoiminnan kannattavuus. Näistä kahdesta tarpeesta nousi ajatus ateriapalvelun järjestämisestä yksityisessä ryhmäperhepäivähoitokodissa.

Prosessin kuvaus

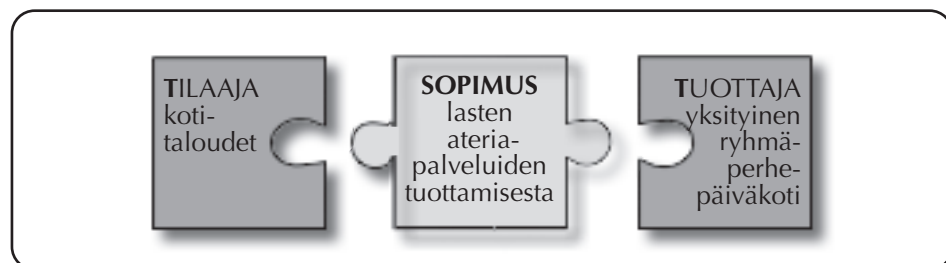
Ryhmäperhepäiväkoti Kultainen Hanhiemo mietti, millainen toiminta voisi paikata vajetta, joka syntyy hoidossa olevin lasten vähetessä kesäkuun aikana. Ateriapalvelut nousivat esiin yhtenä vaihtoehtona, koska ryhmäperhepäiväkodilla oli jo olemassa tarvittavat tilat, laitteet ja hygieniapassit toiminnan käynnistämiseen. Koululaisten lasten vanhempien toivomuksesta ja välittäjäorganisaation avustuksella päätettiin kokeilla koululaisille suunnattua ateriapalvelua kesäkuussa.

Koululaisten vanhemmilta tiedusteltiin erillisellä lomakkeella halukkuutta ateriapalvelujen käyttöön. Lomakkeessa kerrottiin samalla perustietoja palvelun sisällöstä, kuten lounaantarjoiluajoista, -paikoista, hinnasta, maksutavasta ja -ajasta. Lomake on liitteenä 4. Muu markkinointi hoidettiin pääasiassa samassa rakennuksessa toimivan Laihian MLL:n muun kesätoiminnan tiedottamisen lomassa, joten tästä ei syntynyt lisäkuluja.

Kesäateriapalvelukokeilu onnistui hyvin. Kymmenisen lasta kävi kesäkuussa päivittäin nauttimassa lounaan ryhmäperhepäiväkodissa. Toimintaa jatkettaneen myös seuraavana kesänä.

Sopimukset

Palveluiden tuottamisesta sovittiin suullisesti ja ostetuista aterioista laskutettiin normaaliin tapaan (kuva 9). Mitään kirjallisia sopimuksia ja sitoumuksia ei kannattanut tällaisessa toiminnassa tehdä, koska se olisi ollut turhaa ja olisi velvoittanut liikaa perheitä.

Kuva 9. Sopimosopuoleet lasten ateriapalveluiden tuottamisessa.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Erilaiset päiväkodit ja ryhmäperhepäiväkodit voivat paikata kesäkuussa vähenevän lapsiluvun aiheuttavaa vajetta tarjoamalla ateriapalveluja koululaisille. Koululaisten kokoonnuttua yhteen puolilta päivin, heille voisi laatia myös ohjattua toimintaa, esimerkiksi liikuntaa ja pelejä iltapäiväksi. Tällä tavoin myös lasten vapaa-ajan käyttöön saataisiin virikkeitä.

Ateriapalveluita voitaisiin tuottaa myös vanhuksille. Tämä saattaisi osaltaan ratkaista esimerkiksi kylillä olevien vanhusten ateriapalveluihin liittyviä ongelmia. Kuntien kanssa olisi mahdollista sopia ateriapalveluiden järjestämisestä. Välittäjäorganisaatiotoiminnan kautta voitaisiin selvittää palvelujen tarve ja löytää sopivat yhteistyökumppanit.

On huomattava, ettei ateriapalveluita saa myydä ilman hygieniapassia. Päiväkodeilla tällaiset on yleensä valmiiksi suoritettuna. Hygieniapassin voi suorittaa alan oppilaitoksissa osana opintoja. Myös muun muassa maa- ja kotitalousnaiset järjestävät muutaman illan mittaisia hygieniapassi-kursseja. Hygieniapassin voi suorittaa myös näyttömuotoisena menemällä suoraan hygieniapassikokeeseen.

Mummo-vaaritoiminta päiväkodilla

Lähtökohta

Monet lapset asuvat kaukana omista isovanhemmistaan. Joillain syrjäkylillä mummot ja vaarit ovat vielä lähellä, mutta kaupungeissa ja maalaiskuntien taajamissa asuvilla saattaa välimatkat mummoloihin olla pitkät. Kosketus vanhempaan väestöön häviää, eikä ikäihmisiin osata suhtautua välttämättä luontevasti tai kunnioittavasti. Kuitenkin esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemisessä sosiaaliset verkostot sekä sukulaisten ja aikuisten tuki ovat tärkeitä.

Prosessin kuvaus

Monilla paikkakunnilla on jo käynnissä mummo- ja vaaritoimintaa. Kyrönmaalla toimintaa ei aiemmin ollut kokeiltu, mutta sen sijaan kysyntää toiminnan kokeiluun oli. Laihialainen Vallinmäen päiväkodit oli erään syrjäytymistä ehkäisevän projektin kautta yrittänyt rekrytoida mummoa tai vaaria vierailemaan silloin tällöin päiväkodille. Halukasta mummoa tai vaaria ei ollut kuitenkaan löytynyt.

Välittäjäorganisaatio päätti etsiä tehtävään sopivan toiminnasta kiinnostuneen mummon tai vaarin. Heti alkuvaiheessa oli selvää, että kysymys ei olisi mummoa tai vaaria taloudellisesti hyödyttävästä työtehtävästä, vaan kyse olisi lähinnä vapaaehtoisuuteen ja korkeintaan ruokapalkkaan perustuvasta toimin-

nasta. Sovittiin, että jokaisen käyntikerran yhteydessä mummo tai vaari saisi syödä päiväkodilla lounaan. Tämän lisäksi päätettiin selvittää erilaisia rahastoja ja säätiöitä, joiden kautta toimintaan voitaisiin saada tukea.

Sopiva mummo löytyi melko helposti kyselemällä paikallisilta asukkailta. Aiemmin opettajana työskennelleeseen mummoon otettiin yhteyttä ja hän oli toiminnasta kiinnostunut. Toiminta päätettiin käynnistää kokeiluluonteisesti. Kokeilun jälkeen mummon vierailut otettiin osaksi päiväkodin toimintaa. Mummo käy päiväkodilla pari kertaa kuukaudessa leikittämässä, laulattamassa ja kertomassa lapsille satuja.

Sopimukset

Välittäjäorganisaatio kertoi päiväkodille ja mummolle esimerkkejä toiminnan sisällöstä, mutta osapuolet sopivat keskenään tarkemmista yksityiskohdista. Toiminta perustui suullisiin sopimuksiin mummon ja päiväkodin välillä (kuva 10).

Kuva 10. Sopimusosapuolet mummo-vaaritoiminnan järjestämisestä.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Toimintaa voisi laajentaa muihinkin päiväkoteihin ja kouluihin ja toimintaa voisi järjestää säännöllisemmin ja laajamittaisempana. Käyntejä voisi olla esimerkiksi kerran viikossa. Toimintaa voisi kehittää esimerkiksi ”menneeseen maailmaan” kohdistuviksi retkiksi ja teemapäiviksi, joiden osavetäjinä toimivat mummot/vaarit.

Ateria- ja matkakuluihin voi hakea erilaisia avustuksia esimerkiksi kuntien, maakuntien ja liittojen rahastoista. Toiminnan laajentamisen myötä avustuksilla on laajempi merkitys, sillä avustuksia voi saada myös materiaalien hankintaan.

Omaishoitajien tukipalvelut

Lähtökohta

Suomessa on noin 300 000 omaishoitajana toimivaa henkilöä. Omaishoitajien hoidettavista noin 23 000 on omaishoidon tuen piirissä. Omaishoitajien työ on usein sekä fyysisesti että henkisesti todella raskasta. Omaishoidon tukeen oikeutetut henkilöt ovat oikeutettuja myös lakisääteisiin vapaapäiviin. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2003.) Vapaapäiviä ei kuitenkaan usein pidetä, koska koteihin ei ole mahdollista saada lomittajia. Esimerkiksi Suomen Punainen Risti on tuottanut yhteistyössä kuntien ja Raha-automaattiyhdistyksen kanssa lomituspalveluja, mutta toimintaa aletaan vähitellen karsia ja ajaa alas, koska sen pelätään vääristävän kilpailua. Näin ollen tarvitaan yksityisiä palveluntarjoajia julkisia palveluja täydentämään. Myös omaishoitajille tarjottavat muut tukipalvelut ovat vähentyneet vuosi vuodelta. Omaishoitajista on vaarassa tulla itse hoidettavia, mikäli tukitoimenpiteitä, kuten vertaistukea ja koulutuspalveluja ei saada lisättyä.

Prosessin kuvaus

Välittäjäorganisaatio haki malleja omaishoitajien tukitoimenpiteille ja otti yhteyttä Suomen Punaisen Ristin omaishoidon koordinaattoriin. Koordinaattori tuli kertomaan järjestön toimintamalleista ja mahdollisuuksista laajentaa toimintaa Kyrönmaalle. Tilaisuuteen kutsuttiin myös kunnan ja kuntayhtymän vanhustyöstä ja kotipalveluista vastaavia henkilöitä, joilla oli ideoita ja näkemyksiä paikallistason tarpeista ja suurimmista puutteista. Ensisijaisena kehittämisen ja mahdollisena yhteistyön kohteena nähtiin omaishoitajien jaksamisen tukeminen. SPR:n paikallisyhdistys ja Kyrönmaan kunnat perustivat yhteistyössä omaishoitajien omaisten hoitoon liittyvää kurssi- ja vertaistukiryhmän. SPR oli halukas ryhtymään kouluttajaksi kurssille. Välittäjäorganisaation tehtäviin kuului osapuolten yhteen saattaminen, tapaamisten järjestäminen sekä tiedonkulun ja koko prosessin etenemisen varmistaminen.

Kyrönmaan kolmessa kunnassa lähestyttiin omaishoitajia kirjeillä, joissa kerrottiin maksuttomasta koulutus- ja vertaistukiryhmästä. Halukkaat omaishoitajat ottivat yhteyttä kuntaan ja varmistivat paikkansa ryhmässä. Kurssille osallistui kaikkiaan 11 omaishoitajaa. Kurssi järjestettiin neljän illan aikana. Kurssilaisilta kerättiin palautetta kurssin annista ja toimivuudesta. Palaute oli erittäin myönteistä. Omaishoitajat kokivat, että heidän työtään arvostetaan, he saivat kurssilta kaipaamaansa vertaistukea ja uusia, samassa elämäntilanteissa olevia ystäviä.

Omaishoitajien kurssi ja vertaistukiryhmän perustaminen oli hyvä alku omaishoitajien jaksamisen tukemiseksi. RAY:lle tämä oli uusi avaus, koska omaishoitajien tukipalveluita ei ollut aiemmin järjestetty Kyrönmaalla. Ilman

välittäjäorganisaation tukea ja aktivointia osapuolet eivät olisi kohdanneet ja tällaisia tukipalveluita olisi jouduttu odottelemaan kenties vuosia.

Sopimukset

SPR: kanssa päästiin sopimukseen siitä, että koulutus pystyttiin toteuttamaan Kyrönmaalla SPR:n toimintaperiaatteiden mukaisesti. SPR:ltä löytyi sopivat kouluttajat ja järjestön varoilla pystyttiin maksamaan kouluttajien palkkiot. Kunta järjesti koulutustilat ja kahvituksen. Kirjallisten sopimuksien tekoon ei ollut tarvetta, vaan asioista sovittiin suullisesti (kuva 11).

Kuva 11. Sopimusosapuolet omaishoidon tukipalveluiden järjestämisessä.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Kiinnostus omaishoitajien tukiryhmiin on olemassa, kynnyksenä on vain arjen pyörittämisestä irtaantumisen mahdollisuus. Jotta omaishoitajien on ylipäänsä mahdollista päästä osallistumaan koulutukseen, kannattaa varmistaa, onko omaisten tilapäinen hoito kyseisenä aikana varmistettu. Kyrönmaalla omaisille olisi järjestetty kurssin ajaksi ohjelmaa, mikäli siihen olisi ollut tarvetta.

Vapaaehtoistyötä voisi kehittää monella tavalla. Kaveri- tai vertaistoiminta – millä nimellä se kulkeekaan – on monelle tärkeää arjessa selviytymisen ja jaksamisen kannalta. Tulevaisuudessa SPR keskittyy entistä enemmän juuri vapaaehtoissektorin kehittämiseen ja taloudelliseen avustamiseen.

Selvitys yksityisten kotipalvelujen tarpeesta

Lähtökohta

Kyrönmaalla on todella vähän yksityisiä hoiva- ja hyvinvointipalveluyrityksiä. Tiedossa oli, että kunnilla eivät riitä voimavarat kaikkien palveluiden tuottamiseen. Todellista kotipalveluiden tarvetta ei ollut Kyrönmaalla kuitenkaan selvitetty, vaan tieto perustui lähinnä arvioihin ja yksittäisiin kokemuksiin. Ei ollut tietoa, millaisia uusia yrityksiä kannattaisi perustaa, ja minkälaiset kotitaloudet olisivat todennäköisiä palveluiden käyttäjiä.

Prosessin kuvaus

Välittäjäorganisaatio päätti selvittää, millaisia tarpeita Kyrönmaan kotitalouksilla todellisuudessa oli. Kuntiin otettiin yhteyttä ja tiedusteltiin kiinnostusta yhteistyöhön. Kunnissa innostuttiin ideasta toteuttaa Kyrönmaan kotitalouksille postikysely kotipalvelujen tarpeesta (liite 5). Tavoitteena oli saada tietoa tarpeista ja pyrkiä vastaamaan kysyntään kasvattamalla paikallista palveluntarjontaa. Tällä tavalla yritystoiminnan aloittamista suunnittelevat henkilöt voisivat saada tarvittavaa tietoa alueen markkinoista ja varmuutta yritystoiminnan perustamisen pohjaksi.

Välittäjäorganisaatio suunnitteli lomakkeet ja hoiti niiden kopioinnin. Kunnat maksoivat kyselyn postituskustannukset ja hoitivat pääosin postituksen, joskin välittäjäorganisaatio avusti postin lähetystoimissa (kuva 12). Välittäjäorganisaatio ehdotti kunnille, että jakelutehtävä voisi sopia myös esimerkiksi liikuntaseuralle. Tästä innostuttiin yhdessä kunnassa, jossa paikallinen lentopalloseura sai tehtäväksi kyselyjen postituksen ja sai siitä korvauksen.

Kyselyn toteuttamisella oli sijansa ja se osoittautui hyvin perustelluksi. Noin 3,1 prosenttia vastaajista eli 236 kotitaloutta 7 650:sta oli alustavasti kiinnostunut hankkimaan kotipalveluja. Kiinnostus oli harkittua, sillä kyseiset vastaajat palauttivat kyselylomakkeen omilla yhteystiedoillaan varustettuna. Vielä realistisempi tieto kysynnän suuruudesta olisi saatu, jos kyselylomakkeella olisi ilmoitettu palvelun hinta. Suurin kiinnostus kohdistui kodin siivoukseen, mutta myös lastenhoitoapu sekä omaishoitajien lomituserä olivat kysytyjä kotipalveluita.

Välittäjäorganisaatio teki kyselyn tuloksista koosteen kunnille sekä esitti käytännön ehdotuksia siitä, kuinka pyrkiä vastaamaan kysyntään. Selvityksen tulokset julkistettiin tilaisuudessa, johon oli kutsuttu kotipalveluyrittäjyydestä kiinnostuneita ja yritystoiminnan laajentamista harkitsevia henkilöitä.

Kuva 12. Välittäjäorganisaatio kotitalouskyselyn postitustehtävissä.

Kotipalvelukyselyiden asiakasyhteystiedot jaettiin kunnittain elinkeinoasiamiehille. He kokosivat oman kuntansa alueella toimivat kotipalveluyrittäjät yhteiseen palaveriin ja sopivat yhteisistä menettelytavoista palvelutarpeeseen vastaamisessa. Toimivista kotipalveluyrityksistä koostettiin paikallislehteen kotipalveluliite, josta pikaisesti kotipalvelua tarvitsevat asiakkaat pystyivät valitsemaan sopivimmaksi katsomansa palveluntarjoajan. Kotipalveluyritysten yhteystiedot lisättiin myös toimintaryhmän kotisivuilla toimivaan osajapankkiin. Kotipalveluyrittäjyydestä kiinnostuneita henkilöitä tiedotettiin ja tuettiin, sillä olemassa oleva kotipalveluyrityskanta oli alueella hyvin pientä. Asiakasyhteystiedot jaettiin lisäasiakaskuntaa tarvitsevien yrittäjien ja uusien yrittäjien kesken tasapuolisesti.

Välittäjäorganisaation ja kuntien elinkeinotoimien kanssa tehty yhteistyö sujui luontevasti kyselyn ideoinnista toteuttamiseen ja jälkihoitoon. Kuntien elinkeinotoimissa oli kokemusta yritystoiminnan aloittamiseen liittyvästä neuvonnasta ja yrittäjäkokelaat saivat asiantuntevaa henkilökohtaista ohjausta. Yhdessä kunnassa ei kuitenkaan ollut omaa elinkeinoasiamiestä, jonka puuttumista paikkasi välittäjäorganisaatio.

Kaksi uutta kotipalveluyritystä perustettiin kyselyn innoittamana. Yritykset lähtivät liikkeelle toiminiminä työllistäen yrityksen perustajan. Lisäksi

yksi toimiva yritys palkkasi lisätyöntekijän. Nämä yritykset saivat käyttöönsä kotipalvelukyselyn asiakasyhteystietoja toimintansa vauhdittamiseksi. On huomattava, että kyselyn panos-tuotos suhde oli hyvä. Yhden kyselyn kustannuksilla – jotka koostuivat lähes yksinomaan yhdestä paperista, kahdesta kirjekuoresta ja yhdestä postimerkistä per kyselylomake – pystyttiin luomaan kaksi yritystä ja kolme työpaikkaa.

Sopimukset

Kyselyn toteuttamisesta kunnan ja välittäjäorganisaation yhteistyönä sovittiin suullisesti. Ei ollut tarvetta tehdä virallisia sopimuspapereita. Työn tekeminen perustui korkeaan luottamustasoon kuntien ja välittäjäorganisaation sekä kunnan ja yhdistyksen välillä. Sopimuksen kuntaosapuoli koostui kolmesta eri kunnasta, jotka muodostavat seutukunnan.

Sopimuksen voidaan sanoa olevan myös erinomainen esimerkki seutukuntayhteistyöstä, joka koostuu kyselyn laatimisesta ja toteuttamisesta ja laajenee palvelujen tuottamisen tukemiseen ja koordinointiin. Tämä ilmeni olemassa olevien kotipalveluyrittäjien esittelystä hoivaliitteessä paikallislehdessä. Uusien palveluntuottajien tukemisessa olivat mukana kuntien elinkeinoasiamiehet, jotka samalla varmistivat, että kaivatuille palveluille löytyy tai synnytetään uusia palveluntuottajia kaikissa kunnissa.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Kunnat voisivat teettää välittäjäorganisaatioilla kotitalouskyselyä vastaavanlaisia työtehtäviä enemmänkin, koska kunnilla ei välttämättä ole aikaa itse toteuttaa vastaavanlaisia selvityksiä. Markkinoiden kysynnän selvitys voisi kohdistua esimerkiksi mökkitalokkaripalveluihin tai maatilojen apu työvoiman tarpeisiin. Kysynnän laajuuden selvittyä on mahdollisuus ryhtyä rakentamaan sitä vastaavaa palvelutarjontaa. Välittäjäorganisaatio on hyvä toimija usean kunnan yhteisissä selvityksissä tai toimintojen organisoimissa. On turha tehdä yksin kaikkea silloin, jos sopimuksin on mahdollista saada aikaan sama tulos pienemmällä resursseilla.

Kulttuuriympäristön hoito ei vain viljelijöiden varassa

Kulttuurimaisemaan kuuluvat ihmisen työn ja toiminnan jäljet maisemassa. Näitä ovat pellot, niityt, hakamaat ja laitumet niihin liittyvine luontotyyppeineen ja rakennelmineen. Myös kylät, pihapiirit, yksittäiset merkkirakennukset ja muu rakennettu ympäristö liittyvät maaseudun kulttuurimaisemaan.

Nykyisin maaseudun maisemanhoito on pääosin maanviljelijöiden varassa. Osittain tämä on oikeasuuntaista, sillä suurin osa maapinta-alasta on maanviljelijöiden omistuksessa. Nykyinen maatalouspolitiikka ohjaa kuitenkin maatilojen koon kasvuun ja tehotuotantoon, ja maisemanhoidollinen tehtävä jää väistämättä tässä suuntauksessa pienemmälle huomiolle. Kulttuuriympäristön hoidossa riittää tekemätöntä työtä, ja sen vuoksi se on luonteva toimiala maaseudun palvelusopimuksissa. Työhön tarvitaan aktiiviviljelijöiden lisäksi myös muita toimijoita. Parhaimpia tahoja ovat erilaiset yhdistykset, sillä silloin tehtävä ei kaadu yhden ihmisen harteille.

Perinnemaiseman hoito

Maaseudun maisemankuvassa liiankin yleistä näkymää ovat pusikoituneet joenvarret ja hoitamattomat tienpientareet. Kukaan ei ota alueita hoitaakseen, sillä suurin osa yksityisistä maanomistajista ei välitä tai asuu liian kaukana kiinnittääkseen hoitamattomuuteen huomiota. Kunnan mailla tilanne on sama, sillä vain keskeisimmät taajama-alueet saavat osakseen hoitotoimenpiteitä.

Ongelmaksi muodostuu se seikka, että maisemanhoidosta maksettavat korvaukset on tätä nykyä suunnattu pelkästään aktiiviviljelijöille. Perinnemaisemien hoidosta maksettavat korvaukset ovat osa maatalouden erityisympäristötukia. Samaan aikaan kuitenkin iso osa kaikista uhanalaisimmista perinnemaisemista eli arvokkaista niityistä, kedoista ja hakamaista sijaitsee eläkkeellä olevien maatilain pitäjien, mökkiläisten ja muiden kuin aktiiviviljelijöiden mailla.

Alla seuraavat kaksi esimerkkiä ovat toteutumia siitä, että jokin muu kuin maanviljelijä voi toimia maaseudun maisemanhoitajana, ja saada lisäksi korvausta – joko omalle tai toisen maanomistajan maalle – tekemästään työstä.

4H-yhdistys perinnebiotoopin hoitotehtävissä

Vähänkyrön kirkonkylän keskustan läheisyydessä Kyrönjoen varrella on pitkään ollut hoitamaton maisema-alue. Alue on kiinteä osa maisemakokonaisuutta, johon kuuluvat kaunis kirkko kiviaitoineen, vanha lukkarin tupaja Länsi-Suomen vanhin kyläkoulu, joka on remontoitu toimivaksi kyläkeskukseksi pitkän tyhjillään olon jälkeen. Peltomaaksi alueet ovat olleet liian ”vähäisiä”. Kohde on kunnan kaavassa puistoaluetta. Vielä viime vuosina on yhdellä palstalla laiduntanut lampaita ja hevosia, mutta rantaan ja niityn reunustalle kasvanut puusto peittää jo maisemaa.

Koska alue oli vanhaa laidunaluetta, heräsi kysymys, voisiko alue olla perinnebiotooppi.

Perinnebiotoopin hoidon tavoitteena on estää alueen umpeenkasvu ja metsittyminen, jolloin säästetään tai palautetaan alueelle luonteenomainen kasvillisuus ja eläimistö. Maanviljelijät saavat tukea perinnebiotoopin hoitamiseen osana maatalouden ympäristötuen erityistukea.

Prosessin kuvaus

Kyrönmaan kohde osoittautui perinnebiotooppialueeksi. Ympäristökeskuksen perinnebiotooppiasiantuntija kävi paikalla ja totesi alueen olevan korkeammalla kohdallaan kalliokehto, mikä on yksi harvinaisimmista perinnebiotoopeista (kuva 13). Kalliolla kukkii valtoimenaan keltainen maksaruoho. Lähempänä joen rantaa alue muuttuu ruohoiseksi tuoreniityksi, jonka lajistossa on jäljellä niitylajeja, joilla olisi hoitotoimenpiteiden johdosta mahdollisuus lisääntyä ja palautua ennalleen. Alueella kasvaa muun muassa metsälauhaa, nurmirölliä, ahusolaheinää, kissankelloa sekä punaista ja valkoista siankärsämöä. Puustoa, pensaita ja varpuja alueella on joitakin: muun muassa pihlajaa, tuomea sekä kannervarypäs. Alueella kasvaa rehevöitymisen seurauksena myös koiranputkea, mesiangervoa, nokkosta ja vadelmaa, joiden valtaama alue laajenee vuosi vuodelta, ellei hoitotoimenpiteitä suoriteta.

Perinnebiotoopista puhuttaessa tarkastellaan perinteisten maankäyttötapojen (mm. laidunnuksen ja niiton) muovaamia elinympäristöjä. Perinnebiotooppityyppejä on kahdeksan, joista viisi on erityyppisiä niittyjä ja loput hakamaita, metsälaitumia ja nummia. Perinnebiotooppien ryhmittely perustuu maankäytön historiaan ja kasvilajistoon sekä alueen luontaisiin ekologisiin tekijöihin. (Hagelberg – Härjämäki – Laakso 2003: 6.)

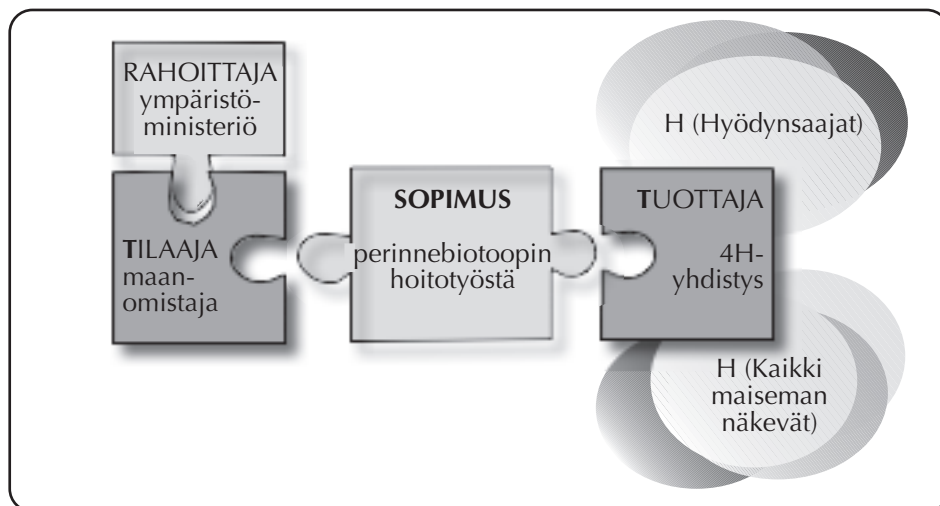
Kuva 13. Kalliokehto-perinnebiotooppikohde ja lähes näkymätön Kyrönjoki ennen hoitotöitä.

Sen jälkeen kun alue oli todettu perinnebiotoopiksi, asia piti esittää vielä ympäristökeskuksen tukipäätöksistä vastaavalle henkilölle. Tässä vaiheessa tärkeäksi nousi välittäjäorganisaation tekemä selvitys, että myös muut kuin maanomistajat voivat toimia maisemanhoitajina ja saada tekemästään työstä korvausta suoraan ympäristöministeriöltä. Vähänkyrön 4H-yhdistys oli jo alusta alkaen esittänyt mielenkiintoa maiseman kuntoon saattamista kohtaan ollen hyvin luonteva taho ottamaan tehtävän hoitaakseen. Länsi-Suomen ympäristökeskuksen edustaja kävi paikalla tarkastamassa omin silmin alueen ja puolsi asian eteenpäin viemistä.

Perinnebiotoopin hoitoavustusta haettiin tammikuussa suoraan ympäristöministeriöstä. Hakuprosessi oli 4H-yhdistykselle hyvin vaivaton, sillä tarvittiin vain maanomistajien suostumus luovuttaa maisemanhoito 4H-yhdistykselle (liite 6A). Lisäksi tarvittiin alueen lohkokartat ja yhden sivun mittainen esitys alueen historiasta ja hoitotoimenpiteistä. Mukaan liitettiin vanhoja valokuvia alueesta. Ympäristökeskuksen edustaja teki lopullisen esityksen tammikuussa ympäristöministeriölle. Päätös hoitoavustuksen myöntämisestä saadaan huhtikuussa. Hoitoavustusta myönnetään kertaluonteisesti ja sen määrä riippuu alueen koosta ja hoitotoimenpiteiden kustannuksista, hehtaarin kokoisen alueen hoitoavustus on noin 1500 euroa. Rahoitus saadaan takautuvasti eli pitää olla varaa maksaa kulut ennen kuin maksatus saadaan kuluja vastaan

Sopimukset

Vähänkyrön 4H-yhdistys on sopinut maanomistajien kanssa perinnemaisema-alueen hoitamisesta kirjallisesti (liite 6A). Tehtävän siirto 4H-yhdistykselle on perusteltua, koska tällä tavoin alueet saadaan kokonaisuudessaan hoitoon. Alue on neljän maanomistajan hallussa, joista kolme on yksityishenkilöitä ja yksi on Vähänkyrön seurakunta. Maanomistajat eivät ole itse kiinnostuneita ottamaan hoitotehtävää vastuulleen, mutta ovat kertoneet luovuttavansa tehtävän mielellään ulkopuoliselle hoidettavaksi. Osa maanomistajista asuu paikkakunnan ulkopuolella. Maanomistajilla ei ole minkäänlaisia taloudellisia sitoumuksia hoitotyöhön. 4H-yhdistys saa korvauksen suoraan ympäristöministeriöltä. Korvauksen saaminen edellyttää hoitopäiväkirjan täyttämistä, selvitystä toimenpiteistä sekä kustannusten erittelyä kulukuittikopioineen. Lisäksi osalle maanomistajista tehdään sopimuksenmukainen selvitys (liite 6B) tehdyistä töistä. Perinnebiotoopin hoidon sopimusosapuolia on kaikenkaikkiaan kolme; rahoittajana ympäristöministeriö, varsinaisena tilaajana maanomistajat ja maisemanhoitajana 4H-yhdistys, joka palkkasi nuoria työtehtäviin (kuva 14). Hyödynsaajia ovat maanomistajien lisäksi kaikki julkishyödykkeenä toimivan maiseman näkevät ihmiset.

Kuva 14. Sopimusosapuolet perinnebiotoopin hoitotehtävässä.

Hoitotoimenpiteet

Vähänkyrön kirkonmäen perinnemaiseman hoitotyön suunnittelu alkoi kesäkuussa neuvottelemalla puuston raivauksesta ja viimeistelemällä hoitosopimukset maanomistajien kanssa. Puuston raivaus ja niitto olivat keskeisiä toimenpiteitä ensimmäisenä vuonna. Työstä vastasivat raivaustöissä muutama talkoomies ja niitossa 4H-yhdistyksen toiminnanjohtaja ja kolme nuorta (konetöissä >16v.). Puiden kaadon lisäksi työntekijät hoitivat jälkityöt ja siirtelivät risut kasoihin. Polttopuuainees lahjoitettiin työntekijöille, jotka vastasivat aineksen siirtämisestä itse.

Heinäkuun aikana ajettiin mininiittokoneella ylipitkäksi päässyt koiranputkinokkos-horsma-mesiangervo-kasvusto. Länsi-Suomen ympäristökeskuksesta oli lainattavissa työtä varten palkkiniittokoneita. Apuna oli kaksi haravojaa, koska kasvijätettä oli kovin paljon. Viimeistelytyö tehtiin viikatteella niittämällä. Muun niiton lisäksi kalliokettoa peittävä vatukko raivattiin pois, jotta keto näkyisi kokonaisuudessaan kauempaakin katsellessa. Niittojäte ja risut poltettiin. Maisemallisesti alue on avautunut ja selkeä kokonaisuus kirkkoineen ja vanhoine koulurakennuksineen näkyy muun muassa entistä paremmin joen toiselta puolelta.

Perinnemaiseman hoitotöissä päädyttiin yhteistyöhön Vaasan Suunnistajien kanssa, jotka vastasivat raivaustöistä. 4H:n tärkeä tehtävä on kannustaa nuoria ympäristön hoitamiseen ja oman rahan ansaitsemiseen. Tämän vuoksi työ tarjottiin nuorille, joilla ei ollut aikaisempaa työkokemusta varsinkaan perinnemaiseman hoidon osalta. Joillekin nuorille hoidettu alue ja sen merkitys oli tuntematon. Muutaman viikon kohtuullisen rankan työn jälkeen nuoret

olivat halukkaita tekemään työtä seuraavanakin kesänä. Nuoret saivat työstään palkkion, joka oli noin 100 euroa viikossa. Perinnemaiseman hoitotyöt ovat yksi mahdollisuus nuorille päästä kesätöihin ja saada työkokemusta, mikä pienellä paikkakunnalla ei ole itsestäänselvyys. Samalla kotiseudun ja luonnon tuntemus ja arvostus lisääntyvät.

Maisemanhoito on saanut paikallisilta pääosin kiitosta. Muutaman henkilön perinteinen vadelpaikka tuhoutui kalliokedolla, mutta alemmaksi jätettiin mahdollisuus vadelmien poimintaan jatkossakin. Lisäksi vastustusta herätti yhdessä henkilössä ihanien ja hyödyllisten horsmien ja mesiangervojen kaataminen, saadusta luonnontuhoaja-nimityksestä huolimatta 4H-yhdistys pysyi suunnitelmassa.

Perinnebiotoopin hoitotoimenpiteet voisivat tehdä ihmisten sijasta laiduneläimet. Olisi jopa suositeltavaa vuokrata laidunkarjaa (lampaita, hevosia tai lehmiä) paikallisilta karjatilallisilta hoitamaan aluetta. Tällöin työläs niitokorjuujätteen talteenotto jäisi pois, sillä eläimet hoitaisivat työn. Vähänkyrön tapauksessa sopimuksen tekovaiheessa laiduneläimiä ei kuitenkaan ollut lähialueella tiedossa. Ensimmäisen kesän jälkeen taito, innostus ja rohkeus ovat kasvaneet ja työtehtävät toisena kesänä muuttuvat osittain. Perinnemaisema-alueen ensimmäisen niiton jälkeen todettiin, että alue soveltuu traktoriniittoonkin. Toisen kesän suunnitelmissa on tehdä koneellinen niitto traktorilla ja niittojätteen keräys touko-kesäkuun vaihteessa, jonka jälkeen lampaat hoitaisivat aluetta jälkilaidunnuksena. Lampaiden aidan ja suojan tekeminen sekä lampaitten paimentaminen vaatii työvoimaa, jossa mahdollisuuksien mukaan käytetään nuoria. Puuston osalta ei tehdä suuria raivaustöitä, pienimuotoinen siistiminen voitaneen tehdä raivaussahalla. Tavoitteena on järjestää maailman ympäristöpäivänä Niittypiknik-tapahtuma, jossa olisi luontopolkukin jo valmiina.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Perinnebiotoopin hoitoavustus on tukimuotona huonosti tunnettu, sillä esimerkiksi Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueella avustushakemuksia lähetettiin vuonna 2005 neljä kappaletta, jotka saivat myönteisen tukipäätöksen. Tukimuoto on hyvä esimerkki siitä, että myös muut kuin maanviljelijät voivat toimia maisemanhoitajina ja saada korvausta tekemästään työstä. 4H-yhdistysten lisäksi esimerkiksi kyläyhdistykset voivat ottaa näin vastuuta kylämaiseman kehittämisestä esimerkiksi pienimuotoisina kunnostushankkeina.

Tällä hetkellä vain perinnebiotooppikohteet ovat suoraan ympäristöministeriön erityisbudjetin kautta haettavia. Muista maatalouden erityisympäristötuista luonnon monimuotoisuuden edistäminen sekä maiseman kehittäminen ja hoito ovat vain maanviljelijöille kohdennettavia tukia. Tilanne saattaa muuttua ensi ohjelmakaudella, mikäli rahoitusjärjestelyt antavat myöten. Muun muassa Suomen Luonnonsuojeluliitto on vaatinut, että ympäristöjärjestöjen hankkeet tulee lisätä

EU:n seuraavan maataloustukikauden (2007–2013) ympäristötukien toteutukseen. Jos asia etenee toivotunlaisesti, hoitotyöt rahoitetaan maaseudun kehittämisvaroista, ja rahoitus kanavoituu alueille Leader-toimintatapana toimintaryhmien kautta (Suomen Luonnonsuojeluliiton kotisivut).

Kyläyhdistyksen perinnemaiseman hoitotehtävissä lampaat

Isonkyrön kunnassa laadittiin Länsi-Suomen ympäristökeskuksen toimesta Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma (LUMOSuunnitelma) kesällä 2005. Yleissuunnittelun maastotöiden tulokset eli 87 luonnon monimuotoisuuden ja perinteisen maaseutumaiseman kannalta tärkeää kohdetta koottiin kirjaseksi (Kullas 2005). Vastaavia selvityksiä tehdään vuosittain eri ympäristökeskusten alueilla eri kuntiin kohdistuvina.

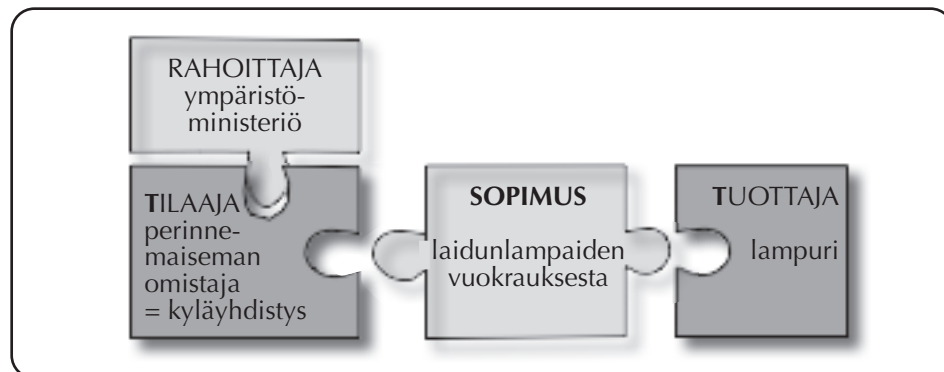
LUMOSuunnitelman pohjalta tiedossa olivat kunnan perinnemaisemat. Yhtenä olennaisena tietona kartoituksen perusteella nousi se seikka, että koko Kyrönjoen varsi on perinnebiotooppia. Joki toimii ekologisena käytävänä ja on sinänsä arvokas. LUMOSuunnitelma toimii siis lähtökohtana sille, että käytännön hoitotöille on mahdollista saada avustusta.

Prosessin kuvaus

Suurin osa LUMOKohteista oli maanviljelijöiden omistamia maa-aloja, joiden hoitoavustukset haetaan erityisympäristötukena. Tapausesimerkiksi nostettiin hieman poikkeava kohde, sillä edistettäväksi kohteeksi valittiin kyläyhdistyksen omistama maa-ala.

Ensimmäinen tehtävä oli informoida kyläyhdistyksen väkeä ja saada heidät tiedostamaan, että heidän omistamallaan maa-alalla on arvokas perinnemaisema – tässä tapauksessa ehkä koko kartoituksen arvokkain kohde, sillä ainoa ketoneilikkaesiintymä löytyi Tuuralan kyläyhdistyksen kohteesta. Kyseinen kasvi on harvinainen ja valtakunnallisesti silmälläpidettävä putkilokasvi.

Tuuralan kyläyhdistyksen väki innostui asiasta ja kokouksessa tehtiin päätös ryhtyä hoitamaan kohdetta. Koska kyläyhdistyksellä on myös kesäisin auki oleva Kyläkaffila Kyrönjoen rannassa, nousi ajatus vuokralampaiden laidunnuksesta kahvilan vierellä. Välittäjäorganisaatio selvitti kunnassa toimivat lampurit, joista yhden kanssa päästiin sopuun lampaiden vuokrauksesta Kyrönjoen rannalle. Kyläyhdistys pääsi yhteisymmärrykseen lampurin kanssa ja laiduntamisesta laadittiin kirjallinen sopimus, jossa sovittiin vuokrahinnasta ja siitä kummalle osapuolelle kuuluu lammassaitauksen tekeminen, lampaiden kuljetus, päivittäisen vedensaannin varmistaminen ja vakuutusten ottaminen (kuva 15 ja liite 7).

Kuva 15. Sopimusosapuolet perinnemaisema-kohteen hoidossa.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Välittäjäorganisaatio pystyy tiedoillaan ja kontakteillaan edistämään sitä, että kartoituksessa esitetyt kohteet saadaan hoidon piiriin. Välittäjäorganisaatio pystyy kokoamaan alueensa lampurit, jotka ovat kiinnostuneet lampaidensa vuokrauksesta perinnemaiseman hoitajina. Välittäjäorganisaatio voi koota oman alueensa laidunpankkia, jossa kohtaavat sekä laidunkarjan omistajat että perinnemaisema-kohteita omistavat tahot. Valtakunnallisesti toimiva ProAgria Pirkanmaan Maa-seutukeskuksen ylläpitämä laidunpankki löytyy osoitteesta www.laidunpankki.fi, joka palvelee eläinten ja laidunmaiden vuokraajia. Välittäjäorganisaatio avustaa neuvotteluissa siten, että sopimusosapuolten vastuut ja velvollisuudet tulevat selkeästi osoitettua ja kattavasti kirjattua sopimukseen.

Muinaisjäänkökohteen hoitosuunnitelma Kyrönjoen varrella

”Kiinteät muinajäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta” (Muinaismuistolaki 17.6.1963/295 1 §). Kiinteitä muinajäännöksiä ovat ihmisten muinoin tekemät maa- ja kivikummut, haudat ja kalmistot, kivet ja kalliopinnat, joissa on muinajäännöksiä kirjoituksia, uhrikivet ja muut palvontapaikat, muinajäännöksiä ajoilta peräisin olevat asumusten ja työpaikkojen jäännökset, kirkkojen, kappeliin, linnojen, luostarien ja muiden huomattavien rakennusten rauniot sekä muinoin pystytetyt muistomerkit. Suomesta tunnetaan tällä hetkellä noin 16 000 esihistoriallista muinajäännöstä. Niiden koko vaihtelee yksittäisistä hautaröykkiöistä useiden neliökilometrien laajuisiin asuinpaikkoihin tai linnavuoriin.

Arkeologisen kulttuuriperinnön hoito on kiinteiden muinaisjäännösten ja niiden ympäristön kunnossapitoa sekä alueiden käytön suunnittelua ja organisoimista. Tarkoituksena on tuoda esiin kulttuurihistoriallisia elementtejä ja turvata niiden säilyminen tulevaisuuteen. Hoidetut muinaisjäännökset auttavat syventämään asukkaiden identiteettiä ja vahvistamaan ihmisten sitoutumista omaan elinympäristöönsä.

1970- ja 1980-luvuilla muinaisjäännösten hoitotöitä tehtiin vapaaehtoisin voimin. Museoviraston organisoima muinaisjäännösten hoito käynnistyi vuonna 1988. Hoidon toimintamallit ovat kehittyneet vuosien varrella. Aluksi keskityttiin muinaisjäännösten rakenteiden esille saamiseen. Myöhemmin työtä laajennettiin luonnollisiin maisemallisiin kokonaisuuksiin. Nykyisin työssä tarkastellaan kiinteän muinaisjäännöksen ja sen ympäristössä olevien ihmistoiminnan eri-ikäisten jälkien muodostamaa kokonaisuutta.

Lähtökohta

Kyrönmaalla sijaitseva yleisesti tiedossa oleva Kirkkosaaren muinaisjäännöskohde on herättänyt vilkasta keskustelua, sillä alue uhkaa puustoutua ja pusikoitua peittäen alleen vuonna 1610 rakennetun kirkon muistokiven ja viikinkipäällikön hautakummun 700-luvulta. Viereiselle Kirkkolammen osalle on tehty maisemanhoitosuunnitelma, mutta käytäntöönpano on jäänyt kesken. Alueelle on suunniteltu ulkoilureittiä. Alueen omistajat ovat kunta, seurakunta sekä yksityiset henkilöt.

Prosessin kuvaus

Välittäjäorganisaation tietoon tuli, että Museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikkö suunnittelee, organisoii ja valvoo muinaisjäännösten hoitoa. Työvoimasta neuvotellaan vuosittain alueellisten TE-keskusten ja työvoimaviranomaisten kanssa. Työllistämismäärärahojen leikkausten seurauksena on muinaisjäännösten hoitoon viime vuosina ollut entistä vaikeampaa saada työministeriön rahoitusta.

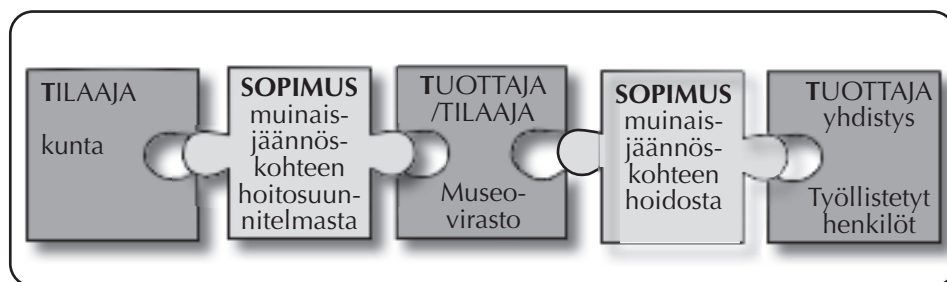
Välittäjäorganisaatio tiedusteli kunnan teknisen toimen suhtautumista muinaisjäännösten hoitoyksikön paikalle kutsumiseen. Teknisen toimen johtaja otti yhteydenoton hyvin myönteisesti vastaan ja tämän keskustelun jälkeen välittäjäorganisaatio esitti tervetuloitotukset muinaisjäännösten hoitoyksikön edustajalle. Sopimus muinaisjäännöskohteen hoitosuunnitelmasta kunnan ja muinaisjäännösten hoitoyksikön kanssa laadittiin välittäjäorganisaation välityksellä. (kuva 16).

Hoitoyksikön edustaja saapui paikalle kesäkuun alkupäivinä, jolloin hän näki maaston kasvuaikana. Paikalle oli kutsuttu kunnan edustajan lisäksi myös alueen paikallishistorian hyvin tuntevia henkilöitä. Arkistolähteitä, karttoja ja maastossa tehtyjä havaintoja apuna käyttäen muinaisjäännösalueelle tehtiin huolellinen

hoito- ja käyttösuunnitelma, joka ohjaa käytännön hoitotyötä. Muinaisjäännösten hoito edellyttää huolellista perehtymistä alueen maankäytön historiaan, luonnonolosuhteisiin ja sen kulttuurihistorialliseen taustaan.

Muinaisjäännösten hoito on muinaismuistolain mukaan Museoviraston tehtävä. Museovirasto voi kuitenkin antaa toiselle osapuolelle luvan hoitaa kiinteää muinaisjäännöstä. Museovirastossa muinaisjäännösten hoitoyksikön aluesuunnittelijat vastaavat hoidon suunnittelemisen lisäksi työn ohjaamisesta ja valvomisesta. Kun hoitosuunnitelman ja hoidon tavoitteet ovat selkiytyneet voi hoitolupaa hakea kirjallisesti Museovirastolta (<http://www.nba.fi/fi/mjhhoitolupa>).

Hoitotyöt tekevät yleensä valtion työllisyysvaroin työllistetyt henkilöt Museoviraston työnohjauksessa. Kyrönmaalla muinaisjäännöskohteen hoidon toteuttamisen esteeksi muodostuivat maantieteelliset rajat. Pohjanmaa kuuluu Porin hoitopiirin etäalueeseen, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että hoitosuunnitelma tehdään, mutta varsinaisen hoitotyön organisointi ja toteuttaminen jää alueen omille harteille. Porista käsin ohjaus on mahdotonta.

Kuva 16. Sopimosapuoleet muinaisjäännöskohteen hoitosuunnitelman tekemisestä.

Muinaisjäännösten hoito on pitkä prosessi, joka kestää vuosia. Hoito alkaa perusraivauksella, jossa alueen kasvillisuutta harvennetaan usein voimakkaastikin. Kun tavoiteltu maisemallinen ilme alueella on saavutettu, alkaa resurssitarpeiltaan pienempi ylläpitävä hoito. Kohteen luonteesta riippuen se tehdään joko ihmisvoimin tai laiduntamalla. (<http://www.nba.fi/fi/mjhoidontoteutus>)

Koska metsä on muinaisjäännöksen tyypillisin ympäristö suuressa osassa Suomea, edellyttää muinaisjäännösten hoito usein perehtymistä metsänhoidon kysymyksiin alueella sekä yhteistyötä metsäalan ammattilaisten kanssa. Useimmiten kyse on maiseman avaamisesta ja muinaisjäännöksen rakenteita peittävän puuston poistamisesta, mutta tavoitteet ja käytännön toteutus vaihtelevat tapauskohtaisesti. Kyrönmaan kohteen hoitoa kaavaillaan aloitettavaksi suunnitelman tekoa seuraavana vuonna. Koska Museoviraston apua ei ole saatavilla, pyritään kohde saamaan hoitoon paikallisin resurssein, johon yhdistyvät kunnan, yksityisten henkilöiden, museoyhdistyksen ja kotiseutuyhdistyksen voimavarat.

Muinaismuistokohteiden hoito Suomen eri alueilla on epätasa-arvoisessa asemassa. Koska pohjoisin hoitopiiri on Pori, käytännössä kaikki Poria pohjoisemmat alueet jäävät ilman hoitotoimenpiteiden ohjausta. Totuus kuitenkin on, että myös Poria pohjoisempina on paljon hoidon tarpeessa olevia muinaisjäännöskohteita, esimerkiksi pelkästään Laihian kunnassa on 5 000 muinaishautaa. Hyvä kysymys on, miksi Museoviraston alun perin työllisyysvaroin perustamat yksiköt, jotka on nyt vakinaistettu, hoitavat vuodesta toiseen samoja kohteita. Etelän muinaisjäännöskohteilla on hoitosuunnitelmat ja rutiinit valmiina, joten hoitoyksiköt voisivat siirtyä pohjoisempiin maakuntiin käynnistämään uusia hoitokohteita.

Hankkeen aikana ilmeni, että Museovirastossa toteutetaan jonkin asteisia alueellistamisjärjestelyjä ja entistä pohjoisempia alueita pääsee Museoviraston hoidon piiriin. Mitä se sitten käytännössä tarkoittaa, ei ole vielä kenellekään täysin selvää. Vähitellen Museovirasto kuitenkin ulottaa käytännön töitä Pohjanmaalle, ja varovainen lupaus Museoviraston taholta on annettu, että jonkinasteisiin käytännön toimiin päästään jo kesällä 2006. Voi siis hyvin olla, että Kyrönmaalla saadaan apua lähitulevaisuudessa raivaustehtäviinkin.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Hoidetut muinaisjäännökset auttavat syventämään paikallisten asukkaiden identiteettiä ja vahvistamaan näin myös ihmisten sitoutumista omaan elinympäristöönsä. Muinaisjäännöksen hoidon yhtenä tavoitteena on, että hoidettua muinaisjäännöstä voidaan esitellä ihmisille. Muinaisjäännökset tarjoavat hyvää materiaalia historian opetukselle, mutta niitä käytetään yhä useammin myös esimerkiksi ympäristö- ja kotiseutuopetuksessa, kulttuuri- ja taidekasvatuksessa sekä maantieteen ja biologian opetuksessa. Muinaisjäännökset ovat nykyisin usein myös erilaisten kulttuuri- ja luontomatkailureittien osa. Niistä voidaan koota myös eri kohderyhmille, esimerkiksi koululaisille suunnattuja opastettuja reittejä. Käynnissä onkin useita erilaisia projekteja, jotka pyrkivät kehittämään muinaisjäännösten käyttöä matkailunähtävyyksinä.

Hoidetut muinaisjäännökset ovat monipuolisia käyntikohteita, joita voidaan hyödyntää niin opetuksessa, matkailussa kuin virkistyskäytössäkin. Koska muinaisjäännökset ovat korvaamattomia ja ainutlaatuisia, ovat suojeleminen ja säilyttäminen etusijalla kohteen käyttöä suunniteltaessa.

Virkistysreitistön huolto ja ylläpito

Monilla paikkakunnilla rakennetaan hankerahoituksella retkeilyreitistöjä. Ongelmana tahtoo olla reitin rakentamisen jälkeen se, että projekti loppuu eikä vastuutahoa reitistön huoltamiselle ole. Reitistön kunnossapidon puuttumisesta

aiheutuu varsinaisen polun käytön vähentyminen, mutta myös paikkakunta saa huonoa mainosta.

Kyrönmaan Patikka-hanke tuotti poluista ja metsäteistä koostuvan retkeilyreititaukopaikkoineen. Patikkareitistö kulkee kolmen kunnan alueella ja on pituudeltaan 125 kilometriä. Matkan varrella on 15 kylää. Reitistö sisältää rakennettuja pitkospuuosuuksia sekä huollettuja taukopaikkoja tulisijoineen (kuva 17).

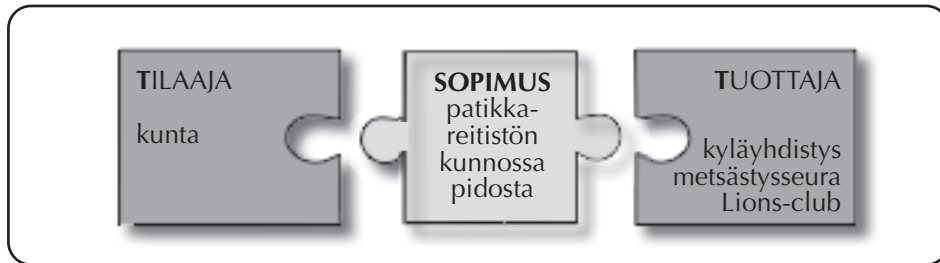
Kuva 17.
Kyrönmaan patikkareitin suo-osuus ylitetään pitkospuilla.

Sopimusprosessi

Reitistön suunnittelu tehtiin yhteistyössä paikallisten asukkaiden ja sidosryhmien kanssa. Alueen asukkaat sitoutuivat patikkareitistön rakentamiseen vahvasti, kulkihan reitistö yksityisten maiden läpi. Patikkareitistön suunnitteluvaiheessa kannettiin huolta myöhemmistä huolto- ja kunnostustarpeista. Reitistön kolme kuntaa sitoutui jo tuossa vaiheessa vastaamaan reitistön kunnossapidon kustannuksista, kunhan ne vain saataisiin järkevälle tasolle. Reitistön huolto- ja kunnossapidosta sovittiin alustavasti reitin rakennusvaiheessa paikallisten yhdistysten kanssa. Vahvimmin sitoutuneiksi huoltojoukoiksi ennakoitiin kyläyhdistyksiä, joita sopimusvaiheeseen tulikin mukaan yhteensä seitsemän kappaletta. Sopivan kyläyhdistyksen puuttuessa huolto- ja kunnostussopimuksia saatiin tehtyä luontevasti myös kolmen metsästysseuran ja yhden Lions-klubin kanssa.

Sopimukset

Sopimukset laadittiin kunnan ja yhdistyksen välille (kuva 18). Sopimuksessa lueteltiin vuosittain tehtävät huoltotoimenpiteet, kolmen vuoden välein toistuvat kunnostustyöt sekä kuuden vuoden välein toistuvat merkintätoimenpiteet (liite 8).

Kuva 18. Sopimusosapuolet patikkareitistön hoitotehtävässä.

Sopimuksia laadittiin kaiken kaikkiaan 15 kappaletta yhdistysten ja kolmen kunnan välillä. Sopimukset olivat muuten identtisiä, paitsi että korvaus maksetusta työstä vaihteli. Välittäjäorganisaatio osallistui korvauksien suuruuden arviointiin, työstä korvauserusteista valmiin excel-taulukon ja laati kirjallisen sopimusohjan, jota kokouksissa kommentoitiin.

Sopimuksessa oli olennaista saada huoltotoimenpiteistä maksettava hinta jyvitettyä tasapuolisesti kaikille yhdistyksille. Korvausta tehdyistä huoltotoimenpiteistä jyvitettiin kilometrien ja taukopaikkojen suhteessa. Vertailupohja huoltotoimenpiteistä yhdistyksille maksettavalle korvaukselle saatiin, kun laskettiin ammattilaiselle vastaavasta työstä maksettava palkka. Vastaavanlaisia sopimuksia yhdistysten kanssa on tehnyt Metsähallitus, jonka edustaja konsultoikin patikkareitistön sopimuksia.

Patikkareitistön huoltosopimuksessa on perusteltua laatia sopimus kirjallisesti (liite 8). Palveluntuottajan eli kyläyhdistyksen tai metsästysseuran aktiivinen toimija voi vaihtua sopimuskauden aikana, jonka vuoksi seuraajalla on oltava tarkka selvyys siitä, mitä on sovittu. Vastaavasti myös kunnan kannalta on erityisen tärkeää pystyä varmistamaan kirjallisessa sopimuksessa kummankin osapuolen vastuut ja velvollisuudet.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Patikkareitistön huoltosopimus on oivallinen esimerkki kunnan ja kolmannen sektorin välisestä kumppanuussopimuksesta. Kunnalla ei olisi itsellään resursseja hoitaa tämän tyyppisiä ulkoilukohteita, joten sillä on selvä motiivi tehdä yhteistyötä paikallisen yhdistyksen kanssa. Kyläyhdistys tai muu vastaava paikallistoimija on motivoitunut auttamaan pystyessään näin kohentamaan lähiympäristön houkuttelevuutta ja saadessaan tekemästään työstä myös asiallista korvausta. Molemmat osapuolet hyötyvät yhteistyöstä.

Vastaaventyypistä kunnan ja kolmannen sektorin yhteistyötä olisi mahdollista laajentaa maisemanhoidollisiin toimiin. Koska kunnalla ei ole resursseja esimerkiksi tien- ja joenpienareiden sekä joutomaiden maisemanhoitoon, työtä

voisi kanavoida sille yhdistykselle, jonka kiinnostuksen kohteena maisemallinen siistiminen erityisesti olisi. Jos tällainen kohde löytyy, on erityisesti yhdistyksen tehtävä ottaa aktiivinen rooli kunnan suuntaan. Tehtävän hoitaminen ei välttämättä vaadi suuren luokan valtuustoaloitteen kirjoittamista, vaan pelkkä puhelinsoitto ympäristöasioista vastaavalle henkilölle kunnan tekniseen toimeen voi olla riittävä alkusysäys tehtävän hoitoon.

Kulttuuripalvelut aktivoivat kyliä

Kulttuuripalveluihin on perinteisesti varattu hyvin niukat julkiset varat. Kulttuuripalvelujen tarve jää helposti esimerkiksi hoiva- ja hyvinvointipalvelujen tarpeen jalkoihin. Onhan niiden palvelujen puuttuminen suurempi ongelma kuin kulttuuripalveluiden. Kuitenkin maaseudun asukkaiden viihtyvyyden kannalta vapaa-ajan aktiviteetit nousevat tärkeäksi voimavaraksi ja tuovat maaseudun elämään lisää mielekkyyttä. Tärkeinä rahoituslähteinä ovat erilaiset rahastot ja säätiöt sekä opintokeskukset, joiden tuen turvin toimintoja pystytään organisoimaan.

Ruotsinkielen kesäkerho lapsille

Lähtökohta

Kyrönmaan tarvekartoituksen aikana huomattiin monien lasten vanhempien toivovan, että kunnissa järjestettäisiin suomenkielisille lapsille ruotsinkielistä kerhotoimintaa. Samoin koululaisille järjestettävään kesätoimintaan tuntui olevan kysyntää. Kyrönmaalaiset lapset aloittavat toisen kotimaisen kielen opiskelun aika myöhäisessä vaiheessa. Tästä huolimatta ruotsinkielisen rannikkoseudun välitön läheisyys tuo mielenkiintoa ruotsinkielen oppimiseen ja kieleen tutustumiseen jo varhaisina ikävuosina.

Prosessin kuvaus

Laihian MLL oli kiinnostunut sekä lasten kesäkerhon että ruotsinkielen kerhon järjestämisestä kouluikäisille lapsille. Yhdistyksellä olikin aiemmilta vuosilta jonkin verran kokemusta kielikylyperiaatteella toimivien kerhojen järjestämisestä. Välittäjäorganisaatio ja yhdistys kävivät vapaamuotoisia keskusteluja, keksivät idean yhdistää nämä kaksi asiaa ja alkaa tarjota kesällä 2005 ruotsinkielistä kesäkerhotoimintaa kouluikäisille lapsille.

Heti alkuun heräsi kysymys sopivan opettajan löytämisestä. Kyrönmaalla asuu hyvin vähän ruotsinkielisiä, joten välittäjäorganisaation ominaisuudessa

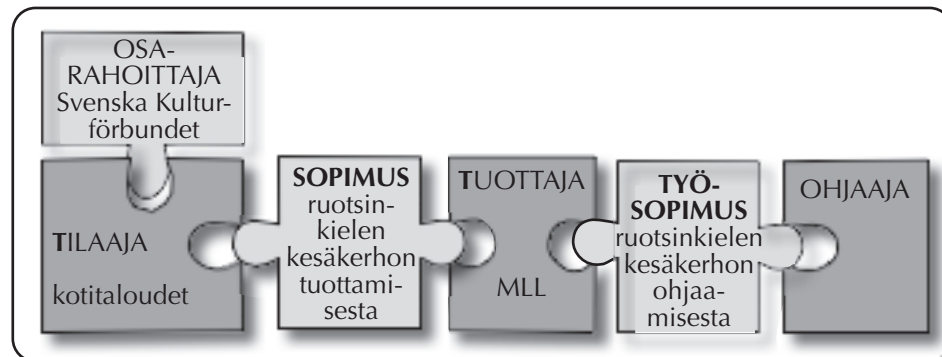
lähdettiin kyselymään Vaasan yliopiston ruotsinkielen laitokselta sopivaa opettajaa tai opiskelijaa kesäkerhon ohjaajaksi Kyrönmaalle. Vaasan yliopiston kautta löytyikin naapurikunnassa asuva kielikylpyopettajaopiskelija, joka oli kiinnostunut toimimaan kerhon vetäjänä. Välittäjäorganisaatio järjesti tapaamisen Laihialle MLL:n tiloihin ja yhdessä neuvoteltiin tulevasta toiminnasta, sen rahoituksesta ja ehdoista.

Suullisesti sovittiin, että opiskelija ryhtyy kerhon vetäjäksi ja alettiin suunnitella erilaisia rahoitusmahdollisuuksia. Päätettiin, että MLL:n hankevarat eivät saisi olla ensisijainen rahoituslähde, vaan muita kansallisia rahoitusmuotoja olisi löydettävä. Toimintaan haettiin sekä Pohjanmaan liiton kulttuuriavustusta (hakijana MLL) että Etelä-Pohjanmaan kulttuurirahaston apurahaa (hakijana MLL ja kielikylpyopettaja). Osa kustannuksista päätettiin jo alun perin kattaa osallistujamaksuilla. Avustusta ei saatu kummaltakaan toimijataholta. Pohjanmaan liiton kulttuuriavustukset jaettiin nimenomaan suomenkielistä kulttuuria kehittäviin toimintoihin, mitä ruotsin kielikylpykerhotoiminta ei ollut. Etelä-Pohjanmaan rahaston perusteluna avustushakemuksen hylkäämiseen oli avustushakemusten suuri määrä. Kaikille ei riittänyt avustusta, joten karsintaa jouduttiin tekemään. Pääperiaatteena Etelä-Pohjanmaan rahaston apurahojen myöntämisessä on, että rahalla ei saisi maksaa palkkaa. Lahjoittajat ovat jo kertaalleen maksaneet verot eli mikäli varat laitettaisiin palkan maksuun, tulisi veroa maksaa uudelleen. Hakemukset tulisi muotoilla siten, että avustuksilla katetaan jotain muita kuin palkkakustannuksia.

Välittäjäorganisaatio päätti kuitenkin jatkaa uusien rahoituskanavien etsimistä. Näin löytyikin Svenska Kulturförbundet, joka päätti rahoittaa kokeiluluonteisesti ensimmäistä kertaa vastaavaa toimintaa. Avustusta myönnettiin 1000 € ja näin kielikylpykerhon saatiin järjestettyä. Kielikylpykerho järjestettiin loppujen lopuksi Laihian MLL:n ja Kyrönmaa-opiston yhteistyönä.

Sopimukset

Ruotsin kielen kesäkerhon järjestämisessä oli loppujen lopuksi neljä osapuolta: Kotitaloudet tilaajana, Svenska Kulturförbundet osarahoittajana, MLL tuottajana, joka osti tarvitsemansa ohjaajan työsuorituksen (kuva 19). Kansalaisfoorumin laatima kouluttajasopimusmalli (liite 9) on hyvä luonnospohja yhdistyksille työsuorituksen laatimisessa.

Kuva 19. Sopimusosapuolet ruotsinkielisen kesäkerhon organisoinnissa.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Kesäkielikylpykerhon palvelun tuottajana voi olla mikä tahansa lasten toimintaa järjestävä yhdistys tai seura. Ei ole myöskään mahdotonta, että esimerkiksi yksityinen päiväkotilaajentaisi toimintaansa kesäaikaan koululaisten kerhotoimintaan. Myös kunnallinen päiväkotilaajentaisi tarjota vastaavaa palvelua. Erilaiselle lasten toiminnalle kesäaikaan löytyy tarpeita luultavasti jokaisesta kunnasta. Kerho voisi toimia hyvin myös jollain muulla kielellä, esimerkiksi englanniksi.

Kielikylpymenetelmällä voitaisiin järjestää kerhoja aikuisillekin. Mikään ei myöskään estä kerhotoiminnan järjestämistä loma-ajan ulkopuolella, esimerkiksi yhtenä iltana viikossa. Kielikylpymenetelmän ulottamista perusopetukseen voisi harkita.

Kyläyhdistyksen elokuvaleiritoiminta

Lähtökohta

Ongelmana kulttuuritoiminnassa on pysyvän rahoituksen löytyminen. Vaarana on se, että kerho-ohjaajien ja kouluttajien oletetaan tekevän töitä joko talkooperiaatteella tai hyvin pienellä kerho-ohjaajan palkkiolla. Tämä taas vähentää ohjaajien kiinnostusta tehtävää kohtaan. Kaikkia kustannuksia ei välttämättä voi periä lasten vanhemmiltakaan. Vain harva kyläyhdistys on kääntynyt rahaston tai säätiön puoleen, vaikka niiden avustuksella jokin kauan haaveiltu toiminto voisi konkretisoitua. Kun hakuprosessin käy kerran läpi, voi taitojaan hyödyntää seuraavina vuosina melko pienellä vaivannäöllä. On kuitenkin muistettava, etteivät säätiöt ja rahastot ole yksittäisen hakijan kannalta varmoja rahoittajatahoja eikä niistä yleensä saa rahoitusta peräkkäisinä vuosina, ainakaan samanlaiseen toimintaan.

Prosessin kuvaus

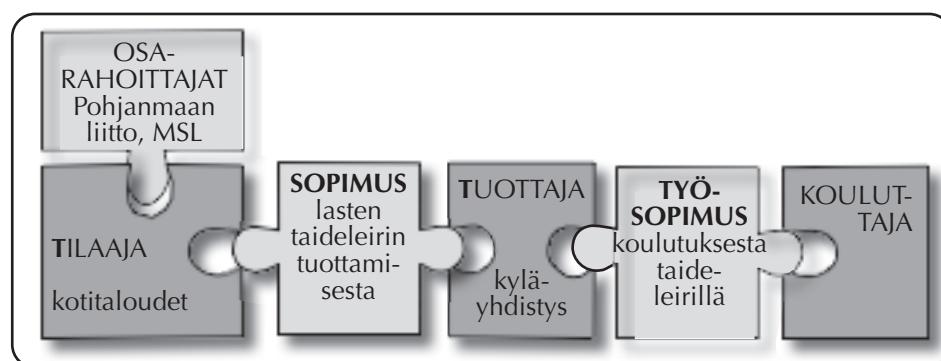
Isonkyrön Tuuralan kyläyhdistyksessä oli jo useana vuonna suunniteltu digitaalisen kuvankäsittelyn leirin järjestämistä. Toiminta on kuitenkin kerran toisensa jälkeen kaatunut jo alkuvaiheessa rahoituksen puutteeseen. Koska opettajille pitää pystyä maksamaan asiallista palkkaa, kustannukset ovat nousseet ilman ulkopuolista rahoitusta kurssilaisille liian korkeiksi. Tällöin osallistujia leirille ei ole saatu.

Välittäjäorganisaatio selvitti sopivat vaihtoehdot toiminnan järjestämisen rahoittamiseksi. Välittäjäorganisaation avustuksella yhdistys pääsi eteenpäin rahoituksen suunnittelussa ja hankinnassa. Yhdistykselle oli ensiarvoisen tärkeää, että joku taho laittoi hakemuksia vireille ja toimi eräänlaisena moottorina asian eteenpäin viemiseksi.

Välittäjäorganisaatio auttoi kyläyhdistystä Pohjanmaan liiton kulttuuriavustushakemuksen tekemisessä. Toimintaan haettiin 1 000 euroa avustusta. Liitosta tuli myönteinen päätös, mutta avustussumma oli pudotettu puoleen eli 500 euroon. Tämän lisäksi opettajien palkkoihin haettiin takautuvasti avustusta Maaseudun Sivistysliitosta. Maaseudun Sivistysliiton kanssa oli aiemmin sovittu, että yksittäinen kyläyhdistys voi hakea avusta kurssin järjestämiseen. Kurseilla kohderyhmä ja aihekin yhdistää, niin kaksi tai useampi kurssi kannattaa paketoitua yhdeksi kurssiksi, esimerkiksi äiti-lapsi-taideleiri sekä videoleiri. Puhelimitse varmistetaan tuntimäärä eli varataan tuki Maaseudun Sivistysliitolta. Hakuaika on ympäri vuoden. Toteutunut ohjelma liitetään tilitykseen. Tukisumma on 16,80 tunnilta jäsenille ja puolet siitä ei-jäsenille. Tukea voi saada kuitenkin maksimissaan puolet kustannuksista.

Sopimukset

Yhdistys teki kouluttajasopimuksen leirien vetäjien kanssa. Kansalaisfoorumin laatimaa kouluttajasopimusmallia (liite 9) käytettiin pohjana. Leirin osallistujien ja järjestäjien välille ei ollut tarpeen laatia kirjallisia sopimuksia, vaan suullinen sopimus koettiin riittäväksi. Sopimusprosessi muotoutui neljän osapuolen yhteistyönä; osarahoittajina toimivat Pohjanmaan liitto ja MSL, tilaajina kotitaloudet, tuottajana kyläyhdistys, joka alihankintana osti kouluttajapalvelut (kuva 20).

Kuva 20. Sopimusosapuolet lasten taideleirin organisoinnissa.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Erilaisten kurssien järjestämiseen voi saada rahoitustukea eri opintokeskusten (taulukko 3) kautta. Näitä ovat muun muassa Maaseudun Sivistysliitto, Sivistysliitto Kansalaisfoorumi ja OK-opintokeskus. Yhteistä opintokeskuksille on se, että niiden toiminta perustuu lakiin vapaasta sivistystyöstä ja taustaorganisaationa on opetushallitus. Yhteinen nimittäjä on aikuiskasvatus, kulttuuritoiminta ja muu vapaa sivistystyö. Opintokeskusten eroavuudet johtuvat jäsenjärjestöjen erilaisista arvomaailmoista, jolloin toiminta saa hieman eri muotoja. Opintokeskukset tukevat pääasiassa omien jäseniensä toimintaa, mutta sääntö ei ole aivan ehdoton. On huomattava, että opintokeskusten avustusta voi saada muiden avustusten lisäksi.

Kyläyhdistykset eivät suoraan voi saada minkään opintokeskuksen täysimääräistä tukirahoitusta, sillä SYTY ei ole yhdenkään opintokeskuksen jäsen. Asia on pikemmin päinvastoin: monet opintokeskukset ovat SYTYn jäseniä. Kylille ja maalaiskuntiin tukirahoitus kohdistuu muiden maaseudulla toimivien järjestöjen – kuten maa- ja kotitalousnaiset, MLL ja 4H-yhdistys – kautta.

Kulttuuritapahtumien sekä kurssien ja leirien järjestämisessä kannattaa hyödyntää erilaisia rahastoja, joista voi saada suurempia avustussummaa edellä mainittuihin opintokeskusten avustuksiin verrattuna. Rahastot ja säätiöt jakavat hakemuksesta apurahoja tieteen ja taiteen tekijöille, opiskelijoille, harrastajille, järjestöille ja työryhmille. Rahastojen takana ovat monet säätiöt. Apurahoja jaetaan yleis-, erikois-, nimikko- ja maakuntarahastoista ja niiden tarkoituksissa on pieniä painotuseroja. Hakuaika apurahoille on usein tammikuu. Esimerkki rahastoista on muun muassa Kansan Sivistysrahasto, joka on yksityinen yli 80 rahastosta apurahoja jakava säätiö (<http://www.eyhdistys.fi>). Ongelman on kuitenkin varojen rajallisuus. Kaikille toimijatahoille ei niitäkään kautta riitä avustuksia. Avustuksia on vaikea saada samasta rahastosta tai säätiöstä peräkkäisinä vuosina.

Taulukko 3. Opintokeskukset yhteystietoineen.

KURSSITOIMINTAAN AVUSTUKSIA MYÖNTÄVIÄ OPINTOKESKUKSIA

- MSL – Maaseudun sivistysliitto ry. <http://www.msl.fi/>
- jäseniä muun muassa MTK
- OK – Opintotoiminnan keskusliitto <http://www.okry.fi/>
- jäseniä muun muassa MLL, Marttaliitto ja 4H-liitto
- jäsenmäärältään suurin opintokeskus
- SKAF – Sivistysliitto Kansalaisfoorumi ry. <http://www.kansalaisfoorumi.fi/>
- KANSIO – Kansallinen Sivistysliitto ry. <http://www.kansio.fi/>
- KSL – Kansan Sivistystyön Liitto ry. <http://www.ksl.fi/dyn.php>
- SFV – Svenska folkskolans vänner <http://www.sfv.fi/>
- SSC – Svenska Studiecentralen <http://www.ssc.fi/>
- Kirkkopalvelut ry. - Kristillinen opintokeskus
- TJS – Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto <http://www.tjs-opintokeskus.fi/>
- TSL – Työväen Sivistysliitto <http://www.tsl.fi/>
- ViSiO – Vihreä Sivistys- ja Opintokeskus <http://www.visili.fi/>
- Sivistysliitto Kansalaisfoorumi <http://www.kansalaisfoorumi.fi>

Ohjelmapalveluita matkailuyrityksille

Maaseudun matkailuyritysten keskeinen toimintamuoto on majoitustilojen tarjonta. Asiaa voi lähestyä myös siitä näkökulmasta, että tarjontapohja pyritään laaventamaan houkuttelemalla matkailijoita ensisijaisesti ohjelmapalveluilla. Majoitusmahdollisuudet eivät olisi itsessään houkutin, vaan tarjottua ohjelmapalvelua täydentävä lisäpalvelu. Ohjelmapalveluista ja sitä täydentävistä ruokailu- ja välipalatarjoiluista sekä majoittumisesta saunomisineen ja illanviettoineen saadaan koottua asiakkaita houkutteleva palvelupaketti.

Lähtökohta

Kalliojärven Viihdekeskus (www.kalliojarvi.fi) on ollut toiminnassa yhdeksän vuotta. Alueella on mittava määrä mökkejä sekä karavaanarialue. Kalliojärvi oli kiinnostunut kehittämään toimintaansa laajentamalla ohjelmapalveluita. Keskusteluissa tulivat esille eräopaspalvelut, mutta myös tanssinopetus havaittiin luontevaksi ohjelmapalveluksi täydentämään Kalliojärven nykyistä toimintamallia. Kalliojärvi järjestää ympäri vuoden tansseja, mutta tanssinopetusta se ei ollut järjestänyt koko toimintansa aikana.

Välittäjäorganisaatio selvitti lähellä toimivat tanssiseururatsat. Paikallista tanssiseuraa ei ollut, mutta Vaasan Viuhka -tanssiurheiluseuralla oli ollut toimintaa

myös Kyrönmaalla. Välittäjäorganisaation ottaessa yhteyttä tanssiseuraan se ilmaisi välittömästi kiinnostuksensa yhteistyöhön Kalliojärven viihdekeskuksen kanssa. Tanssinopettajat löytyivät ja päästiin sopimaan aikatauluista, opetettavista tansseista sekä neuvottelemaan hinnoista. Sopimus tehtiin tanssiurheiluseuran ja Kalliojärven viihdekeskuksen kanssa (kuva 21). Sopimus oli itse asiassa vain tanssiseuran antama tarjous, jonka viihdekeskus hyväksyi allekirjoituksellaan (liite 10). Muuta erillissopimusta ei ollut tarpeen tehdä.

Kuva 21. Sopimusosapuolet ohjelmalveluiden tuottamisessa.

Kuva 22. Tanssileiriläiset uusien askelkuvioiden parissa.

Kaksipäiväinen tanssileiri järjestettiin pääsiäisen pitkän viikonlopun aikana (kuva 22). Noin puolet kurssilaisista saapui kauempaa maakunnasta ja yöpyi viihdekeskuksessa. Tanssileiri onnistui täydellisesti ja 74 oppilasta, opettajapariskunta ja matkailuyritys olivat tyytyväisiä. Yhteistyötä haluttiin jatkaa ja seuraavana

kesänä jatkuivat iltamien yhteydessä järjestetyt lyhyet tanssiseuran ohjaajien antamat tanssinopetukset. Tanssileiritoiminta sai jatkoa heti syksyllä. Yhteistyö muotoutui keväisin ja syksyisin järjestettäväksi leiriksi. Nopeasti syntynyt traditio on esimerkki eräänlaisesta hiljaisesta sopimuksesta.

Tanssileiritoiminta oli onnistunut esimerkki yrityksen ja urheiluseuran yhteistyöstä. Laskutuksessa on huomattava, ettei yhdistys peri arvonlisäveroa palveluistaan eikä siis myöskään tilitä sitä valtiolle. Yrityksen tehdessä sopimuksen yhdistyksen kanssa, kielteisenä puolena on, ettei yritys saa arvonlisäverovähennystä hyödynnettyä, koska yhdistys myy palvelunsa verottomana. Tilannetta tasapainottaa se, että yhdistyksen hinnat ovat todennäköisesti edullisemmat kuin vastaavat yritysten tarjoamat palvelut.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Maaseudun majoitus- ja matkailuyritysten on panostettava oheispalveluihin, sillä niiden avulla houkutellaan matkailijoita pysähtymään ja viipymään paikkakunnalla. Kaupungeissa oheispalveluille ei ole vastaavaa tarvetta, sillä monien hotellien pääkohderyhmänä ovat työmatkailijat. Maaseudun matkailukohteiden kannattaa ohjelmapalveluiden tarjonnassaan valita sille paikkakunnalle ja jo aikaisemmin tehdyille valinnoille luontevia ohjelmapalveluita. Erikoistuminen on maaseudun matkailussakin päivän sana ja kohderyhmä on valittava ennalta, ettei tarjota kaikille kaikkea. Kalliojärvelle sopi tanssileirien järjestäminen, koska paikka on viihdekeskus, jossa muutenkin järjestetään tansseja ja on mahdollisuus yöpymiseen. Vastaavasti matkailukohde, jossa on hevosia, voi järjestää hevosleirejä. Järven rannalla sijaitseva matkailukeskus voi panostaa kalastusmatkailuun ja Lapin lomakohde ohjattuihin vaellusretkiin. Syrjäinen kohde voi panostaa hiljaisuuteen ja järjestää kursseja sisäiseen kehittymiseen. Kursseja järjestettäessä kannattaa muistaa paikallisten yhdistysten voimavarat.

Paikallistuotteiden yhteismyyntipiste

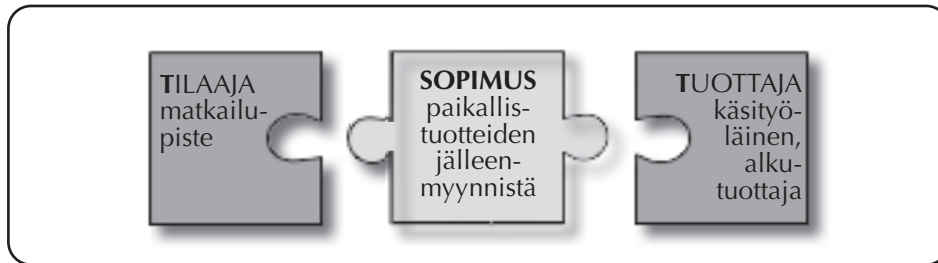
Maaseudulla on monia matkailukohteita, joissa voisi olla paikallisia käsityö- tai muita paikkakunnan omia tuotteita myynnissä. Kohteessa vierailevat matkailijat ostavat mielellään paikallisia makuelämyksiä tai tuliaisia kotiinviemisiksi. Erinomaisia myyntipaikkoja ovat matkailutapahtumat, joita jo osataankin hyödyntää paikallisten tuotteiden myymisessä, mutta myös muut matkailu- ja majoitusliikkeet voivat liittää paikallisesti tuotettuja hyödykkeitä palvelutarjontansa oheen.

Kuva 23. Tuuralan Kyläkaffila toimi paikallisten käsityötuotteiden myyntipisteenä.

Isossakyrössä Kyröjoen rannalla sijaitsee Kesäkaffila (kuva 23), joka palvelee erityisesti alueen asukkaita kahvittelu- ja kohtaamispaikkana, mutta myös satunnaisia matkailijoita pysäyttäen. Kyläkahvilaa ylläpitää Tuuralan kyläyhdistys. Kioskilla oli mahdollisuus pienimuotoisesti laajentaa myyntitoimintaansa ja yhdessä välittäjäorganisaation kanssa mietittiinkin sopivia myyntiartikkeleita kesää varten. Tuotteiden kannattaa olla hinnaltaan melko edullisia, koska silloin myös satunnaiset ohikulkijat voivat hetken mielijohdeesta tehdä ostopäätöksen. Tuotteiden pitää olla myös säilyviä ja kosteuden kestäviä. Tuotteiksi valittiin saunavihtoja, hunajapurkkeja, hauskoilla pohjalaiskirjoituksilla varustettuja T-paitoja ja paikallisen käsityöläisen tekemiä ”mäyräkoiravetimiä”. Järkevimpänä nähtiin tuotteiden ottaminen myyntiin niin sanotun tilimyynnin tapaan eli tuotteiden valmistaja antaa tuotteitansa edelleenmyytäväksi kioskiin ja tilittää myydyistä tuotteista saadut tulot tietyllä provisiolla vähennettynä sovitun mukaisesti valmistajalle. Jos kaikki kioskissa esillä olevat tuotteet eivät mene kaupaksi, ne palautetaan valmistajalle. Tilimyntisopimus tuotteiden jälleenmyynnistä tehdään tuotteen kyläyhdistyksen ja valmistajan kanssa (kuva 24 ja liite 11).

Tilimyntisopimus on parasta tehdä kirjallisena, koska kyläyhdistyksellä voi olla useita vastuuhenkilöitä, joiden on tärkeä tietää sopimuksen yksityiskohdista (kuva 24). Kirjallinen sopimus löytyy esimerkiksi kesäkioskin pöytälaatikosta, jossa se on aina kesäkioskin myyjien ja kyläyhdistyksen jäsenten saatavilla.

Kuva 24. Sopimusosapuolet paikallistuotteiden jälleenmyynnissä.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Monet majoitus- ja ravitsemusliikkeet kuuluvat nykypäivänä ketjuihin, jonka vuoksi ravintolat ja hotellit näyttävät samalta ja toimivat samalla tavalla eri paikkakunnilla. Maaseutumaisilla paikkakunnilla kannattaisi erityisesti panostaa oman paikkakunnan tuotteiden menekinedistämiseen, sillä samalla ne tukevat ravitsemus- ja majoitusliikkeiden sekä matkailukohteiden erottumista massasta. Vastakkaisesta tyylistä on tyypillisin esimerkki markkinat, joissa paikkakunnasta riippumatta myydään ”metrilakua ja ulkomaan kummajaisia”. Jotkut markkinoiden järjestäjistä ovat valinneet oman tien ja suosivat oman paikkakunnan tuottajia ja käsityöläisiä. Tämä linja on otettu Isonkyrön 1700-luvun markkinoissa, jotka järjestetään joka syyskesä. Valinta on ollut ratkaiseva ja markkinat ovat kasvattaneet suosiotaan vuosi vuodelta. Markkinoille tullaan kauempaakin, sillä uteliaisuus ja kiinnostus paikallisiin tuotteisiin on herännyt.

Käsityöosaajan kurssitoiminta

Maaseudulla on säilynyt erityistä perinteisiin pohjautuvaa käsityöosaamista, joiden taitajat ovat harvassa. Monilla paikkakunnilla on oman alueen erikoispiirteisiin ja perinteisiin pohjautuvaa osaamista. Hyvänä esimerkkinä Pohjanmaan erikoisosaamisesta on vankka pläkkuritaito, joka vietiin laajamittaiseen kansalliseen tietouteen esittämällä sitä Pauligin kahvimainoksessa sekä televisiossa että lehtimainoksissa syksyllä 2005. Kysyntä laajeni valtaviin mittoihin heti mainosten esittämisen jälkeen. Tästä esimerkistä voi ottaa oppia pienimuotoisemmankin toiminnan kohdalla. Avainasiana on osaamisen esilletuonti ja markkinointi. Tunnettuus lisää kysyntää. Kiinnostus kädentaitoihin on nousussa ja tätä maaseudun voimavaraa on osattava hyödyntää omalla alueella ja se on vietävissä myös oman alueen ulkopuolelle.

Perinteisen pläkkyriosaamisen lisäksi kädentaitoja voi vaalia monilla muilla aloilla. Kyrönmaalla erikoisosaajana löytyi helmityöntekijä, joka oli kartuttanut

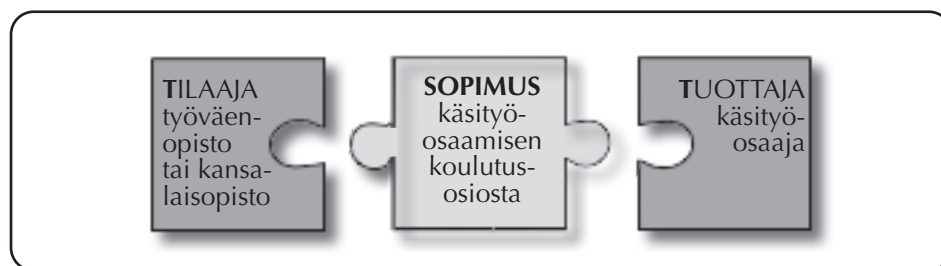
omaa osaamistaan eri maiden helmityöperinteistä. Helmityöosaaja toimi omalla alueellaan, mutta kaipasi uusia verkostoja ansiotulojen kartuttamiseksi. Välittäjäorganisaation tehtävänä oli avata uusia yhteistyökuvioita Kyrönmaan ulkopuolelle, jotta ansiolähde pohja laajentuisi.

Sopimusprosessin kuvaus

Välittäjäorganisaation rooliin kuului helmityöntekijän esittely Vaasan työväen opiston kädentaitolinjan johtajalle. Vaasa-opisto osoitti alustavaa kiinnostusta ja sovittiin tapaaminen. Valmiit helmityöt puhuivat puolestaan ja yhteistyöstä sovittiin siten, että seuraavan opintovuoden ohjelmaan sovitettiin neljä eri helmityökurssia. Yhteistyöstä laadittiin erillinen työsopimus (kuva 25). Vaasa-opisto suhtautui yhteydenottoon hyvin myönteisesti, sillä yleensä on niinpäin, että uusia kursseja joudutaan varta vasten ideoimaan ja kurssiohjaajaa haeskelemaan. Kun jonkin työmuodon osaava ohjaaja ottaa itse yhteyttä, paketti on heti valmis.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Jos kädentaitajalla on jokin erityisosaaminen, hän pystyy markkinoimaan kurssejaan oman alueen lisäksi loitommallakin sijaitseviin kohteisiin. Työväen- ja kansanopistoja on Suomessa hyvin tiheästi, nykyisin joka kunnassa toimii näistä jompikumpi. Oman itsensä työllistäminen ainakin osapäivätoimisesti on mahdollista, sillä lyhytkursseja on mahdollista toteuttaa kauempana kotipaikkakunnasta. Jos kaukana sijaitseviin kohteisiin on hankala lähteä, kurssitoimintaa voi tarjota työväen- ja kansalaisopistojen lisäksi organisaatiokohtaisesti läheisimpiin kaupunkeihin. Monet huvitoimikunnat sekä enemmän tai vähemmän viralliset työpaikan naispiirit ovat kiinnostuneita yhteistoiminnasta työn ulkopuolisella ajalla. Tällaista toimintaa kokeiltiin muun muassa Vaasan yliopiston Levón-instituutissa, jossa pidettiin joulun edellä omakustanteinen helmityökurssi. Osanottajat olivat kiinnostuneita ja opettaja innostava, joten kurssin aikana sovittiin jo jatkokurssin pitämisestä keväällä.

Kuva 25. Sopimusosapuolet kädentaitojen kouluttamisessa.

Luonnonresursseihin liittyvät palvelut hyödyntämättä

Luonnon tarjoamiin elämyksiin ja luonnonantimiin perustuvaa ympäristövastuullista pienimuotoista yrittäjyyttä kutsutaan luontoyrittämiseksi. Tyypillistä toimintaa on luonnontuotteiden raaka-aineiden keruu sekä luontomatkailupalveluiden tarjoaminen. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 1999: 3, 29). Luontoelämyksiin ja luonnonantimiin perustuva toiminta on vajaakäytössä ja imagoltaan aliarvostettu. Suomalaisten olisi ymmärrettävä näiden toimintojen arvo väheksymisen sijasta. Ulkomaalaisten mielestä suomalaiset herkkutatit ja erämaan hiljaisuus ovat hyvin tavoiteltavia, miksemme siis hyödyntäisi sienien ja Lapin erämaiden lisäksi myös muita Suomen luonnon tarjoamia resursseja.

Luonnonmateriaalien floristiikkakäyttö

Suomen luonto on voimavaravarasto, jonka tarjoamia mahdollisuuksia ei ole täysimääräisesti hyödynnetty. Kukkakauppiat tilaavat sidontaan tarvitsemansa erikoisluonnontuotteet ja leikkovihreät ulkomailta, vaikka vastaavantasoisia materiaaleja löytyisi myös Suomen luonnosta. Tällä hetkellä kotimaista tarjontaa ei ole eikä luonnonmateriaalien talteenottoa ole organisoitu. Keskitettyä materiaalien toimitusta tukkujen kautta ei ole järjestetty. Erikoisluonnontuotteiden taloudellinen merkitys on mittava, sillä Tullihallituksen tilastojen mukaan pelkästään leikkovihreää tuotiin vuonna 2003 Suomeen lähes 3,2 miljoonan euron edestä. Suomeen tuodaan esimerkiksi Puolasta tuohtia ja tavallisia halkoja, joita käytetään erilaisten asetelmien teossa.

Luonnonvaroista erityisesti erikoiskeruuotteet sopisivat maaseudun palvelusopimuksin edistettäväksi ja yhteensaatettavina kohderyhminä voisivat olla kukkakaupat ja luonnonmateriaalien talteenottajat. Tällä hetkellä kukkakauppiat käyttävät luonnonmateriaalia, jos he itse tai lähisukulaiset keräävät tuotteet.

Sopimusprosessin kuvaus

Maaseudun palvelusopimus -hankkeen ohjausryhmän jäsenen – laihialaisen kukkakauppiaan – suusta tulleet sanat; ”*Ostaisin kyllä suomalaista luonnonmateriaalia, jos sitä minulle vain joku tarjoaisi*”, oli lähtölaukaus idealle ryhtyä viemään asiaa eteenpäin kukkakauppiaan ja potentiaalisen kerääjä-toimittajan kanssa. Kukkakauppias oli tähän saakka kerännyt itse lähisukulaistensa avustamana tarvittavat havut ja muut luonnosta tarvitsemansa materiaalit. Työtä oli kuitenkin muutenkin niin paljon, että kukkakauppias oli valmis ulkoistamaan materiaalinkeräyksen.

Kun kukkakauppias oli ilmaissut halunsa ryhtyä yhteistyöhön paikallisen materiaalinpoimijan kanssa, välittäjäorganisaatio laati keräilylistan niistä mahdol-

lisistä materiaaleista, joita luonnosta voisi poimia floristiikkakäyttöön (liite 12A). Vaihtoehtoina ovat joko suoraan kerätyt tuotteet tai materiaalista jatkojalostetut tuotteet eli havut – havukranssit, kävyt – kävyt, joihin on asetettu rautalanka ja jäkälät – jäkäläsidontapohjat. Elettiin pääsiäisen läheistä aikaa, joten luontevaksi hankintakokeiluksi sovittiin sesonkituotteet, joita ei saanut tukusta tilaamalla.

Palvelun tuottajan kannatti sijaita lähellä. Luontevaksi yhteistyökumppaniksi kysyttiin paikallista 4H-yhdistystä, koska sillä oli materiaalinpoimijaverkosto valmiina, onhan 4H-yhdistyksen pääperiaatteena aktivoita nuoria (kuva 26). Tässä vaiheessa sovittiin toiminnanjohtajan kanssa tilauksesta ja kukkakauppias antoi havuille, pajunkissoille ja koivunoksille keräysohjeet (liite 12B).

Kuva 26. Sopimusosapuolet luonnonmateriaalien floristiikkakäytössä.

Materiaalitoimittajaksi valittiin yhdistys myös sen vuoksi, että yhdistyksen ei tarvitse maksaa arvonlisäveroa. Jos materiaaleja kerää henkilö, joka myy tuotteita edelleen kukkakaupoille yrityksensä nimissä, hän joutuu maksamaan materiaaleista valtiolle arvonlisäveron. Tämä nostaa luonnonmateriaalien hintaa ja samalla kynnystä niiden välittämiseen. Luonnonmateriaaleista perittävä arvonlisävero on olennainen hidaste suomalaisen luonnonmateriaalin menekin edistämiseksi. Luonnontuoteteemaryhmä on toiminnallaan pyrkinyt vaikuttamaan siihen, että näistä tuotteista poistettaisiin arvonlisävero, mutta vielä ei siihen ole päästy. Vastaavasti luonnontuotteiden kerääminen ja niistä saadut myyntituotot ovat poimijalle verotettavaa tuloa. Luonnonmateriaalien myymisen verotuskohtelua pyritään rinnastamaan marjojen ja sienien keräämiseen, joiden myymisestä ei tarvitse maksaa veroja.

Luonnonmateriaalien toimittamisesta sovittaessa on muistettava, että jokamiehen oikeuksiin kuuluvat vain maassa olevien kuivien risujen, maahan pudonneiden käpyjen, ja pähkinöiden, luonnonvaraisten marjojen, sienien ja rauhoittamattomien kukkien poiminta. Esimerkiksi oksien katkomiseen sekä sammalen ja jäkälän keräämiseen on kysyttävä maanomistajan lupa. Sopivia paikkojen oksien, käpyjen, tuohen ja kaarnan keräämiseen ovat hakkuualueet, joita voi tiedustella paikalliselta metsänhoitoyhdistykseltä.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Sopivia keräystuotteita luonnosta ovat kukka- ja erityisesti hautausliikkeissä aina tarvittavat havunoksat, sesonkituotteet, kuten pajunkissat ja hiirenkorvaiset koi-vunoksat pääsiäisenä sekä ainavihannat sammalet ja jäkälät. Lisäksi ulkomailta tuotavia leikkovihreitä pystytään kompensoimaan alkukevästä pitkälle syksyyn joko puutarhoista löytyvillä vuorenkilven lehdillä tai metsästä löytyvillä puolukan varvuilla. Muita suurimennekkisiä ja hyvin säilyviä tuotteita voisivat olla samma-leesta ja jäkälästä kanaverkkoon muotoillut sidontapohjat.

Luonnonmateriaalien menekki on selvästi suurempaa kaupungissa sijaitse-vissa kukkakaupoissa kuin maaseudulla. Kaupungeissa ostajakuntaa on enemmän kuin maaseudulla, minkä lisäksi kaupungeissa arvostetaan luonnonmateriaaleja enemmän. Eräät kaupunkilaiset floristit ovat toimineet edelläkävijöinä valiten suomalaisen luonnonmateriaalin omakseen ja nostaneet sen tunnettuutta ja ko-hottaneet sen statusta. Tätä tietä kannattaa jatkaa ja siihen panostaa erityisesti kaupunkiolosuhteissa, jolloin materiaalille ja työlle pystytään asettamaan niiden todellinen hinta. Maaseudulla kynnys nostaa hintaa on korkeampi, koska samaa materiaalia voi poimia lähimetsästä tai jopa omalta pihamaalta ilmaiseksi.

Maaseutuelämyksiä kaupunkilaisille

Suomen luontomatkailulla on perinteitä, mutta ongelma on pienimuotoisuus ja selkeän imagon puuttuminen. Luonnon tarjoamia mahdollisuuksia on yhä run-saasti käyttämättä. Luontomatkailun kohderyhmänä ovat erityisesti kaupunkilai-set, koska maaseudun oma väki ei ole riittävänä määrältään, jotta toiminta olisi kannattavaa. Toiminnan vahvuutena on luonnonläheisyys, joka on merkittävä houkutin nimenomaan maaseudusta etäänntyneille kaupunkilaisille.

Maaseutumatkailusta kiinnostuneiden eniten toivomia ohjelmalveluita ovat opastetut luontoretket (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 9/1999:3, 29). Luontomatkailussa voi lomalaisille koota suurempia luontopaketteja, jotka sisäl-tävät ohjelmat majoituksineen. Jos maaseutu on kaupunkia lähellä, voi pelkillä päiväretkillä olla mahdollisuuksia menestyä. Erinomaisia esimerkkejä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta ovat ohjatut sieni- ja marjastusretket, sillä kau-punkilaiset eivät välttämättä tiedä hyvien sieni- ja marjapaikkojen sijaintia eivätkä myöskään tunne sienilajeja. Tällaisia luonnonvarojen talteenottoretkeä voisi tarjota kaupungeissa sijaitsevien yritysten henkilöstön virkistyspäiväksi. Tarvitaan vain aktiivisia toimijoita ja suoramarkkinointia kaupunkilaisiin yrityksiin.

Lähtökohta ja sopimusprosessi

Kyrönmaalla toimii hyvin aktiivinen 4H-yhdistys. Sen kohderyhmä on paikallisen alueen nuoret, mutta mikään ei estä toiminnan laajentamista myös maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen suuntaan. 4H-yhdistyksen toimintaa rahoittavat alueen kunnat, mutta osa toimintarahoituksesta joudutaan keräämään itse toiminnasta.

4H-yhdistyksen toiminnanjohtaja on vetänyt alueellaan sienij- ja yrtykursseja, joten osaamista luontoretken järjestämistä varten on valmiina. Vaasan kaupunki sijaitsee Kyrönmaan vieressä, joten mahdollisuudet kaupunkilaisten organisaatioiden virkistyspäivän järjestämiseksi ovat hyvät. Usein organisaatioiden virkistystoimikunnat joutuvat vuodesta toiseen itse keksimään virkistyspäivien ohjelmat ja ovat hyvin iloisesti yllättyneitä, jos jokin yritys tarjoaa sopivan paketin tähän tarkoitukseen. Kohdeyritykseksi valittiin Vaasan yliopisto, jonka virkistystoimikunnalle tarjottiin sopivaa virkistyspäiväkokonaisuutta, joka sisälsi sieninäyttelyn yliopiston tiloissa ja varsinaisen virkistysretken metsään nuotiokahveineen (liite 13). Paketti saatiin koottua edullisesti, sillä mukaan yhteistyöhön saatiin Vaasan Sieniseura, jolla on omat intressinsä saada jaettua sienitietoutta erityisesti sienten maailmasta jo etäänntyneille kaupunkilaisille (kuva 27). Välittäjäorganisaatio oli mukana kokoamassa pakettia ja oli yhdyshenkilönä yliopiston suuntaan (kuva 28).

Kuva 27.
4H-yhdistyksen toiminnanjohtaja opastamassa sienten saloihin.

Kuva 28. Sopimusosapuolet luonto-ohjelmalvelun tuottamisessa.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Vastaavia luontopalveluita voisi ottaa järjestääkseen monenlaiset toimijat. Esimerkiksi kalastusretkiä voisi tarjota paikalliset kalastusseurat ja metsästysretkiä paikalliset metsästysseurat. Kasvava kiinnostus alkuperäiskulttuureihin sekä perinneosaamisen arvostuksen nousu mahdollistavat uusien palvelutuotteiden ja kohteiden luomisen. Luontopalvelun tuotteistamisen voi aloittaa melko pienestä ja toimintaa voi kokeilla aluksi melko pienimuotoisenakin esimerkiksi yrityksille tarjottavana virkistyspalveluna. Eräoppailla on myös taitoa johtaa ryhmiä luonnossa, miksei siihen voisi yhdistää myös yritysten yhteishengen luomista luonto-olosuhteissa.

Teiden hoito ja kunnossapito

Yksityisteillä on suuri yleinen merkitys asutuksen, maa- ja metsätalouden ja teiden yleiskäyttöoikeuden kannalta. Valtio ja kunnat ovat tästä syystä vanhastaan osallistuneet yksityisteiden kustannuksiin. Valtio kuitenkin lopetti oman osuutensa maksamisen. Tiekkunnat eivät ole yksin pystyneet ylläpitämään laajaa, osittain yleisessä käytössä olevaa tieverkkoa. Sen seuraukset alkavat näkyä. Kymmenen vuotta sitten 70 % yksityisteistä oli hyväkuntoisia, nyt niitä on alle 30%. (Suomen Omakotilehti 10.12.2004: 16.)

Tieisännöitsijäpalvelu

Lähtökohta

Yksityisteiden vastuuhenkilöt ovat ikääntyneet. Jatkajista on puute eikä ole ketään, kenelle tiekkunnan hallinnon ja töiden järjestelyn voisi siirtää. Suomen

Tieyhdistys on kouluttanut vuoteen 2006 mennessä noin 150 tieisännöitsijää. Koulutusohjelman päätavoitteena on ollut kehittää nykyisestä talkootyypisestä yksityistieasioiden hoidosta maaseudulle uusi ammatti ja sivuelinkeino – tieisännöitsijä. Tieisännöitsijä hoitaa teiden hallinnolliset tehtävät, tilaa ja valvoo työt, seuraa teiden kuntoa sekä avustaa yksityisiä tiekuntia saattamaan toiminta ajantasalle. Tieisännöitsijä on siis tavallaan useamman tien ja laajemman alueen yhteinen toimitsijamies.

Vuoden 2005 puoleen väliin mennessä tieisännöitsijäkoulutuksia on järjestetty kaksi – toinen Itä-Suomessa ja toinen Länsi-Suomessa. Toimintatapana on, ettei aivan jokaisesta kunnasta kouluteta tieisännöitsijää, sillä isännöitsijän toimialueeksi on kaavailtu yhtä kuntaa hieman suurempaa, muutaman kunnan muodostamaa kokonaisuutta. Perusteluna on, että näin urakoitsijoiden kannalta suuremmat työkokonaisuudet ovat entistä kiinnostavampia ja suuremmissa hankinnoissa pystytään saamaan säästöjä.

Sopimusprosessin kuvaus

Kyrönmaalla on yksi henkilö käynyt koulutuksen ja saanut pätevyystodistuksen. Hän on siinä mielessä onnekaassa asemassa, että yhteistyö kunnan kanssa on hyvällä mallilla ja palveluita ovat ostaneet myös yksityiset tiekunnat.

Kyrönmaalainen tieisännöitsijä toimii pääasiassa kotikunnassaan Laihialla, mutta välittäjäorganisaation toimesta palveluiden tarjontaa on ulotettu yli kuntarajojen ja sopimuksia saatu solmittua myös muualle Kyrönmaalle. Kyrönmaalainen tieisännöitsijä on erinomainen esimerkki monialayrittäjästä, jonka toimialoissa tieisännöinti on vuosi vuodelta vahvistuva siivu. Monialayrittäjäksi siirtyminen oli luonteva askel sen jälkeen kun aikaisemmin päätoiminen maataloustoiminta loppui sikatilan lopettamisen myötä. Monialayritystoiminta koostuu palveluista kunnalle ja yhteistyöstä paikallisen metsänhoitoyhdistyksen kanssa.

Aikaisemmissa palvelusopimuksissa tieisännöitsijä on toiminut suullisin sopimuksin, mutta välittäjäorganisaatio edisti sopimusmallin käyttöönottoa. Palveluista sopivat tieisännöitsijä ja tiekunta, johon kuuluvat kaikki tieosakkaat (kuva 29). Tieosakkaat osallistuvat kustannuksiin tieyksiköiden mukaan. Suomen Tieyhdistys ry oli ryhtynyt laatimaan sopimus pohjaa tieisännöitsijöiden käyttöön ja otti huomioon myös välittäjäorganisaation kommentit lomaketta laatiessaan. Lomake koostuu kahdesta osasta, joista ensimmäinen toimii tarjouksena. Toisen lomakkeen, joka on varsinainen tieisännöintisopimus, allekirjoittavat sekä tieisännöitsijä että tiekunnan edustaja (liitteet 14A ja 14B).

Kuva 29. Sopimosapuolet yksityisten hoitotehtävissä.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Tieisännöitsijän kohderyhmä on ensisijaisesti yksityiset tiekunnat. Tieisännöitsijäkoulutuksen järjestäjätahon mielenkiinnon kohteena on ollut paikallistason eli tiekuntien ja kunnan kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi saada aikaan sopimuksia Tiehallinnon kanssa. Tiehallinto myöntää valtionapua yksityisteiden kunnossapitoon ja parantamiseen, joskin avustuksia on kohdennettu vain teiden kuivatusta parantaviin ojitus- ja rumpuhankkeisiin sekä siltojen perusparannuksiin. Avustus myönnetään tiekunnan tai kunnan hakemuksesta yhden tien hankkeisiin. Avustuskohhteissa tarvitaan suunnitelmaa ja valvontaa sitä enemmän, mitä vaativammasta hankkeesta on kysymys. Tieisännöitsijän ammattitaitoa voisi hyödyntää myös tällaisissa tehtävissä. Tiekunta voi toki palkata suoraan tieisännöitsijän hankkeen valvontatehtäviin, mutta rahoituksen myöntäjä voi myös hyödyntää alalla olevien konsulttien ammattitaitoa ja osaamista ja ostaa näitä palveluja paikallistoimijoilta eli tieisännöitsijöiltä. Valtaosassa hankkeista ovat mukana myös kunnat, sillä ne osarahoittavat kunnostushankkeita. Tällöin valvontatehtävät hoitaa kunta.

Lähiruoka

Lähiruoka on melko uusi käsite, jonka sisällöstä eivät asiantuntijatkaan ole yksimielisiä. Lähiruoka mielletään kuitenkin kotimaiseksi, lähellä tuotetuksi ja jakeluketjultaan lyhyeksi. VTT:n vuosina 2003–2005 toteutetun tutkimuksen (Kuluttajien ja päättäjien käsityksiä lähi- ja luomuruuasta) tulosten perusteella vaikuttaa myös siltä, että lähiruoan läheisyys on yhdistelmä maantieteellistä ja psykologista läheisyyttä eli oman alueen suosimista, oman kulttuurin suosimista ja henkilökohtaisuutta.

Lähiruokaa ovat yleisimmin vihannekset, juurekset, hedelmät, marjat, leipä ja liha. Lähiruokatyöryhmän määritelmän mukaan (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2000) lähiruoka on ruoantuotantoa ja -kulutusta, joka käyttää oman alueensa raaka-aineita ja tuotantopanoksia edistäen oman alueensa taloutta ja

työllisyyttä. Julkisissa hankinnoissa alueen talouden ja työllisyyden korostaminen ei ole sallittua. On kuitenkin perusteltua ostaa elintarvikkeita läheltä, jotta asiakas saa tuoretta ja turvallista ruokaa joka päivä. (MaaseutuPlus 2005/4: 30.)

Lähiruoalla erottuva matkailukeskus

Lähiruoka on erinomainen toimintasektori maaseudun palvelusopimuksen kentässä, sillä yhteistyö paikallisten alkutuottajien ja jatkojalostajien sekä ruokapalveluita tarjoavien toimijoiden kanssa on molempia osapuolia hyödyttävää. Yhteistyössä myös pienillä tavarantoimittajilla on mahdollista toimia osana verkostoa ja saada siten liiketoiminnoilleen tavoiteltavaa tulosta. Lähiruoan käyttäjästä päärooli on paikallisilla ammattikeittiöillä, sillä niiden riittävän suurilla volyyymeilla voidaan vaikuttaa lähiruoan tuotannon kehittymiseen omalla alueella. Keittiöt voivat hyödyntää lähiruoan statusta imagon luonnissaan ja saavat siten lisäarvoa toiminnalleen. Tuotteet ovat tuoreita ja toimituksissa on joustavuutta, kun ne toimitetaan läheltä. Turhat logistiset kiertomatkat jäävät pois välistä, kun tuotteita ostetaan suoraan naapuritalalta.

Lähtökohta

Kyrönmaalla lähiruoan tuotanto on melko vähäistä. Maatilat ovat keskittyneet viljan viljelyyn eikä vihannesten viljelijöitä ole. Kysyntä lähiruokaa kohtaan on suurempi kuin tarjonta. Monet ammattikeittiöt suosisivat paikallisia vihannesten viljelijöitä, mutta tarjonnan puutteesta johtuen ne joutuvat tilaamaan tukkuliikkeistä.

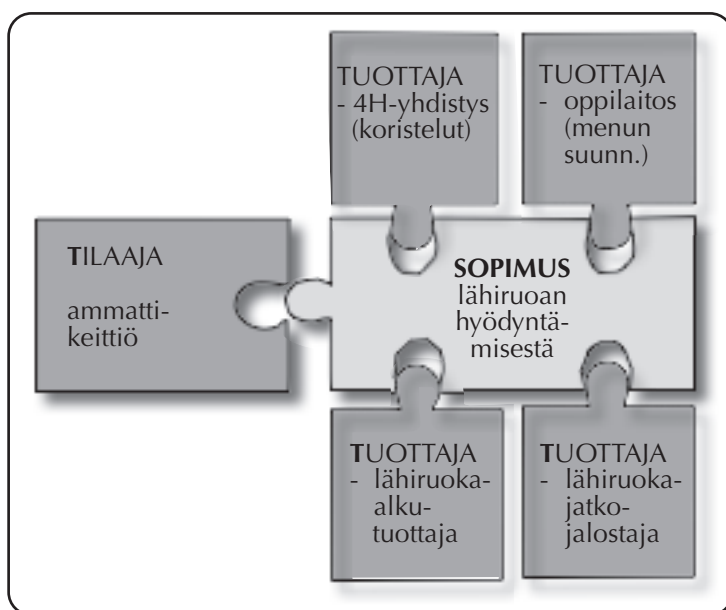
Kyrönmaan lähiruoan tapausesimerkissä lähdettiin siitä, että välittäjäorganisaatio kokosi listaksi kaikki kyrönmaalaiset lähiruoan tuottajat. Hyvä hakulähde paikallistuottajille oli internetistä löytyvä yritysverkosto, jossa oli tosin paljon vanhentuneita tietoja. Lista päivitettiin ajantasalle tiedusteluin. Listaan saatiin perunan ja porkkanan viljelijöitä, marjanviljelijöitä, muutama tomaatin, kurkun ja paprikan tuottaja, munantuottaja, mehun valmistajia ja teurastajia. Lisäksi koottiin paikallisten erikoisuuksien valmistajien, kuten oltermannijuuston, kyrönmakkaran ja kaljamaltaan tuottajien yhteystiedot.

Lähiruokaa suosivaksi ammattikeittiöksi nousi paikallinen viihdekeskus, jossa toimii ympärivuotinen pitopalveluyritys kestittäen suuriakin määriä hää- ja muiden juhlatapahtumien vieraita sekä grilliravintola, joka palvelee ympäri vuoden alueelle majoittuvia karavaanareita ja mökkiläisiä. Koko viihdekeskus halusi panostaa lähiruokaan ja erikoistua siten, että suurin osa tarjottavista ruoista olisi lähellä tuotettua. Viihdekeskus halusi myös kehittää ruokalistaansa siten, että se sisältäisi paikallisia tuotteita ja perinneruokia.

Sopimusprosessin kuvaus

Välittäjäorganisaatio esitteli viihdekeskuksen ruokailutoiminnoista vastaaville emännille mahdollisuuksia lähiruoan hyödyntämiseen. Listat paikallisista lähiruoan tuottajista käytiin yhdessä läpi. Tässä vaiheessa huomattiin, että leipomotuotteet sekä perunat ja porkkanat toimitetaan jo läheltä. Kiinnostusta lähiruoan käytön lisäämiseen oli kuitenkin niin paljon, että haluttiin erikoistua vahvemmin lähiruoan käyttäjiksi.

Emännät poimivat listasta ne tuotteet, joiden käytössä haluttiin välittömästi siirtyä paikallisten tuottajien kanssa yhteistyöhön. Sopimus (kuva 30) syntyi jatkokoneuvottelujen jälkeen vihannesten viljelijän, munantuottajan, kalastajan sekä kahden paikallisen erikoistuotteen valmistajan kanssa. Vihannesviljelijän kanssa sovittiin tavaran toimittamisesta kerran viikossa, mutta hyvin säilyvät erikoistuotteet viihdekeskuksen emännät hakivat itse suoraan tuottajalta.

Kuva 30. Sopimusosapuolet lähiruoan hyödyntämisessä.

Viihdekeskus innostui lähiruokaideasta niin paljon, että se päätti uusia ruokalistaansa idean pohjalta. Paikallisiin erikoisuuksiin pohjautuva ruokalista olisi erityisen houkutteleva varsinkin yritysvieraiden kestitykseen. Päätettiin kysyä yhteistyötä Vaasassa sijaitsevan hotelli- ja ravintolaoppilaitoksen kanssa menun suunnittelemiseen.

Oppilaitos oli hyvin kiinnostunut yhteistyöstä ja annosten kokeilu suoritettiin oppilastyönä. Tuloksena yhteistyöstä oli asiantuntevasti laadittu pohjalaisella murteella esitetty menu, joka pohjautuu paikallisiin erikoisuuksiin ja lähellä tuotettuihin alkutuotteisiin sekä pienemmässä mittakaavassa myös pidemmälle jalostettuihin tuotteisiin. Lähiuoteajatusta sovellettiin myös pöytäasetelmiin. Pikkujoulu-aikaan pöytien koristelusta luonnonmateriaaleilla huolehtivat paikallisen 4H-yhdistyksen nuoret.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Viihdekeskuksen tavoin myös monet muut suurkeittiöt, kuten ravintolat, työpaikkaruokalat ja kuntien ammattikeittiöt voivat tehdä suoria yhteistyö- ja toimitussopimuksia paikallisten tuottajien kanssa. Mitä suuremmasta keittiöstä on kysymys, sitä painavampi on sen neuvottelu-arvo toimituksista ja hinnoista sovittaessa. Lähiuoka-ajatusta voi soveltaa myös muiden kuin ruokien kohdalla. Esimerkiksi lähitoimittajana voi olla työpukujen tekijä tai ohjelmopalvelujen tuottaja. Lähiuottajien suosimisen olennaisin perustelu on molemminpuolinen hyöty. Haittaa ei ole siitäkään, että toiminnasta nousevat taloudelliset virrat jäävät hyödyntämään paikallistasoa sen sijaan, että ne ohjautuisivat alueen ulkopuolelle.

Prosessivaiheeseen jääneet ideat

Seuraavassa on kuvattu maaseudun palvelusopimuksen piiriin soveltuvia kohteita, jotka hankkeen alkuvaiheessa ideoitiin otettavaksi mukaan. Eri syistä johtuen niihin ei saatu solmituksi käytännön sopimuksia. Tapaukset on haluttu kuitenkin esitellä tässä raportissa, sillä aiheina ne ovat maaseudun palvelusopimukseen hyvin soveltuvia tehtäviä ja kenties myöhemmin kun aika on kypsä, ne saadaan Kyrönmaalla tai jossain muualla päin Suomea palvelusopimusten toteutuneiden esimerkkien piiriin.

Pienimuotoinen teidenhoito

Lähtökohta

Suomen yleisen tieverkon hoidosta ja kehittämisestä vastaa Tiehallinto, jonka Vaasan tiepiirin alaisuuteen kuuluu myös Kyrönmaan yleiset tiet. Vaasan tiepiiri ei kuitenkaan itse hoida teitä, vaan on tehnyt teidenhoitosopimuksen Tieliikelaitoksen kanssa. Tieliikelaitos ei hoida kaikkia työtehtäviä, vaan antaa mielellään joitain pienimuotoisia ja etenkin miestyövoimaa vaativia tehtäviä alirakoitsijoiden hoidettavaksi.

Sopimusprosessi

Tieliikelaitos ilmoitti haluavansa uusia yhteistyökumppaneita Kyrönmaalta pienimuotoisiin teidenhoitotehtäviin. Tieliikelaitoksesta saatiin lista, jossa oli lueteltuna sekä yhdistyksille että yksityisyrittäjille soveltuvia työtehtäviä. Osa työtehtävistä voisi sopia yhdistyksille tai seuroille ja osa pienyrittäjille, maanviljelijälle tai vajaa-työllistetyille henkilöille, joilla on valmiina työtehtäviin tarvittavaa konekalustoa. Uusia yhteistyökumppaneita oltiin halukkaita ottamaan seuraaviin tehtäviin:

- Aurasviittojen hankinta ja pystytys pientieverkolle. Tehtävä pitää sisällään pienten koivunversojen hakkaamisen, karsimisen ja kasaamisen sekä niiden pystyttämisen. Pystytys käy hätätilassa käsin.
- Tienvarsien vesakointi käsin, raivaussahalla tai moottorisahalla.
- Pientieverkon luiskien niitto maataloustraktorilla tai siimaleikkurilla.
- Roskien keräily teiden varsilta erityisesti taajamien ympäristössä keväällä.
- Paikallisen tieverkon hiekoitus. Työ tehdään maataloustraktorilla, jossa erillinen hiekoituslaite.
- Paikallisteiden lumenauraus maataloustraktorilla. Työ vaatii auran lisälaitteeksi, mutta aura voi olla tiemiesten hankkima.
- Sorateiden lanaus maataloustraktorilla. Lana voi olla tiemiesten hankkima.
- Kevytpäällysteiden paikkaus lapiolla traktorin lavalta käsin tilaajan masalla.

Paikallislehteen kirjoitettiin juttu, jossa haettiin sopivia tahoja tekemään pienimuotoisia teidenhoitotehtäviä. Yhteydenottoja saatiin lehtijutun perusteella. Kuitenkin pääosa tekijöistä löytyi välittäjäorganisaation tiedustelujen kautta. Tiedusteluja tehtiin puhelimitse ja henkilökohtaisissa tapaamisissa. Kiinnostuneita tekijäehdokkaita löytyi ja lista lähetettiin Tieliikelaitokseen. Listan avulla Tieliikelaitoksen oli helppo löytää itselleen sopivia yhteistyökumppaneita.

Välittäjäorganisaation työ vaikeutui siinä vaiheessa, kun tekijäehdokkaiden lista oli kerätty ja toimitettu Tieliikelaitokseen. Siinä vaiheessa Tieliikelaitos halusi jatkaa omillaan; hyödyntää listaa kenties jossain välissä, mutta jättää sopimusten teon itsensä ja sopimuskumppanien tehtäväksi. Tämä on sinänsä myönteinen asia, jos sopimukset hoituvat itsenäisesti. Välittäjäorganisaatiolla oli oma roolinsa tässäkin tietojen välittäjänä, mutta varsinaisessa sopimusten solmimisessa sitä ei enää tarvittu, vaan yritys halusi hoitaa asiat sen jälkeen itsenäisesti päätökseen.

Uusia sopimuskumppanuuksia ei alkuun syntynyt. Tekijäehdokaslistaa saatetaan hyödyntää myöhemmässä vaiheessa. Tieliikelaitoksesta ollaan yhteydessä välittäjäorganisaatioon, mikäli uusia sopimuskumppaneita otetaan.

Sopimuksen laajentamismahdollisuudet

Teidenhoitotehtäviä halukkaille tekijöille voi löytyä myös kunnista. Monessa kunnassa tässä ollaankin jo pitkällä.

Ongelmia ja kehittämistä

Työtehtäviä kilpailutetaan jatkuvasti ja sopimukset ovat lyhyitä. Tämä ei houkuttele urakoitsijoita investoimaan uusiin koneisiin tai laitteisiin. Olemassa oleva kalusto ei kuitenkaan välttämättä ole riittävä. Usein vain suurimmilla yksiköillä on mahdollisuuksia vastata tarjouspyyntöjen vaatimuksiin. Tarjouspyynnöt ovat niin laajoja, että pienemmillä yrityksillä tai sivutoimisesti toimivilla urakoitsijoilla ei ole resursseja yksinään vastata niihin.

Hirvivaara-alueen hoito

Lähtökohta

Avoin tiemaisema on liikenneturvallisuuden kannalta tärkeä asia. Hirvivaara-alueita tulisi hoitaa, jotta onnettomuuksilta välttyttäisiin. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2003: 39). Tiehallinnon kanssa on käyty aiemmin keskustelua liikenneturvallisuuteen liittyvistä hankkeista. Tieliikelaitos on ollut valmis rahoittamaan esimerkiksi puuston raivausta hirvivaara-alueella ja korostanut paikalliselta tasolta tulevan aloitteen merkitystä.

Sopimusprosessin kuvaus

Välittäjäorganisaatio mietti sopivaa toimijatahoa raivaustyön suorittajaksi. Tehtävä sopii joko yrittäjälle tai yhdistykselle. Työ on liian vaativaa nuorille tai lapsille, joten tällaiset yhdistykset jätettiin huomiotta. Päätettiin ottaa yhteyttä kyrömaalaisiin riistanhoitoyhdistyksiin ja kertoa Tiehallinnon halukkuudesta toimia yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Laihian riistanhoitoyhdistyksen toiminnanohjaaja kiinnostui työtehtävästä. Yhdistykselle hirvivaara-alueiden raivaustyöt ovat tärkeitä ja yhdistyksellä oli tarve kerätä lisärahoitusta toimintaansa. Yhdistys kertoi vaarallista tieosuudesta välittäjäorganisaatiolle ja korosti erään tietyn tieosuuden raivauksen tärkeyttä.

Tiehallinnon mukaan riistanhoitoyhdistys olisi sopiva töiden tekijä ja oli edelleen sitä mieltä, että raivaustöitä löytyisi jossain välissä riistanhoitoyhdistykselle. Asiat etenevät kuitenkin hitaasti, koska Tiehallinnossa onnettomuustietojen perusteella päätetään, mitkä tieosuudet ovat kulloinkin rahoitettavia kohteita. Varsinaisiin sopimuksiin ei ole vielä tammikuussa 2006 päästy.

Riistanhoitopiirin esittämän tieosuuden raivaukset Tiehallinto teettää Tieliikelaitoksella, koska heillä on voimassa oleva sopimus. Kuitenkin muita vaarallisia tieosuuksia on riistanhoitoyhdistyksenkin mahdollista saada myöhemmin hoitaakseen. Ensin pitää odottaa uusien onnettomuustietojen analyysien valmistumista, jonka jälkeen voidaan yrittää päästä yhteisymmärrykseen siitä, mitkä ovat rahoitettavaksi sopivia kohteita.

Välittäjäorganisaatio on saattanut yhteen mahdollisesti tulevan töiden teettäjän ja tekijän. Jatko riippuu pitkälti näiden osapuolten halukkuudesta ja tarpeista. Mikäli töitä päätetään suorittaa, voi välittäjäorganisaatio auttaa sopimusneuvottelujen järjestelyissä ja sopimusten laadinnassa.

Vanhat talot kunnostamalla hyötykäyttöön

Maaseudun vanha rakennuskanta on osa suomalaista kulttuuriperintöä. 1960- ja 1970-luvuilla alkanut suuri maaseudun muutos uhkasi ja osin tuhosikin maaseudun vanhoja rakennuksia, mutta paljon myös säilyi ja on kunnostettu. Vieläkään ei ole liian myöhäistä pelastaa osaa jäljelle jääneestä, mutta nykykäytön puutteessa rappeutuneesta vanhasta rakennuskannasta.

Kyrönmaalla on satoja tyhjillään tai vajaakäytössä olevia asuntoja. Osa rakennuksista edustaa tyypillistä pohjalaista rakennuskulttuuria, joka alkaa näinä päivinä olla jo häviävää kulttuuriperintöä. Näille vanhoille ja vähän uudemmillekin rakennuksille olisi mahdollista hyötykäyttö, jos olisi vain joku taho, joka ottaisi asian omakseen.

YHYRES-yhdistyksellä on ollut aikoinaan niin sanottu mummonmökki-hanke, jossa on listattu tyhjillään olevat rakennukset. Jatko-toimenpiteitä ei kuitenkaan ole tehty, koska kyseinen hanke ei saanut jatkoa. Kunnat säilyttävät projektimappeja, mutta kenelläkään ei ole aikaa tehdä niille mitään. Tästä lähti idea selvittää rakennus rakennukselta erilaisia toimenpiteitä, joihin omistajilla voisi olla halukkuutta. Tässä hankkeessa Kyrönmaan vanhan rakennuskannan välittäjäorganisaatio toiminnasta luovuttiin, sillä kyseessä olisi suurehko kokonaisuus, joka olisi välittäjäorganisaatiolle projekti sinänsä.

Maalaistalon vuokraus viikko-osuusperiaatteella

Eräs idea vanhan maalaistalon henkiin saattamisesta on ryhtyä vuokraamaan sitä viikko-osuus -periaatteella. Systemi toimii siten, että sama talo vuokrataan useammalle vuokraajalle. Parhaiten idea toimii silloin, jos vuokraajat ovat keskenään tuttuja ja valitsevat itse vuokraajakokoonpanon. Tällöin yhteisvuokrauksen etuina ovat luottamusosakkaiden kesken. He voivat yhdessä sopia vuokra-asumisten ajankohdat ja halutessaan esimerkiksi kasvimaan hoidon. Tutut vuokraajat voivat ottaa yhdessä vaikka kotieläimiä, jos tilan ympärivuotinen asuminen ja eläinten hoito on taattu.

YHYRES-yhdistys voisi kokeiluhankkeesta käytäntöön siirryttäessä koordinoita vanhoihin rakennuksiin liittyvää kokonaisuutta. Vanhoja rakennuksia olisi mahdollista kunnostaa paikallisin remontoijien voimin. Välittäjäorganisaation tehtäviin kuuluisi paikallisten remontoijien rekisterin kokoaminen. Olisi tarpeen tarjota rakennusten omistajille tietopaketti avustuksista, joita jakavat esimerkiksi ympäristökeskus ja TE-keskukset tietyn perustein. Asuttavien rakennusten tulisi saada elämää, sillä käytön puutteessa ne rapistuvat ja lahoavat, mikä ei ole rakennuksen omistajan mutta ei myöskään kunnan imagon etu. Monen rakennuksen omistaa kuolinpesä, jonka osakkaat suhtautuvat hyvin tunteenomaisesti omistamaansa rakennukseen pääsemättä yksimielisyyteen rakennuksen kohtalosta. Rakennus yksinkertaisesti jää seisomaan paikoilleen ja vuodet vierivät. Välittäjäorganisaation rooliin kuuluisi organisoida talopörssi, jotta mahdolliset uudet omistajat ja vuokralaiset saataisiin kohtaamaan rakennusten nykyisten omistajien kanssa. Siihen pisteeseen pääseminen edellyttää välittäjäorganisaatiolta aktiivisuutta ja asian vahvaa puolesta puhumista, jotta kuolinpesät ja muut talojen omistajat innostuisivat rakennuksiensa tulevaisuudesta.

TÄHÄN ASTI JA TÄSTÄ ETEENPÄIN

Maaseudun palvelusopimuksen keskustelun avaajana toimi Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän laatima julkaisu *Maaseudun uudet työt*. Vuoden 2004 aikana käyntiin lähti useita maaseudun uuteen sopimuksellisuuteen liittyviä tutkimuksia ja käytännön kehittämishankkeita. Kyrönmaan kokeilu, Maaseudun palvelusopimus -hanke on ollut yksi valtakunnan suurimmista ilmiötä edistävästä kehittämishankkeista. Hankkeen tavoitteena oli ensinnäkin selvittää palvelusopimuksen piiriin sopivia työtehtäviä, toisekseen kokeilla palvelusopimusmenettelyä käytännössä sekä kolmantena tehtävänä tutkia paikallisen toimintaryhmän edellytyksiä toimia maaseudun pienten töiden yhteen sovittajana. Kyrönmaan kokeilusta on julkaistu kaksi raporttia, joista ensimmäinen vastasi hankkeen tavoitteista ensimmäiseen eli listasi niitä tarpeita, joihin maaseudun palvelusopimuksen keinoin pystyttäisiin vastaamaan. Toisessa – käsillä olevassa – raportissa on kuvattu käytännön sopimusprosesseja ja sopimusmalleja. Lisäksi on kuvattu sopimuksellisuuden toteutumisen esteitä.

Maaseudun palvelusopimuksen ideana on luoda mekanismi, jonka avulla maaseudun pirstaleiset työtehtävät voidaan ohjata ansiolähteeksi maaseudun asukkaille. Hyödyntämättömiä työtehtäviä löytyy erityisesti kulttuuriympäristön hoidossa, hoiva- ja hyvinvointipalveluissa, luonnontuotteisiin liittyvissä palveluissa, kulttuuripalveluissa, teiden hoidossa, lähiruoassa ja haja-asutusalueiden jätevesien käsittelyssä. Työntekijä ja työn teettäjä eivät aina löydä toisiaan itseohjautuvasti. Tarvitaan välittäjäorganisaatiota maaseudun pienten töiden teettäjien ja tekijöiden yhteensaattamiseen.

Kyrönmaan kokeiluhankkeen pyrkimyksenä on ollut synnyttää mallin mukaisesti maaseudun palvelusopimuksia useilla eri toimialoilla. Tuloksena ovat tässä julkaisussa esitetyt 19 maaseudun palvelusopimusprosessia. Suurin osa sopimuksista (6 kpl) on toteutettu hoiva- ja hyvinvointisektorilla, missä maaseudun palveluaukot ovat suurimmat. Hankkeen päätösvaiheeseen mennessä synnytetty viisi työpaikkaa sijoittui lähestulkoon kokonaan hoiva- ja hyvinvointipalveluihin. Selkeitä palveluaukkoja on myös monilla muilla toimialoilla, joista kulttuuripalveluista esiinnostettiin viisi ja kulttuuriympäristön hoitotehtävistä neljä sopimusmallia. Muilla toimialoilla edistetyt työtehtävät olivat sirpaleisempia ja osaksi kertaluonteisia ja siitä syystä vähemmän työllistäviä.

Maaseudun palvelusopimuksen tehtäväkenttä sijoittuu yksityisen ja julkisen palvelutarjonnan välimaastoon. Markkinat ovat niin sirpaleiset ja hajallaan, etteivät markkinaehtoisesti toimivat yritykset ole niistä kiinnostuneita. Julkisen sektorin tarjoamat palvelut eivät ulotu kaikille. Näille yksityisen ja julkisen sektorin rajapinnassa oleville hyödyntämättömille työtehtäville on löydettävissä työntekijät joko yksityisesti tai yhteisöllisesti organisoituna. Vastaavalla tavalla on mahdollista synnyttää työtehtäviä vajaakäytössä olevista maaseudun resursseista.

Maaseudun palvelusopimuksen kulmakivenä on tekemättömän työn rahoitustahon löytäminen. Maaseudun palvelusopimusten periaatteena on riippumattomuus varsinaisesta projektirahoituksesta, sillä kansallinen olemassa oleva rahoitus valjastetaan palvelusopimukseen. Rahoitus mietitään räätälöidysti, jolloin välittäjäorganisaation tehtävänä on selvittää, onko esimerkiksi maisemanhoidon rahoitusta haettavissa ympäristöministeriöstä tai alueviranomaisilta ja toimiiko hyvinvointipalvelujen rahoittajina yksityiset kotitaloudet tai julkinen sektori. Maaseudun palvelusopimuksen eteenpäin viennissä kansalaisille maksettava verotuksen kotitalousvähennys ja kuntien käyttöönotettava palveluseteli ovat edistysaskelia, jotka lisäävät kotipalvelujen käyttöä. Rahoituksen järjestyminen vaatii lisäselvittelyjä olemassa olevien tukimuotojen sisällä, minkä lisäksi tarvitaan myös uusia tukimuotoja. Koko ideaa ei kuitenkaan voi rakentaa julkisille varoille. Myös yksityistä rahoitusta on löydettävä niin hoivapalveluihin kuin teiden kunnossapitoonkin.

Maaseudun palvelusopimusta on vietävä eteenpäin laajalla rintamalla. Sopimuksellisuudessa yhteistyössä ovat julkinen, yksityinen ja kolmas sektori. Mitään toimialaa ei voi täysin sulkea uuden sopimuksellisuuden ulkopuolelle. Lähtökohdat ovat toimialoilla kuitenkin erilaiset ja joillain sektoreilla ollaan valmiimpia uusiin sopimuskumppanuuksiin, kun taas toisilla vastustus näkyy jo asennetasolla. Yhteistyö esimerkiksi kolmannen sektorin toimijan ja kuntasektorin välillä on uutta ja organisaatiokulttuuri voi olla hidasta muuttumaan. Jotta etenemistä tapahtuisi monella eri taholla sen sijasta että jokaisella hallinnon alalla pyritään asiaa edistämään erillisesti, maaseutu-, ympäristö- ja työvoimahallinto pitäisi saada tiiviimpään yhteistyöhön.

Paikalliset toimintaryhmät ovat olemassa lähestyvällä uudella ohjelmakaudella, mutta niiden rooli muuttunee. Uudessa kehittäjäroolissa toimintaryhmillä olisi hyvät valmiudet ryhtyä toimimaan välittäjäorganisaationa. Ne toimivat jo tällä hetkellä viranomaisten ja ruohonjuuritason välillä eli puhuvat molempien osapuolten kieltä. Ne toimivat alueensa kehittämisen tuntosarvina ja aktiivisina verkostojen rakentajina. Uudella ohjelmakaudella YHYRES-yhdistys laventaa nykyistä tehtävänsä välittäjäorganisaatioksi, joka tukee sopimuskumppaneiden eli esimerkiksi julkisen sektorin ja yhdistysten yhteistyön lisääntymistä. YHYRES-yhdistys toimii niin sanottuna aktivaattorina sekä yhdistää kylien palvelutarpeet ja palvelujen järjestämisen. Yhdistys tiivistää yhteistyötään kuntien kanssa ja tarvittaessa täydentää kuntien palveluja viranomaisluonteisissa tehtävissä. Esimerkiksi pohjalaisista vajaakäytössä olevista rakennuksista on koottavissa tietokanta, jota YHYRES-yhdistys voisi kuntien puolesta ylläpitää.

Uutta toimintaryhmien tehtävässä sopimuksellisuusmallissa olisi rahoituksen muuttuminen. Toimintaryhmillä ei ole valmista rahoitusta palvelusopimusten sisällöille eikä myöskään välittäjäorganisaationa toimimiselle. Maaseudun palvelusopimus -hankkeessa Kyrönmaan toimintaryhmä, YHYRES-kehittämisyhdistys on tehtävänsä perehdytetty ja välittäjäorganisaation tehtävä siirretty

Levón-instituutilta yhdistykselle. Välittäjäorganisaation toimiminen mahdollistettaisiin siten, että uudella ohjelmakaudella toimintaryhmän toimintamenoihin lisätään toiminnan rahoitus. Käytännössä tämä tarkoittaa yhden henkilön palkkaamista kyseiseen tehtävään. Kyrönmaan välittäjäorganisaatiotoimintaan on saatu varmistus ELMA-kaudelle, mutta uuden ohjelmakauden tilanne ei vielä raportin painamisen aikaan ole kenenkään tiedossa.

Toiminnan jatkuminen on erityisen perusteltua nykyisessä kuntatilanteessa, jossa palveluja koskevat päätökset siirtynevät suurempiin kokonaisuuksiin ja keskitettyihin malleihin. Mitä syrjäisemmästä ja vähäväkisemmästä alueesta on kysymys, sitä epätodennäköisempää on, että markkinat kiinnostaisivat yksityistä sektoria. Myöskään julkisen sektorin palvelut eivät ulotu kaikille tarvitsijoille. Ulkopuoliseen apuun ei kertakaikkiaan voi turvautua, vaan kylien ja muiden paikallistoimijoiden on aktivoitettava ja otettava itse vastuuta toimintojen järjestämisestä. Vahvana palvelujentarjoajien täydentäjänä näyttäytyykin kolmas sektori. Suuruuden logiikkaan luottamisen sijasta on nostettava omat mahdollisuudet esille ja panostettava pienuuden logiikkaan, sillä tällä tavoin on mahdollista tuottaa ja tarjota palveluita paikallislähtöisesti. Kokeiluhankkeen myötä palvelusopimusmalli on saanut jalansijaa, toiminta on tunnettua ja välittäjäorganisaatioon osataan ottaa yhteyttä.

Maaseudun palvelusopimuksen eteenpäinvienti kansallisella tasolla jatkuu. Maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa vuosille 2005–2008 on esitetty kolme toimialaa, joiden kehittämisessä maaseutusopimusjärjestelmänsä on oma roolinsa. Kokonaisohjelman ehdotukset liittyvät metsänhoitoon, vesihuoltoon sekä maisemanhoitoon, johon sisältyvät myös kulttuuriympäristön hoitotehtävät. Tämä hanke on käytännön palvelusopimuksia laatiessaan pystynyt konkreettisesti pureutumaan näistä ehdotuksista viimeisimpään. Ongelmana on, että maaseudun maisemanhoidon tuista suurin osa on viljelijäsidonnaista. Tämä luo maaseudun maisemanhoidolle uhkakuvan, koska maaseudulla on vuosi vuodelta yhä vähemmän tiloja ja vähemmän maanviljelijöitä. Maisema jää hoitamatta. Maatalouden erityisympäristötuen laajentaminen koskettamaan myös muita kuin maanviljelijöitä on tarpeen ainakin pienimuotoisesti.

Sopimuksellisuus vaatii pitkän valmistelun poliittisella tasolla. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että julkisissa tuissa ja muussa lainsäädännössä on pullonkauloja, jotka estävät maaseudun pienten töiden organisoinnin asukkaita työllistävästi. Näitä pullonkauloja on selvitettävä ja niihin on puututtava. Hallinnollisia valmisteluja tekevä kansallinen maaseutusopimustyöryhmä todennäköisesti aloittaa toimintansa vuoden 2006 aikana. Samanaikaisesti pienimuotoiset maaseudun palvelusopimukset ovat voimissaan Kyrönmaalla ja kertovat esimerkkejä paikallisesta vastuunotosta ja mahdollisuudesta saada kylille palveluita. Työ jatkuu.

LÄHTEET

- Coop Consult Oy (2005). Kylät suuret kansoineen. Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalouden strategia. EQUAL-Kyläyrittäjyys –hanke.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2004). Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 10/2004.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2003). Maaseudun uudet työt. Suomalainen maaseutusopimus keskusteluun. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 7/2003.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (1999). Luontoyrittämisen työryhmä. Loppuraportti. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 9/1999.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2000). Lähiruoan mahdollisuudet. Lähiruokatyöryhmän loppuraportti. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 6/2000.
- Maaseutuplus 2005/4. *Lähiruokaa julkiselle sektorille*. Ss. 30–31.
- Manninen, Hannes. 21.1.2006. Kunta- ja palvelurakennemuutoshanke. Tiedotustilaisuus Vaasassa.
- Katajamäki, Hannu & Christian Lindedahl (1998). Yrittävä kolmas sektori. Vaasan yliopiston tutkimuslaitos. Julkaisuja No 73.
- Kari, Matti & Jari Markwort (2004). Kolmas sektori EU:ssa ja eräissä Euroopan maissa. RAY:n avustustoiminnan raportteja.
- Kauppinen, Sari & Tapani (Niskanen 2005). Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa. STAKESin raportteja 288/2005.
- Koskenlinna Markus (2004). *Välittäjäorganisaatiot Suomessa – rakenteelliset haasteet*. Saatavissa http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ [Siteerattu 29.6.2005.]
- Kullas, Johanna (2005). Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma. Isokyrö. Länsi-Suomen ympäristökeskuksen moniste 123/2005.
- Kurki Leena (2000). Sosiokulttuurinen innostaminen. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.
- Lemponen Virpi (2004). Hyvinvointipalvelujen hyvät käytännöt maaseudulla. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän hyvinvointipalvelujen teemaryhmä. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2004.
- Myllymäki Arvo & Päivi Kalliokoski (2005). Valtio, kunta ja Euroopan unioni. Kunnallisanalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu 51.
- Nuori Suomi ry (2004). Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan käsikirja.
- Pk-yrityksen riskienhallinta (2005). Saatavissa: <http://www.pk-rh.com> [Siteerattu 20.9.2005.]
- Saarnilehto, Ari (1996). Sopimusoikeuden perusteet. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1996.

- Suomen Yrittäjien kotisivut (2005). Saatavissa: [http://: www.yrittajat.fi](http://www.yrittajat.fi). [Siteerattu 1.9.2005.]
- Sirkkala, Ritva (2005). Maaseudun palveluaukot ja kolmas sektori. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän ja maa- ja metsätalousministeriön kustannus. Suomen Omakotilehti 10.12.2004. *Tieisännöinnistä apu yksityisteiden ongelmiin*. Ss. 16–17.
- Suomen Luonnonsuojeluliiton kotisivut. *Perinnemaisemien suojelu työllistää*. Tiedote 6.7.2005. Saatavissa http://www.sll.fi/tiedotus/tiedotteet/liitto/2005/uusimaa_perinne. [Siteerattu 23.8.2005.]
- Stähle Pirjo, Anssi Smedlund & Lassi Köppä (2004). Välittäjäorganisaatioiden rakenteelliset ja dynaamiset haasteet: osaselvitys innovatiivisesta johtamisesta monen toimijan verkostossa. Saatavissa http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/. [Siteerattu 29.6.2005.]
- Työministeriön tiedote 21.11.2002. Tavoite 3-ohjelman seurantakomitean hyväksymä 13.12.2002
- Välittäjäorganisaation käytön periaatteet tavoite 3 –ohjelmassa. Saatavissa www.mol.fi/esr/ohjeet/Valorg_periaatteet.DOC [Siteerattu 14.2.2006.]
- Valovirta, Ville & Marja-Liisa Niinikoski (2004). Välittäjäorganisaatioiden toiminta fyysisesti etäällä sijaitsevien toimijoiden välillä. Esiselvitys valtion tiede- ja teknologianeuvostolle. Net Effect Oy. Saatavissa http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/. [Siteerattu 29.6.2005.]
- Verohallituksen julkaisu 190.05 1.5.2005. Aloittavan yrittäjän kysymyksiä arvonlisäverosta. Saatavissa <http://www.vero.fi/nc/doc/download.asp?id=597;284788> [Siteerattu 14.2.2006.]
- VTT (2005). Kuluttajien ja päättäjien käsityksiä lähi- ja luomuruuasta.

LIITTEENÄ SOPIMUSMALLIT

Liitteenä ovat Kyrönmaan maaseudun palvelusopimus -hankkeessa käytännön kokeilua varten laaditut sopimusohjat. Sopimukset on koostanut Vaasan yliopiston Levón-instituutista projektipäällikkö Eija Koski ja projektisihteeri Petra Lindqvist asiantuntijanaan hallintotieteiden tohtori, Vaasan yliopiston julkisjohtamisen laitoksen johtaja Esa Hyyryläinen. Osassa sopimuksia on hyödynnetty valmiita sopimusohjia, kuten esimerkiksi aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnassa Nuori Suomi ry:n laatimaa sopimusohjaa. Samoin laiduntamissopimuksessa on käytetty Pirkanmaan maaseutokeskuksen luonnosta, jota on tarpeellisilta osin muokattu. Tiesännöitsijän sopimusmallin on laatinut Suomen Tieyhdistys, joka on ottanut huomioon Levón-instituutin kommentteja viimeistellessään sopimuslomaketta.

HUOM!

Levón-instituutti ei ota vastuuta sopimuksien oikeellisuudesta. Sopimusohjat on luotu malleiksi, mutta jokainen mallin käyttäjä vastaa itse allekirjoituksellaan sopimuksen sisällöstä.

*LIITE 1. 4H-YHDISTYKSEN OHJAUSPYYNTÖ VEROTTAJALLE
KOTIPALVELUJEN TUOTTAMISESTA*

OHJAUSPYYNTÖ

**Länsi-Suomen verovirasto
Arvonlisäverotus
PL 225
65101 Vaasa**

Isonkyrön 4H-yhdistys ry:llä on suunnitelmissa palkata kotitaloustyöntekijä. Kotitaloustyöntekijä kiertäisi lapsiperheissä tekemässä erilaisia kotitaloustöitä ja perheet maksaisivat palvelusta Isonkyrön 4H-yhdistykselle.

Ainoastaan Isonkyrön 4H-yhdistys ry:n jäsenillä olisi mahdollisuus tilata kyseistä palvelua. Perheiden maksamalla korvauksilla katettaisiin työntekijän palkka. Kuten yleishyödyllisen yhdistyksen toimintaperiaatteisiin kuuluu, toiminnalla ei tavoitella liiketaloudellista voittoa.

Isonkyrön 4H-yhdistyksen yhdistys ry:n säännöissä; xxx § Yhdistyksen tarkoitus, todetaan, että: ”Yhdistyksen tarkoituksena on toimialueellaan edistää.....” Tämä toimintamuoto olisi mielestämme tärkeä ja kaivattu apu lapsiperheiden arkeen ja jaksamiseen.

Tiedustelemme, että olisiko kyseinen yhdistyksemme toimintamuoto arvonlisäverolain alaista toimintaa?

Ystävällisin terveisin

NN
Isonkyrön 4H-yhdistys ry
toiminnanjohtaja

LIITE 2. KOTIPALVELUSOPIMUS

1. Palvelun tuottaja

Isonkyrön 4H-yhdistys
PL 22
61501 ISOKYRÖ
Puh.
s-posti:
Y-tunnus:
Yhteyshenkilö: Toiminnanjohtaja N.N.
Siivoustyöntekijä toiminnan käynnistyessä 4/2005: N.N. (puh.)

2. Palvelun tilaaja

Nimi: _____
Osoite: _____

Puh: _____
S-posti: _____

3. Palvelu

Palvelun tilaaja sitoutuu ostamaan kotipalvelua (esimerkiksi siivousta, ruoan laittoa, pihatöitä tai lasten hoitoa)

- a) 4 tuntia b) 8 tuntia
a) joka viikko b) joka toinen viikko c) joka kolmas viikko d) joka neljäs viikko.

Huom! 8 tunnin työpäivään sisältyy 1/2 tunnin lepoaika.

Palvelun tarkemmasta ajankohdasta sovitaan suullisesti erikseen.

Palvelua ei tuoteta työntekijän vuosiloman aikana.

4. Palvelun hinta

Palvelun hinta on xx euroa/tunti. Tilaaja maksaa palvelusta kerran kuukaudessa 4H-yhdistyksen tilille xx viimeistään kuukauden 15. päivä. Tilaaja maksaa kuukauden aikana saamistaan palvelutunneista. Jos tilaaja ei pyhäpäivien tai työntekijän sairastumisen takia saa palvelua vuorollaan, ei hänen tarvitse siitä maksaa. Vuoden lopussa tilaajalle lähetetään kooste maksetuista laskuista, jonka voi toimittaa ve-rottajalle.

Poikkeustapauksissa, erityisen perustelluista syistä, kotipalvelu voidaan tilapäisesti jättää tuottamatta, mikäli tilaajalla ei ole palveluihin tarvetta. Tästä tulee ilmoittaa viimeistään kahta viikkoa ennen kyseistä siivouskertaa, jotta 4H-yhdistys voi käyttää työntekijän palveluita muihin vastaaviin työtehtäviin. Palvelusta laskutetaan normaalisti, mikäli peruutusilmoitusta ei anneta tai se annetaan myöhässä.

5. Välineet ja aineet

Työntekijällä ei ole mukanaan siivousvälineitä tai pesuaineita, vaan palvelun tilaaja varaa itse nämä työntekijää varten. Pesuaineista ja välineistä voi pyytää tarkempaa tietoa palvelun tuottajalta tai työntekijältä. Mikäli työntekijä laittaa ruokaa tai leipoo, on aineiden ostaminen palvelun tilaajan vastuulla.

6. Vaitiolovelvollisuus ja vastuuvakuutus

Työntekijää sitoo vaitiolovelvollisuus kaikissa asiakkaita koskevissa asioissa. Työntekijä kuuluu vastuuvakuutuksen piiriin.

7. Sopimuksen voimassaolo

Kotipalvelusopimus on voimassa toistaiseksi sopimuksen solmimisajankohdasta lähtien.

8. Sopimuksen irtisanominen

Palvelun tilaajan on irtisanottava palvelu kuukautta ennen kuin se halutaan lopettaa. Palvelun voi lopettaa kuukautta lyhyemmässä ajassa, vaikka välittömästi, mikäli siivousrinkiin löytyy uusi perhe ringistä eronneen tilalle. Palvelun tuottaja voi irtisanoa kotipalvelusopimuksen, mikäli tilaaja kahdesta maksukehotuksesta huolimatta jättää maksun suorittamatta.

Palvelun tuottajalla on oikeus katkaista sopimus kahden viikon irtisanomisajalla.

8. Sopimusosapuolet

Paikka ja aika

Palvelun tuottaja
N.N.

Palvelun tilaaja
Isonkyrön 4H-yhdistys

LIITE 3. AVUSTUSSOPIMUS ILTAPÄIVÄKERHOTOIMINNASTA

AVUSTUSSOPIMUS

SOPIJAOSAPUOLET

Laihian kunta (jäljempänä kunta) ja **Mannerheimin Lastensuojeluliiton Laihian Yhdistys ry** (jäljempänä palveluntuottaja) ovat sopineet peruskoulun 1. ja 2. vuosiluokkien oppilaille tarkoitetun iltapäivätoiminnan järjestämisestä seuraavaa:

PALVELUNTUOTTAJAN TEHTÄVÄT

Palveluntuottaja järjestää Laihian MLL:n tiloissa iltapäivätoimintaa kaikkina koulupäivinä klo 12.00–17.00. Palveluntuottaja voi tarvittaessa ostaa palvelun ulkopuoliselta, mutta vastaa viime kädessä siitä, että palvelu tuotetaan sovitulla tavalla.

Palveluntuottaja vastaa siitä, että iltapäiväkerhotoiminta on monipuolista ja asianmukaista. Kasvatuksellisten periaatteiden tulee noudattaa ja tukea koulun kasvatustyötä. Toiminnassa otetaan huomioon seuraavat periaatteet: ulkoilu, liikunta, lepo, mahdollisuus tehdä kotitehtävät, erilaiset harrastukset ja monipuolinen välipala turvallisen aikuisen läsnä ollessa luovat iltapäivätoiminnan perustan.

Palveluntuottaja on velvollinen toteuttamaan iltapäiväkerhon toimintaa toimintasuunnitelmassa sovitujen tavoitteiden ja sisältöjen mukaisesti.

Palveluntuottajalla on XXXX koulun iltapäivätoiminnan toteuttamista varten __ ohjaajaa. Heistä vähintään yhdellä on oltava alalle soveltuva koulutus ja kaikkien on oltava alalle soveltuvia.

Palveluntuottaja vastaa ohjaajiensa työnantajavelvoitteista ja huolehtii siitä, että sen palkkalistoilla olevat ohjaajat osallistuvat kunnan yhteisiin ohjaajatapaamisiin.

Palveluntuottaja huolehtii, että iltapäivätoimintaa järjestettäessä ja toiminnassa muuten tietoon tullutta yksityistä tai perheen salaisuutta ei luvatta ilmaista ja että salassapidosta muutoinkin noudatetaan voimassa olevia säännöksiä ja määräyksiä.

Palveluntuottaja sitoutuu tekemään kerhokohtaisen tiedottamisen yleistä tiedotusta tukien toimintasuunnitelmassa sovitulla tavalla.

Palveluntuottaja toteuttaa yhteistyötä kotien ja koulun kanssa toimintasuunnitelmassa sovitulla tavalla.

Palveluntuottaja sitoutuu antamaan kunnalle sen tarvitsemat tilastotiedot toiminnastaan ja tekemään seuranta- ja arviointia toimintasuunnitelmassa sovitulla tavalla.

Palveluntuottaja on velvollinen tekemään ja toimittamaan kunnalle tämän sopimuksen kattamasta iltapäivätoiminnasta toimintasuunnitelman ja budjetin.

Palveluntuottaja tiedottaa iltapäivätoiminnan paikkojen hausta, valitsee iltapäivätoimintaan otettavat lapset ja ilmoittaa päätökset lasten vanhemmille. Palveluntuottaja laskuttaa iltapäivätoiminnan osallistumismaksut kuukausittain lasten huoltajalta/huoltajilta.

Palveluntuottaja vastaa iltapäiväkerholaisten välipaloista.

KUNNAN TEHTÄVÄT

Kunta sitoutuu järjestämään iltapäivätoiminnan koordinoiminnin, yhteissuunnittelun, ohjaajien täydennuskoulutuksen, ohjaajien työnohjauksen, yleisen toiminnasta tiedottamisen ja kerhokohtaisen tiedottamisen tukemisen sekä toiminnan seurannan ja arvioinnin yhteistyössä palveluntuottajan kanssa toimintasuunnitelmassa sovitulla tavalla. Lisäksi kunta tekee yhteisiä materiaalihankintoja toimintasuunnitelmassa sovitulla tavalla.

Kunta järjestää ja resursoi kerhotoiminnan koordinoiminnin ja tarpeellisen yhteissuunnittelun sekä laadun ja talouden valvonnan siltä osin kuin se on tarpeen sopimuksen noudattamisen toteamiseksi.

Kunta luovuttaa maksutta iltapäivätoiminnan tilat palveluntuottajan käyttöön koulupäivinä toiminta-aikoina. Ellei iltapäivätoimintaa voida järjestää koulun tiloissa tai muissa kunnan tiloissa, kunta sitoutuu maksamaan iltapäiväkerhon tarvitseman tilan vuokran. Tällöin tilojen vuokraamisesta sovitaan erikseen kunnan ja palveluntuottajan kanssa. Jos toiminta toteutetaan muualla kuin palveluntuottajan tiloissa, kunta vastaa siitä, että iltapäivätoiminnan tiloissa on iltapäivätoiminnan toteuttamiseen soveltuva kalustus.

Kunta sisällyttää iltapäiväkerhossa olevat oppilaat koululaisvakuutuksen piiriin.

TOIMINNAN RAHOITUS

Iltapäivätoiminnan rahoitus perustuu vanhempien osittaiseen omavastuuseen. Osallistumismaksu on lukuvuonna 2004–2005 60 euroa/kuukausi, jos lapsi osallistuu iltapäivätoimintaan keskimäärin 3 h/pvä. Palvelun hinta on 80 €/kk, jos lapsi osallistuu iltapäiväkerhotoimintaan yli 3 h/pvä. Jos lapsi osallistuu iltapäivätoimintaan enintään 10 päivänä kuukaudessa, peritään puolet yllämainitusta maksusta. Jos sairaudesta aiheutuva poissaolo kestää koko kalenterikuukauden, maksua ei peritä. Jos lapsi ei muusta syystä osallistu iltapäivätoimintaan koko kalenterikuukautena, maksuna peritään puolet kuukausimaksusta.

Kunnan avustuksen suuruus on __ euroa / kuukausi päivittäin kerhoon osallistuvalla ja lapsella ja __ euroa / kuukausi korkeintaan 10 päivänä kuukaudessa kerhoon osallistuvalla lapsella. Kunta suorittaa avustuksen maksuennakkona syyslukukaudelta elokuussa 2004 ja kevätlukukaudelta tammikuussa 2005.

Avustuksen suuruuteen ei vaikuta omalla varainhankinnalla hankitut varat.

SOPIMUKSEN VOIMASSAOLO

Sopimus on määräaikainen tullen voimaan 1.8. 2004 ja päättyen 31.5. 2005. Sopimuksen molemminpuolinen irtisanomisaika on 3 kuukautta.

Tästä sopimuksesta aiheutuvat erimielisyydet ratkaistaan ensisijaisesti osapuolten välisillä neuvotteluilla. Mikäli neuvotteluissa ei päästä ratkaisuun, asia ratkaistaan Laihian käräjäoikeudessa.

ALLEKIRJOITUKSET

Tätä sopimusta on tehty kaksi samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Laihian kunnassa 1.9. 2004

Allekirjoitus
LAIHIAN KUNTA

N.N.
Sivistystoimen johtaja

Allekirjoitus
MANNERHEIMIN LASTENSUOJELU-
LIITON LAIHIAN YHDISTYS RY
N.N.
Projektipäällikkö

YHTEYSTIEDOT

Kunnan yhteyshenkilön nimi ja puhelinnumero
MLL Laihian yhteyshenkilön nimi ja puhelinnumero

Liite: Toimintasuunnitelma ajalle 1.8. 2004 – 31.5. 2005

LIITE 4. KOULULAISTEN KESÄATERIAPALVELU

TIEDUSTELU KOTEIHIN

1. Ateriapalvelun tuottaja

Ryhmäperhepäiväkotii Kultainen Hanhiemo
 Ampujantie
 Laihia
 Y-tunnus:
 Yhteyshenkilö: N.N.
 Puh.
 s-posti:

2. Ateriapalvelun tilaaja

Nimi: _____
 Osoite: _____
 Puh: _____

3. Ateriapalvelu

Kultainen Hanhiemo tarjoaa lasten ateriapalveluita arkisin 6.6.-1.7.2005 klo 11-12 perhekeskus Oravanpesässä. Ateriapalvelua tarjotaan yhteistyössä Laihian MLL:n kanssa.

Aterian hinta on 2,5 euroa/päivä. Maksu suoritetaan palvelun tuottajan tilille: - viimeisen ateriapalvelun käyttökerran jälkeen.

4. Alustava tiedustelu ateriapalvelun käyttötarpeesta

Tämä alustava tiedustelu ei sido teitä maksuihin, mutta antaa meille alustavaa tietoa palvelun tarpeesta kunakin päivänä.

Perheemme tarve kesäateriapalveluihin:

Perheestä _____ lapsi/lasta syö lounaan Oravanpesässä:

ma 6.6. ☐	ti 7.6. ☐	ke 8.6. ☐	to 9.6. ☐	pe 10.6. ☐
ma 13.6. ☐	ti 14.6. ☐	ke 15.6. ☐	to 16.6. ☐	pe 17.6. ☐
ma 20.6. ☐	ti 21.6. ☐	ke 22.6. ☐	to 23.6. ☐	pe 24.6. ☐ (juhannusaatto)
ma 27.6. ☐	ti 28.6. ☐	ke 29.6. ☐	to 30.6. ☐	pe 1.7. ☐

_____ Paikka ja aika

_____ Palvelun tilaaja

LIITE 5. KOTITALOUSKYSELY

KYSELY KOTIAVUN TARPEESTA

Onko Sinulla tai perheelläsi kiinnostusta hankkia kotipalveluja?

Alla olevan kyrönmaalaisille kotitalouksille suunnatun kyselyn avulla selvitetään alustava kiinnostus ostaa kotiapua. Tavoitteena on järjestää kotipalvelua paikallislähtöisesti ja samalla synnyttää uusia työmahdollisuuksia kyrönmaalaisille.

Kysely on osa Vaasan yliopiston Levón-instituutin ja YHYRES-yhdistyksen toteuttamaa Maa-seudun palvelusopimus -hanketta (Lisätiedot: www.yhyres.fi. => palvelusopimusmalli).

YMPYRÖI HALUAMASI KOHTA	Arvioi mahdollinen tarve	
	tuntia/pv	pv/kk
1. Kodin siivous	_____	_____
2. Lastenhoito	_____	_____
3. Ruuanlaitto/leipominen	_____	_____
4. Tekstiilihuolto (pesu, mankelointi, ompelu)	_____	_____
5. Pihanhoito	_____	_____
6. Asiointi (mm. kauppa, pankki, posti)	_____	_____
7. Yksinasumisen tukeminen (mm. seuranpito)	_____	_____
8. Omaishoitajan lomitukset	_____	_____
9. Pienet huolto- ja korjaustyöt	_____	_____
10. Lemmikkieläimen hoito	_____	_____
11. Muu tarve, mikä? _____	_____	_____

Palauta vastauksesi veloituksetta oheisessa vastauskuoressa 3.10.2005 mennessä.
Tiedustelut: Petra Lindqvist, p. 0400-692 974, Eija Koski p. 040-777 86 77

Haluan, että minuun otetaan yhteyttä

Nimi _____

Osoite _____

Puhelin _____

.....
HUOM! Kysely ei ole sitova. Sen avulla tiedustellaan ainoastaan mahdollista kiinnostusta työn teettämiseen. Tilaussovitukset tehdään erikseen.

LIITE 6A. MAISEMANHOITOSOPIMUS

SOPIJAOSAPUOLET

XX (jäljempänä maanomistaja) ja Vähänkyrön 4H-yhdistys (jäljempänä maisemanhoitaja) ovat sopineet maisemanhoidosta seuraavaa.

SOPIMUKSEN SISÄLTÖ

Maanomistajan luvalla Vähässäkyrössä sijaitsevan maa-alueen (nimi ja numero, xx hehtaaria) maisemanhoidosta vastaa Vähänkyrön 4H-yhdistys.

Maisemanhoitotehtävät sisältävät alueen niiton vähintään kerran kesässä ja pienimuotoisen puuston raivauksen alueella umpeenkasvun estämiseksi. Niitto- ja raivausjäte kuljetetaan pois alueelta. Jos alueelle hankitaan laiduneläimiä, siitä sovitaan maanomistajan kanssa erikseen.

Maisemanhoitotyöt suoritetaan maanomistajan ja maisemanhoitajan välillä vastikkeettomasti. Maisemanhoitaja voi hakea hoitotoimenpiteistä aiheutuvien kulujen korvaamista ympäristöministeriöltä.

SOPIMUSAIKA

Hoitosopimus tehdään ajalle 1.5.2005–30.9.2007 (yhteensä 3 kesää).

Vähässäkyrössä 1.12.2004

Nimi
Maanomistaja

N.N.
Maisemanhoitaja
Vähänkyrön 4H-yhdistys,
toiminnanjohtaja

LIITE Lohkokartta sopimuskohteesta
Maanomistajan esitys toimenpiteistä

LIITE 6B. MAISEMANHOITOSOPIMUS. MAANOMISTAJAN ESITYS TOIMENPITEISTÄ

KIRKONMÄEN PERINNEMAISEMA

liite 1

Omistamallani maa-alueella voi maisemaa hoitaa...

• niittämällä	X
• laiduntamalla	X
• puustoa harventamalla	X

Laiduntamisen ehdot ja hinta: _____
 (jos haluaa asettaa) _____

Mahdollinen raivausmateriaali (puu, tuohi, lehdet, niittojäte yms)
 saadaan hyödyntää ...

• myytävien 4H-tuotteiden valmistukseen	X
• 4H-kerhomateriaalina	X
• vain maanomistajan omaan käyttöön	X
• muutoin, miten	
- _____

Haluun selvityksen tehdyistä toimenpiteistä joka kevät, kesä, syksy, talvi

• kirjallisesti	X
• puhelimitse	X
• en tarvitse selvityksiä	X

Muita maisemanhoitoon liittyviä huomautuksia _____

Paikka

Pv

 Maanomistajan allekirjoitus

LIITE 7. LAIDUNTAMISSOPIMUS

LAIDUNTAMISSOPIMUS

<p>Sopijapuolet:</p> <p>Maanomistaja - yhteystiedot </p> <p>Karjanomistaja..... Tilatunnus - yhteystiedot </p> <p>Muu yhteistyötaho - yhteystiedot </p>
<p>Kohdealue:</p> <p>pinta-ala: ha</p> <p>Sopimusaika: </p>
<p>Sopimus laiduntamisesta:</p> <p>1. Maanomistaja luovuttaa vastikkeetta karjanomistajalle kohdealueen laidunkäyttöön. Karjanomistajan eläimet; noin kpl laiduntavat alueella laidunkauden ajan tai niin kauan kuin laitumella riittää ravintoa. Tarvittaessa eläinmäärää vähennetään tai lisätään kesän aikana.</p> <p>2. Kukin sopijapuoli vastaa oman vastuualueensa osalta mahdollisista vahingoista voimassa olevan oikeuskäytännön mukaan. Karjanomistaja huolehtii mahdollisista laitumella tapahtuvista eläinten sairastumisista, loukkaantumisista ja kuolleista eläimistä sekä niistä aiheutuvista kustannuksista.</p> <p>3. Karjanomistajalla on vastuuvakuutus ☐ kyllä ☐ ei Maanomistajalla on vastuuvakuutus ☐ kyllä ☐ ei</p> <p>4. Aitauksen rakentamisesta huolehtii Aitauksen ylläpito on vastuulla.</p> <p>5. Tarvittavasta tiedotuksesta ja opastauluista vastaa </p> <p>6. huolehtii eläinten kuljetuksen laitumelle ja haun laitumelta ennalta sovittuina ajankohtina.</p> <p>7. Eläinten juomavedestä huolehtii Karjanomistaja tuo eläimille kivennäisen.</p>

8. Eläinten päivittäinen valvonta on vastuulla. Mikäli ilmenee ongelmia eläinten kanssa, otetaan heti yhteys karjanomistajaan. Karjanomistaja vastaa siitä, että mahdollisesti karanneet eläimet saadaan takaisin aitaukseen.

9. Karjanomistaja ja maanomistaja vastaavat kumpikin osaltaan siitä, että laiduneläimet eivät ole kontaktissa eri tautivastustus -statuksen omaavien eläinten kanssa, mikäli laiduneläimet tai osa niistä palaa kotilaumaansa (eli laidunalue on vain yhden, em. karjanomistajan käytössä).

10. Karjanomistaja merkitsee laitumen tilan eläinten pitopaikaksi. Mikäli laidunalueella ei ole peruslohkotunnusta, toimitetaan maaseutuviranomaiselle kartta alueesta lohkotunnuksen saamiseksi. Lisäksi laitumelle vietävät eläimet tulee merkitä virallisin korvamerkein.

11. Eläinten tekemästä maisemanhoitotyöstä ja muista järjestelyistä maanomistaja korvaa karjanomistajalle euroa (sis. alv 22 %) laidunkauden ajalta.

12. Mikäli toinen osapuoli irtisanoo tai purkaa sopimuksen ilman laillista perustetta on sen korvattava aiheuttamansa vahingot/tulonmenetykset. Maataloustukien osalta tulonmenetykset voivat kohdistua usealle vuodelle.

13. Muut erityisehdot:

.....

Paikka

Päiväys

Karjanomistaja

Maanomistaja

Muu yhteistyötaho

Tätä sopimusta on tehty samanlaista kappaletta, yksi kullekin sopijapuolelle.

Liitteet:

- laidunalueen kartta
- laidunalueen hoitosuunnitelma
- laidunalueen vuokrasopimus (suositellaan monivuotisissa sopimuksissa)
- muu, mikä

LIITE 8. PATIKKAREITISTÖN HUOLTOSOPIMUS

Kyrönmaan Patikka-reitistön huoltosopimus

SOPIJAOSAPUOLET

Vähänkylön kunta (jäljempänä kunta) ja Merikaarron metsäystseura (jäljempänä palveluntuottaja)
ovat sopineet Kyrönmaan Patikka-reitistön huolto- ja kunnossapitotoimista seuraavaa.

PALVELUNTUOTTAJAN HUOLTOTOIMENPITEET

TAUKOPAIKKA Palveluntuottaja sitoutuu huolehtimaan taukopaikan kunnossapidosta siinä laajuudessa, että se on asiallinen ja riittävän turvallinen käyttäjilleen. Palveluntuottaja sitoutuu tekemään taukopaikan tarkastuskierroksen säännöllisesti ja huolehtimaan alla mainituista erityistoimenpiteistä.

Puuhuolto

Palveluntuottaja huolehtii siitä, että taukopaikalla on polttopuuta tulen tekoa varten.

Puucee-huolto

Palveluntuottaja huolehtii, että puucee on käytettävissä kunnossa (siivous, wc-paperin ja kuivikkeen saatavuus).

Yleinen huolto, korjaukset

Palveluntuottaja järjestää taukopaikoille roskakorit ja tyhjentää ne tarvittaessa. Palveluntuottaja on velvollinen tekemään taukopaikan korjaukset, mikäli puuvarasto, laavu tai puucee on korjaustoimenpiteiden tarpeessa.

REITISTÖ

Palveluntuottaja sitoutuu huolehtimaan reitistön kunnossapidosta siinä laajuudessa, että se on siisti, asiallinen ja riittävän turvallinen käyttäjilleen. Palveluntuottaja sitoutuu tekemään reitistön tarkastuskierroksen kaksi kertaa vuodessa (toukokuun loppuun mennessä ja elokuun loppuun mennessä) ja huolehtimaan alla mainituista erityistoimenpiteistä.

Yleinen huolto, korjaukset

Palveluntuottaja on velvollinen huolehtimaan reitistön käytettävyydestä ja korjauksista, mikäli esim. sillat ovat korjaustoimenpiteiden tarpeessa.

Raivaus (erillinen ohje tämän sopimuksen liitteenä)

Palveluntuottaja lupautuu huolehtimaan alueensa reitistön raivauksesta kolmen vuoden välein (ensimmäisen kerran vuonna 2008).

Merkintä (erillinen ohje tämän sopimuksen liitteenä)

Palveluntuottaja lupautuu uusimaan reittimerkinnät (maalaukset) 6 vuoden välein (ensimmäisen kerran vuonna 2011).

Palveluntuottaja sitoutuu pystyttämään pääte- ja harvennushakkuissa kaadettujen tai muuten kadonneiden merkintäpuiden tilalle merkintäpaalut. Merkkejä on noin 15 metrin välein.

KUNNAN TEHTÄVÄT

Kunta vastaa reitistön ja varrella olevien taukopaikkojen toimivuudesta ja yleisestä turvallisuudesta. Kunnalla on oikeus ja velvollisuus valvoa reitistön huoltotoimenpiteiden riittävyyttä.

TOIMINNAN RAHOITTAJAA KUNTA

- a) Yleisistä huoltotöistä maksettava palkkio on 10 euroa per kilometri,
 b) Puuhuollosta maksettava palkkio on 80 € / taukopaikka/vuosi
 c) Kodan ja laavun kunnossapidosta maksetaan 50 €/kpl.
 d) Raivauksesta maksettava lisäpalkkio on 45 €/km (jaetaan kolmelle vuodelle)
 e) Merkinnästä maksettava lisäpalkkio on 60 €/km (jaetaan kuudelle vuodelle)
 Materiaalikustannukset sisältyvät ym. hintoihin.

Merikaarto		
a)10 € x	12,30 km	= x €
b) 80 € x	2	= x €
c)50 € x	2	= x €
d)15 € x	8,4 km	= x €
e)10 € x	8,4 km	= x €
Yht.		x €

Vähänkyrön kunta maksaa vuosittaisen huoltokorvauksen **513 euroa Merikaarron metsästysseuralle** maaliskuun loppuun mennessä

Palveluntuottaja raportoi (erillisen liitteen mukaan) vuosittain helmikuun loppuun mennessä kunnalle edellisenä vuotena tekemänsä huoltotoimenpiteet. Jos huoltotoimenpiteitä ei ole suoritettu sopimuksen mukaisesti, niin kunnalla on oikeus pidättäytyä maksamasta uutta huoltokorvausta.

VAKUUTUKSET Jokainen kulkee reitillä omalla vastuulla.

LIITE 9. KOULUTTAJASOPIMUS KYLÄYHDISTYKSEN
LEIRITOIMINNAN JÄRJESTÄMISEEN.

Kurssin kouluttajan työsuhteen ehdot						SOPIMUS	
Kurssin käytännön järjestäjänä ja toteuttajana toimii tilaaja, joka tekee sopimuksen työsuhteen ehdoista kouluttajan / koulutuksen tuottajan kanssa. Sopijaosapuolet vastaavat toisilleen sopimuksen mukaisista ehdoista.							
Kurssin nimi:							
Aika ja paikka:							
Tilaaja:							
Kouluttaja / koulutuksen tuottaja:							
Koulutuksen aihe ja sisältö:							
Koulutuksen kesto:		tuntia	Kurssi alkaa klo		Kurssi päättyy klo		
Matkareitti		matkustustapa		alkaa	päättyy		
Koulutuksen hinta:			määrä	á / €	%	Yhteensä	
Koulutuskorvaus							
Matkustuskorvaukset							
Matkakorvaus (oma auto)							
Matkakorvaus (yleinen)							
Majoituskorvaus							
Päivärahat (koko)							
Päivärahat (osa)							
Muut korvaukset							
Korvaukset yhteensä (arvio).							
<p>Matka- ja päivärahajen maksamisen osalta noudatetaan kulloinkin voimassa olevaa valtion matkustussääntöä. Jos palkan- saaja jonakin matkavuorokautena saa ilmaisen tai matkalipun hintaan sisältyvän ruoan, päivärahan enimmäismäärä on 50%. Ilmaisella ruoalla tarkoitetaan kokopäivärahan kysymyksessä ollen kahta ja osapäivärahan kysymyksessä ollen yhtä ilmaista ateraa.</p> <p>Koulutuksen tuottaja toimittaa verokortin/ tai vastaavan (ennakkoperintärekisteriotteen) koulutuksen tilaajalle viimeistään palkkiolaskun liitteenä.</p>							

Työsuhde:						
Kouluttajan työsuhde alkaa kurssin alkaessa ja päättyy kurssin päättyessä. Kurssin peruuntumisen ehdoista sopivat tilaaja ja kouluttaja / koulutuksen tuottaja keskenään muut sovittavat asiat -kohdassa tai erill. liitteellä.						
Muut sovittavat asiat:						
Tätä sopimusta on tehty kaksi samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin osapuolelle.						
Aika, paikka ja allekirjoitukset:						
	tilaaja			tuottaja		Lomake 7

*LIITE 10. SOPIMUS OHJELMAPALVELUIDEN TUOTTAMISESTA***TARJOUS**
13.1.2005**KALLIOJÄRVEN TANSSILEIRIN JÄRJESTÄMINEN**

TANSSINOPETTAJAT	Tämän hetken lavatanssin SM-pari Matti Heikkilä ja Sannu Nissinen (opiskelevat tällä hetkellä Oulussa tanssinopettajiksi)
AJANKOHTA	Pääsiäisviikonloppu pe-la 25.–26.3.2005
OPETUKSEN SISÄLTÖ	Pe: fox 2 h, valssit 2 h, tango 2 h, yht. 6 h La: fusku 2 h, cha-cha 2 h, kertaus 1 h, yht. 5 YHT. 5 tanssia, 11 tuntia
KOHDERYHMÄ	Tanssitaidon kohentamisesta kiinnostuneet
HINTA	XX euroa (sis. Opettajien matkakulut) + tanssinopettajaparin yöpyminen Kalliojärvellä + tanssinopettajaparin ruokailut

13.1.2005 Isossakyrössä

Pj. N.N.
Vaasan Viuhka

Tj. N.N.
Kalliojärven viihdekeskus

LIITE 11. TILIMYYNTISOPIMUS

TILIMYYJÄ _____

(puh. ja osoite) _____
(Tuotteen valmistaja, jonka lukuun tuotteita myydään)

ja
JÄLLEENMYYJÄ _____

(Puh. ja osoite) _____
(Taho, joka välittää tuotteita myyntiin)

ovat sopineet tilimyyntistä seuraavaa:

Tilimyyntiin luovutettava tuote: _____

Kappalemäärä _____

Hinta á ja yhteensä _____

Myyntihinta asiakkaalle/-provisio _____

Myyntiaika _____

Tilitysajankohta/-ajankohdat _____

Myyntöttömien tuotteiden palautus _____

MUUTA _____

Allekirjoitukset
Paikka ja aika _____

TILIMYYJÄ _____ JÄLLEENMYYJÄ _____

LIITE 12A. LUONNONMATERIAALIEN KERÄYSTILAUSLISTA

TUOTE	ESIM.	TILAUS	MÄÄRÄ	TOIMITUS- AJANKOHTA	HINTA	MUUTA
HAVUT Kuusi, mänty, kataja	niput, kranssit, veteraanisep- peleet, havukasat haudoille					
OKSAT	hiirenkorvaiset koivun oksat, pajunkissat					
KÄVYT	mänty, kuusi (rautalanka valmiina)					
JUURET						
TUOHI						
KAARNA						
SAMMALET	sammalmatto, liekosammal, sammalpallo					
JÄKÄLÄT	pallojäkäliä					
HEINÄT						
KAISLAT	järviruoko					
OLJET	tähkät, vehnä, ruis, kaura					
RUOHOT						
VARVUT	puolukka, mustikka, kanerva					
PUUT	kelopuun palaset, vänk- kyräoksat, jäkäläiset oksat					
RISUT	koivu, "linnunpesät"					
KÄÄVÄT						
KIVET	pyöreät, sammaleiset					
LEHDET	vuorenkilpi, saniainen					
SIEMEN- KODAT	mesiangerwon siemenkodat					
MARJAT	pihlajanmarjatertut, kuivatut marjat					
OSMANKÄÄMI	kukinto tai lehdet					
KRANSSIN- POHJAT	pajuiset tai olkiset "rinkulat"					
LUONNON KUIIVAKUKAT	peltotaskuruoho, sian- kärsämä, seittitakiainen, he- vonhierakka					
Ohdakkeet						
Poimulehti						
Kielo						
Sanikkaiset						
Kallioimarre						
Suopursu						
Lillukka						

LIITE 12B. LUONNONMATERIAALIEN TILAUSSOPIMUS

TUOTE	MÄÄRÄ	TARKENNUKSIA	HINTA	TOIMITUS- AJANKOHTA
KUUSENHAVUT	1 jäte- säkillinen (noin 100 kpl)	- Pituus n. 50-100 cm	á X €	1. tilaus viikolla 11 ke-to (1 ämpäri koivuja, 1 pajunkissoja ja havut) 2. tilaus viikolla 12 (koivut)
HIIRENKORVAISET KOIVUN OKSAT	2 ämpäriä (á noin 100 kpl)	- kerätyt oksat lehdetetään (oksien leikkaus veitsellä ja laitto kuumaan veteen) - veden vaihto tarvittaessa - säilytys valoisassa paikassa	á X € yht. X €	
PAJUNKISSAT	1 ämpäri (noin 100 kpl)	- pituus 50-100 cm, saavat olla pie- nempiäkin 30-40 cm	á X €	
			Hinta: 1. toimitus X € 2. toimitus X € yht. X €	

4H-yhdistys toimittaa tavarat perille. Kukkakaupasta saa ohjeita, ämpäreitä ja virkistettä.

Laihiolla 3.3.2004

TILAAJA
Laihian Kukkakauppa ja Hautaustoimisto

N.N.

TOIMITTAJA
Laihian 4H-yhdistys

N.N.

Maksu suoritetaan kuukauden sisällä materiaalityömituksista Laihian 4H-yhdistyksen tilille xxxxxx-xxxxxx

*LIITE 13. MAASEUTUELÄMYKSIÄ KAUPUNKILAISILLE, TARJOUS***SIENTEN SALAT, MENNÄÄN METSÄÄN!****Tarjous****Vaasan yliopiston henkilökunnan virkistyspäiväksi syksyllä 2005**

Sisältö	Sieniretki metsään kopat kainalossa tiistaina iltapäivällä <ul style="list-style-type: none">- Matkaan lähdetään yhdellä linja-autolla klo 11.30, paluu 16.15- Kohteena Tuomaanmäki Isossakyrössä- Iltapäivällä nuotiokahvit 4H-yhdistyksen järjestämänä - Sieninäyttely yliopistolla edellisenä päivänä maanantaina klo 10-16 Matildan aulassa- Jaetaan myös kirjallista sienitietoutta, jossa myös joitakin sieni-ruokaohjeita
Järjestäjä	Kyrönmaan 4H-yhdistys Oppaana 4H-neuvoja N.N. yhteistyössä Vaasan sieniyhdistyksen kanssa
Ajankohta	syyskuussa 2005, viikolla 36
Yhteyshenkilö	N.N. puh.

LIITE 14A. TIEISÄNNÖINTISOPIMUS, TARJOUS

TARJOUS TIEISÄNNÖINNISTÄ

Tätä tarjousta voidaan käyttää myös yksittäisten palvelujen, esim. tieyksiöinti, tarjoamisessa

SOPIJAPUOLET

Tieisännöitsijä, yritys, Y-tunnus	Tilaja
Tieisännöitsijän nimi	Yhteyshenkilö
Lähiosoite	Lähiosoite
Postinumero ja -toimipaikka	Postinumero ja -toimipaikka
Puhelinnumerot	Puhelinnumerot
Sähköpostiosoite	Sähköpostiosoite

TARJOUKSEN SISÄLTÖ JA TARJOUSHINNAT

☐ TOIMITSIJAMIESTEHTÄVÄT ☐ HALLINTOPALVELUT HOITOKUNNAN APUNA	ERIKSEEN LASKUTETTAVAT KULUT JATAI LISÄTYÖT SEKÄ NIIDEN VELOITUSPERUSTEET
☐ Kokousvalmistelut, kokouskutsujen laatiminen ja lähettäminen	
☐ Kokouksiin osallistuminen, max ____ kok/v	
☐ Kokouksen puheenjohtajan ja/tai sihteerin tehtävät tarvittaessa	
☐ Talousarvion laatiminen	
☐ Maksuompanoluettelon laatiminen	
☐ Tie- ja käyttömaksujen maksuompano ja perintä	
☐ Kunnossapitotöiden teettäminen, hankintojen tekeminen	
☐ Kunnossapitotöiden työjohto	
☐ Tien kunnon seuranta	
☐ Laskujen maksaminen	
☐ Kirjanpito ja tilinpäätöksen laatiminen	
☐ Avustusten hakeminen	
☐ Osakasuettelon ja tieyksiöinnin ajan tasalla pitäminen	
☐ Matkakulut, max ____ km/v	
☐	
☐	
☐	
Tarjoan edellä mainitut työt kiinteään kokonaishintaan, korvaus, korvausperuste, maksuehdot, alv. Lisäksi veloitin edellä mainitut erikseen laskuttavat kulut.	
Tarkennuksia ja lisäselvityksiä	

☐ TIEYKSIKÖINTI ☐ PERUSPARANNUSHANKKEEN TOTEUTTAMINEN ☐ MU ERILLISTEHTÄVÄ _____	ERIKSEEN LASKUTETTAVAT KULUT, VELOITUSPERUSTEET
☐ <i>Lähtötietojen hankinta</i>	
☐ <i>Neuvottelut toimitsijamiehen / hoitokunnan kanssa</i>	
☐ <i>Esittelyt tiekunnan kokouksessa</i>	
☐	
☐	
☐ <i>Perusparannushankkeen rahoituksen suunnittelu, avustushakemukset</i>	
☐ <i>Perusparannussuunnitelman laatiminen</i>	
☐ <i>Esittelyt tiekunnan kokouksessa</i>	
☐ <i>Urakkatarjouspyyntöjen valmistelu ja tarjouskilpailun järjestäminen</i>	
☐ <i>Urakkasopimusten tekeminen</i>	
☐ <i>Hankkeen valvonta</i>	
☐	
☐	
Tarjoan edellä mainitut työt kiinteään kokonaishintaan, korvaus, korvausperuste, maksuehdot, alv. Lisäksi veloitan edellä mainitut erikseen laskutettavat kulut.	
Tarkennuksia ja lisäselvityksiä	
Käytettävissäni olevat laitteet ja atk-ohjelmat	
TARJOUKSEN VOIMASSAOLO	
Tarjous on voimassa _____. _____. 20 ____ asti. Tarjouksen hyväksymisen jälkeen toimeksiannosta tehdään kirjallinen sopimus.	
ALLEKIRJOITUS	
Paikka ja aika	
Allekirjoitus ja nimenselvitys	

LIITE 14B. TIEISÄNNÖINTISOPIMUS

TIEISÄNNÖINTISOPIMUS

Tätä sopimusta voidaan käyttää myös yksittäisten palvelujen, esim. tieyksiköinti, hankkimisessa

SOPIJAPUOLET

Tilaja	Tieisännöitsijä, yritys, Y-tunnus
Yhteyshenkilö	Tieisännöitsijän nimi
Lähiosoite	Lähiosoite
Postinumero ja -toimipaikka	Postinumero ja -toimipaikka
Puhelinnumerot	Puhelinnumerot
Sähköpostiosoite	Sähköpostiosoite

SOPIMUKSEN SISÄLTÖ JA SOPIMUSHINNAT

Kiinteään korvaukseen sisältyvät tehtävät ja kulut (tarvittaessa eri liite)	
Kiinteä korvaus, korvausperuste, alv	
Erikseen korvattavat muut kulut (tarvittaessa eri liite)	Erikseen korvattavien muiden kulujen korvausperusteet, alv
Erikseen korvattavat lisätehtävät (tarvittaessa eri liite)	
Erikseen korvattavien lisätehtävien korvausperusteet, alv	
Korvausten maksuehdot	

SOPIMUKSEN VOIMASSAOLO

☐ voimassa toistaiseksi, irtisanomisaika kk ¹⁾	☐ määräaikainen, alkaa . 20 , päättyy . 20
☐ työn oltava valmis mennessä	☐ työ jatkuu, kunnes
Muut ehdot	

ALLEKIRJOITUKSET

Tätä sopimusta on laadittu kaksi samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijaosapuolelle.		
Paikka ja aika		
Tilaaajan edustaja	Tilaaajan toinen edustaja	Tieisännöitsijä
Nimenselvitys	Nimenselvitys	Nimenselvitys

1) Toimitusajamestehävistä irtisanominen/irtisanoutuminen edellyttää aina tiekunnan kokouspäätöstä.

Sopimusta voidaan tarkistaa tiekunnan kokouksen päätöksellä. Hoitokunnan tai toimitusjamehen omalla päätöksellä tieisännöitsijälä ostamien asiantuntijapalvelujen osalta tarkistaminen voidaan kuitenkin tehdä ilman tiekunnan kokousta.

Sopimusta ei voida siirtää kolmannelle osapuolelle.

Sopimusta koskevat erimielisyydet, joista ei päästä neuvottelutukseen, ratkaistaan tilaaajan kotipaikan käräjäoikeudessa.